

Ali nam pritiče 201. »suženj«?

Bilo je ta teden. Četrtošolčki neke ljubljanske osnovne šole so se odpravljali na morje – v šolo v naravi. (Kako plemenito in povzdigujoče, kar malce rousseaujevsko, zveni ta izraz.) Otrok in učitelj je bilo kakih 115. Ponje pa sta prišla le dva avtobusa, od katerih ima vsak, če vzamemo najboljšo povprečje, po približno 40 do 45 sedežev. Malih in velikih potnikov bi bilo torej za skoraj še en avtobus. A kot je že bilo, je pač bilo. Otroci so se nagneti v avtobusa, se stlačili na sedeže in mednje – in se odpeljali na morje. Vožnja brčkone ni bila udobna. Najetje tretjega avtobusa bi bilo verjetno predrago.

Toda otroci so na morje, čeprav stlačeni kot sardine, vsaj šli. In to je tista podrobnost, ki je povezana z velikim problemom.

Na prvi pogled je ta problem dokaj vsakdanji in malone plehek. Bencin je drag, ker je draga tudi nafta, saj jo moramo uvažati, za uvoz pa potrebujemo devize, teh pa zmanjkuje celo za odplačevanje tujih dolgov. Cene in poraba bencina – smo zvedeli pred dnevi – se po svojih poteh in krivuljah približujejo kritični točki. Cene bencina, boni pa že praktično ne več, so tiste, ki omejujejo porabo goriva – in z nenehnim zmanjševanjem porabe goriva (podatki govorijo, da smo v letošnjem prvem polletju porabili 12 odstotkov manj motornega bencina kot v enakem obdobju lani) se seveda zmanjšuje tudi naša gibljivost. To, da pada življenjski standard in da so bili življenjski stroški avgusta letos za 56,3 odstotka višji kot avgusta lani in da so se, med drugim, stroški za naš prevoz vsakdanji letos zvišali za kakih 65 odstotkov, bi bilo pravzaprav tudi že vsakdanje ponavljanje, če podatki ne bi bili tako pre-

sneto pretresljivi in če ne bi vsakega izmed nas udarjali po žepu.

Toda namen tega pisanja ni jadikovanje, čeprav še zdaleč ni prijetno razmišljati o tem, da moraš za štruco črnega kruha danes delati že kar četrte ure, za nakup para čevljev dva do tri dni, za nakup avtomobila pa skoraj tri leta. Namen tudi ni, da bi delali razne primerjave, ki menda povedo, da sedaj živimo v Jugoslaviji približno tako, kot smo živeli pred petnajstimi leti.

Gre za nekaj drugega, za pojav, ki ima seveda vzročne korenine v naših sedanjih razmerah, vendar pa o njem ni kakšnih otipljivih in empiričnih raziskav in podatkov. Skratka, gre za vprašanje naše (i)mobilnosti, našega sedanjega življenjskega radija.

Bolj kot številke, ki pravijo, da tisti trije ali štirje milijoni ljudi pri nas, ki imajo zajamčeno komajda kaj za pod zob, potrošijo osemkrat manj za promet kot tisti z najvišjimi osebnimi dohodki, nas čedalje bolj pogostno presune trpkost, ki jo slišiš na ulici ali v trgovini: »Ja, včasih smo vsaj še kam šli, zdaj pa...«

Dejstvo je, da danes za svoj denar (službena potovanja naraščajo) tako revni kot premožni – če uporabimo kategorije, ki naj bi sicer veljale le za zahodne meščanske družbe – potujemo čedalje manj. To sicer v tem času gospodarskih težav morda niti ne bi bilo tako hudo, če ne bi nosilo s seboj tudi klic, ki utegnejo permanentno vplivati na naš življenjski slog in miselnost. Ta se namreč čedalje bolj sprevača v

– miselnost pešca. In to vedenje se ne kaže samo na podplatih, ampak tudi še kje višje.

Ne morem si kaj, da se ne bi pri tem spomnil gesla neke svetovno znane letalske družbe, ki se glasi nekako takole: Letite z nami in svet pod vami se bo skrčil.

Kaj počnemo z našim svetom? Kaj smo v njem mi? Mar res letalci? Kako mi skrajšujemo naše geografske (in s tem seveda tudi družbene) daljave in razlike? Ali ne spominjamo – če bi si zamislili malce plastično prisposodbo – na človeka, ki se poskuša vertikalno stegovati kvišku, horizontalno pa se krči? Z glavo silimo proti vrtoglavi višini elektronike, kibernetike, laserske tehnike, noge pa imamo zabetonirane v tleh. Korak je čedalje krajši, težavnejši. Misli poskušajo dobivati krila, noge pa okove.

Bomo res postali narod pešcev, v dobesednem in prenesenem pomenu?

Sodoben človek v sodobnem in razvitem svetu potroši toliko energije (pre-moga, elektrike, plina, nafte), da bi ga smeli primerjati z lastnikom dvesto dobrih in garaških sužnjev v faraonskih časih. Denimo, da naš človek porabi kakšnega »sužnja« manj, a še vedno lepo število in še vedno toliko, da jih sam s svojo telesno in umsko zmogljivostjo nikoli ne bi mogel nadomestiti. Za te »sužnje« mu država pobira visoko »najemnino« in jemlje visok davek. Če je »najemnina« za posameznikov žep prevelika, se kakšnemu »sužnju« tudi odpove. Odpove se, denimo, sesalniku za prah. Odpove se avtomobilu. Odpove se pomivalnemu stroju – in na koncu mu ostane bore malo »sužnjev«.

A z odpovedovanjem »sužnjev« nastopijo še druge odpovedi. Vprašajmo se odkrito: kako pogosto še danes – pri teh visokih cenah bencina in vozovnic za letalo, vlak, avtobus – pomislimo na izlet po Jugoslaviji? Pravzaprav na to že pomislimo, toda zamisli iz že znanih (banalnih) materialnih razlogov ne uresničimo. Občasni vlaki, ki prinašajo bratska srečanja, pa so nedvomno premalo.

Vprašajmo se tudi, kolikokrat še brezskrbno skočimo v avtomobil in se odpeljemo na ogled kakšne prireditve, ki je zunaj našega kroga dvajsetih kilometrov? Enkrat na leto, dvakrat?

Ali ne gremo nabirat drv – tega čedalje bolj cenjenega goriva – ravno zato, ker se nam zdi »škoda bencina«?

Ali niso naši otroci iz podobnih razlogov prikrajšani za ekskurzije v »ožjo in širšo domovino«?

Mar bi bile dvorane naših osrednjih kulturnih ustanov resnično tako polne, če ne bi bilo »sindikálnih ogledov« raznih predstav, ki pa so hkrati priložnost za marsikoga, da se vsaj enkrat skoraj zastoj zapelje v Ljubljano?

Postajamo torej zaplankani? (Da o starih zadevah v zvezi z depozitom in zapiranjem mej ne govorimo.)

Vemo, da je treba varčevati, zategovati pas. Toda paziti bi morali, kaj črtamo s seznama naših življenjskih potreb. Paziti bi verjetno morali tudi na to, da se svobodno in neomejeno ne bi gibale le cene.

Seveda pa je morda, kdove, to stanje tudi način za našo katarzo in samospoznanje, kaj smo, koliko zmoremo, česa smo sposobni in – kakšni smo in kakšni smo bili.

Bila so namreč obdobja, ko nismo s pretiranim pogledom v lastno notranjost gledali sebe in svoje početje, temveč smo raje s pridihom zagledanosti vase dovoljevali, da so nas drugi gledali prek upravičenih pa tudi neupravičenih pohval, in, priznajmo, včasih nam je bilo.

Bila so tudi obdobja, ko smo že malone pozabili, kaj pomeni resnično iskrena, topla beseda, izmenjana s sosedom ali sodelavcem. Pozabljati smo tudi že začeli, kaj je tovariško in tovarištvo. (Bomo znali to sedaj – kot pešci – nadomestiti, ko bomo več v svojih krajevnih skupnostih pa tudi – po gostilnah v svojem okolju?)

Kakorkoli že, sedaj smo tukaj in zdaj. In to naše novo življenjsko stanje zagotovo ne označuje samo problem predragega bencina. Našega sedanjega življenjskega sloga tudi ne bi smel označevati – in ga tudi ne – beg v varljivo sentimentalno preteklost, v čase, ko »smo še kam šli«. Kakor tudi ne bi bilo prav in pošteno, če bi sedaj – v trenutkih iskrene samoizpovedi in samokritike – lovili v preteklosti pretekle čarovnice in iskali samo črne dogodke in črne ljudi, zavoljo katerih da ne moremo videti nič drugega kot črno prihodnost.

Ne bi pa se tudi smeli slepiti s praznim upom, da vsakemu izmed nas pritiče že 201. »suženj«, ko pa dobro vemo in občutimo, da smo veliko prejšnjih dobili na up in v našo lastno preizkušnjo.

MITJA MERŠOL

Foto: Joco Žnidaršič

Brez vpliva ekonomskih zakonitosti in trga ni mogoče cen obdržati na vajetih
Tema tedna

PP 29

12

Jana Taškar
Udarec po žepu – znak za alarm
Potrošniški sveti in cene
Peter Potočnik
Bridko je gledati skozi tuje oči
Lipovljanska srečanja

Alenka Leskovic
Breda Lokar-Gaspari
Portret tedna

Janez Jerovšek
Boj za stolčke ovira gospodarsko povezovanje
Integracije v gospodarstvu
Andrej Novak
Vatikan graja svojeglave teologe
Teologija osvoboditve

Tit Doberšek
Poroka za krizne čase
Koalicijska pogajanja v Izraelu

Bogdan Pogačnik
Med Quai d'Orsayom in Konakom
Francija – Jugoslavija
Mojca Drčar-Murko
Dolga pot težavnih sosedov
Odnosi ZRN–NDR

Počutje naj bo prvo vodilo
Okrogla miza o smiselni športni rekreaciji

Božo Mašanović
Ne krivimo le lepega vremena
Cene surovin drsijo navzdol

Barbara Goričar
Občina brez podpisa za sodiščem
Sele – koroška vas
Marjan Sedmak
Politika majhnih korakov
Albanija in svet

15

Boris Kutin
Tolja ali Gari
Pred dvobojem Karpov–Kasparov

Božidar Pahor
Ponaredek in milijoni pred sodiščem
Epilog potegavščine s Hitlerjevimi dnevniki
Vojko Flegar
Usmerjen v 21. stoletje in v – ZSSR
Ob nesreči prototipa bombnika B-1

16

Alenka Puhar
Nihaji med navdušenjem in malodušjem
Informacije o znanosti

Naši bančniki v tujini ne morejo biti več le trgovci z denarjem
Anketa Dela
Jože Šircelj
Desetletji boj in dram PLO
V ogledalu časa

17

19

20

poštni
predal 29

Delo, 25. avgusta

Samovolja in zakon

Poštni predal v sobotni prilogi našega osrednjega dnevnika DELO postaja čedalje bolj odsev želja, skrbni in tudi srda dočlenega kroga bralcev na Slovenskem. Zanimivo bi bilo analizirati, kdo vse piše in kdo vse bere te kratke prispevke, ki bi jih po široki tematici, po zagnanosti in resnicoljubju lahko imenovali celo za vest javnega mnenja pri nas. Saj v njih prevladujejo področja, ki so splošnega pomena in le poredkoma zaidejo v to rubriko objave, ki po vsebini spadajo bolj med pismo bralcev.

Seveda je hudo nevarno po vsebini prispevkov, po njih številu in odmevnosti ocenjevati tudi njihov pomen v javnosti, saj ni moč v razpravah izhiti skupin somišljenikov, ki žele javno zagovarjati lastna stališča. Število odgovorov na razmišljanja v Poštnem predalu 29 torej niso merili za popularnost kakoga področja.

Če se spominimo na poletne številke sobotnega Dela, bi po številu dopisov lahko sklepali, da je polemika o zabavnem orkestru RTV Ljubljana, glasovi za skladatelja in dirigenta Jožeta Privša in proti njemu najpomembnejši kulturni dogodek v Ljubljani. Iz zadnjih dveh števk sobotne priloge pa veje največje zanimanje za (ne)zmožnost, da bi Beograd v bližji bodočnosti gostil olimpijske športnike. Prepričan sem, da je ta polemika postala osrednji invalčni pogovor tudi ob poslovnih srečanjih ali pri zasebnem omizju, kjer prevladuje moški spol.

Javno mnenje, če ga ocenjujemo po dopisih bralcev, pa zanemarljivo področje, ki so za našo družbo, za njen razvoj precej bolj pomembna kot zgoraj omenjena. Ni npr. polemika o (ne) ustreznosti odločanja naših dolgoletnih tujincev, čeprav lahko celo v glasilu ZKJ Komunisti beremo prispevke z izrazito nasprotnimi stališči; skoraj ni več zagovornikov podaljšanega potovanja, čeprav analize javno kažejo zdravstveno ogroženost dojenčkov v jasilih; občani, dokler so zdravi, precej kritično ocenjujejo delo zdravstvenih zavodov, niso vsi pripravljeni finančno podpreti rednega poslovanja zdravstvenih domov, bolnišnic in dejavnosti poslovanja zdravstvenih domov, bolnišnic in dejavnosti preventivne medicine; ko smo pa bolni, pričakujemo – kar je človeško – najboljši in najdražje zdravljenje; vendar javno podpre za ohranitev zdravstvenega standarda, še manj pa za vlaganje v razvoj, malokdaj zasledimo.

Preseneča slaba odmevnost v javnosti še enega dogodka, ki bo imel za Jugoslavijo hude moralne posledice, če ga ne bodo občani iz vse države preprečili: gre za nameravano gradnjo verige hidrocentral v kanjonu rek Tare, ki jo je UNESCO, na predlog naše države, šele leta 1980 vnesel v svetovno zgradnico naravne dediščine. Odgovorni strokovnjaki naj povedo, koliko denarja so že in koliko bodo še porabili za načrtovanje tega vandalskega projekta, ki bo izrazil srd svetovne javnosti. Lahko si predstavljamo, da bo med ljudmi z Zahoda in Vzhoda odmeval precej huje, kot še odmeva na Zahodu aferskega »disidenta« nobelovca Saharova!

Dobro se spominjam izredno pronicljivega prispevka v sobotni prilogi Delu z naslovom »Topovi večnih presenečenj«. Novinar, ki se podpisuje Marko Anček, je s primeri razgalil nekaj dogodkov, ki so pred meseci razburjali jugoslovansko javnost. Hkrati se je spraševal, ali je »našemu javnemu, zlasti političnemu delu res sijo, da se čedalje bolj suče na robu najrazličnejših skrajnosti, dvomljive radikalnosti, sumljivih čustev in občutkov, ki nimajo prave zveze z racionalnim, pa tudi ne z resnično kritičnim, naprednim«. Negovih besed sem se spomnil, ko sem sledil dogodkom, ki so se v zadnjem času odigrali v kobarškem Tiku, tovarni igel in medicinske opreme. Do nasilne zamenjave direktorja v podjetjih je že prišlo in bo še prišlo na vseh celinah, v vseh družbah. Nepriznani so tudi neverjetni sklep dogovorščini je moral botrovati razvoju dogodkov v tej mladi tovarni, ki naj bi bila nosilka industrializacije v mestecu eno od naših nerazvitih občin, da je TIK postal čez noč ne le ekonomski in zlasti politični problem regije, temveč – o tem sem prepričan – tudi družbeni fenomen naše širše družbe, ki terja odstranitev nakopičenih moralnih dvomov.

Kot zdravnik ljubljanskega kliničnega centra sem s sodelavci, zlasti iz vrst medicinskih sester, z zanimanjem sledil razvoju tovarne Tik, ki se je – čeprav v odmaknjem Kobaridu – spopadla z izredno zahtevno zahodno tehnologijo izdelave medicinskih potrebščin. Saj je bilo težko razumljivo, da je Jugoslavija še do pred kratkim uvažala iz tujine za stomilijonske dolarske zneske različni kirurški instrumentarij, injekcijske igle, transfuzijske sisteme, ki bi jih lahko tudi sama izdelovala. Ekonomske stabilizacije Tik ni dočakal npr. pravih; otroške bolezni topih igel, ki so morale na odpad, saj so jih bolniki odklanjali, so bile že preteklost. Sodelavci Tika so nas v zadnjem času večkrat obiskali na kliniki, ko so snovali nove izdelke, ki bodo zamenjali uvožene, tudi za najmlajše otroke. Dobro se spominjam ogleda njihove tovarne, to je bilo drugo leto po strahovitem potresu, ki je opustošil Primorsko, in občudoval sem entuziazem ljudi, ki so obnavljali poškodovani Kobarid. Postopoma so strokovnjaki, sprva le tovarne vijakov in igel, osvojili številne nove izdelke, ki jih uspešno uporabljajo v ambulantah in na bolnišničnih oddelkih in, kot smo zvedeli, se je del teh izdelkov uspešno uveljavil tudi na tujem trgu.

Ni moj namen kronološko razčlenjevati dogodkov v tej tovarni od 17. julija naprej, ko so »tovarniškega dvorišča« takorekoč ugrabili uredniki glasila in ga odpeljali k psihiatru, kot je Peter Mirković v zadnji številki Teleksa podnaslovljavo svoje poročilo. Ne poznam vodilnih delavcev v Tiku, prvič sem slišal za primere urednika njihovega tovarniškega glasila, prav tako mi nista znana ne obratni zdravnik in ne psihiater, ki sta odredila prevoz bolnika in hospitalizacijo v psihiatrični bolnišnici Idrija. Vse huje pa so me kot človeka, občana naše socialistične družbe in obenem zdravstvenega delavca, prizadevala časopisna poročila iz Kobarida, ki so se pojavljala ne le v rubriki kronika z nekritičnimi podatki o poteku dogodkov, temveč zlasti v revalnem tisku, kjer so nekateri novinarji zagrabili afero v Tiku kot poslastico, naivno zaupali vsemu, kar so slišali, ne zavedajoč se, kakšne neslutene negativne posledice lahko povzročijo ne le pri priložnostnih bralcih, temveč tudi pri ljudeh, ki bodo odgovorni za pravični razplet dogodkov. Čeprav ne vede,

so ustvarili v javnosti (verjetno najbolj v epicentru dogodkov, v Kobaridu) oziroma sumničanja, nezaupanja, ne le medsebojnega, med delavci v tovarni, temveč tudi v obstoječi red, v organizacijo zdravstva, policije in političnega sistema. Spomin na film s pretresljivo igrano Nicholsona v Letu nad kukavičjim gnezdom je še preveč živ, da večina bralcev res ne bi verjela novinarjem, da so zdravniški uredniki tovarniškega glasila proglasili za norca na pritisk direktorja, ki se ga je hotel znebiti, ker je grdo pisal o njem in o razvojnih načrtih tovarne. Ali se novinar Jug Grizelj (ki ga sicer cenim na osnovi prejšnjih časopisnih prispevkov) ni mogel osebno prepričati o resnici, preden se je upal v sobotni prilogi Dela napisati, »da so bili miličniki, mlo rečeno, zaslepljeni« in so »urednika tovarniškega časopisa zvijajčno prijeli na območju tovarne in ga s pomočjo organov ljudske milice odpeljal v psihiatrično bolnišnico v Idrijo».

Regionalna zdravstvena služba bo javno dala mnenje o primeru, o tem ne dvomim. Sicer pa je medicinskoetično hudo, če mora zdravnik v dnevnem časopisu pojasnjevati simptome duševnih motenj bolnika, ki ga zdravi in objavi tudi diagnozo. Vendar menim, da drugič poti ni, saj je bil gnusno napaden zdravnik od sedaj v nezmožnosti, da se brani. Pojasniti bo treba, da je bolnik sam poklical milico in ne kdo drug, zakaj, pa bo, upamo, naša javnost kmalu zvedela. Višek poguma je imel Peter Mirković, ko se je v omenjeni reportaži v Teleksu upal navesti odgovore urednika tovarniškega glasila: »Zakaj da sem poklical milico? Bal sem se, da bi mi bolničarji utegnili dati kakšno injekcijo, da bi bil videti nepristeven. Rešilo me je naključje, spontana reakcija delavcev, ki so se postavili na mojo stran».

Glavni direktor tovarne igel in medicinske opreme Tik iz Kobarida je odstopil. Ne poznam razmer v tej delovni organizaciji, ne poznam družbenopolitičnega stanja v Kobaridu in v občini Tolmin, vendar sem presenečen, da je bil direktor komaj pred tremi meseci ponovno potrjen na reelekciji na tem delovnem mestu. Medsebojni odnosi med vodilnimi so morali biti v Tiku (in morda tudi zunaj tovarne) hudo moteni, če je bil nepričakovano sicer uspešni direktor uspešne delovne organizacije nasilno odstavljen. Nepričljiva in nezadostna je izjava novega vodstva in družbenopolitičnih organizacij Tika, ki je bila objavljena v DELU v petek, 31. avgusta, da »nam nadaljnje razpihovanje dogodkov v trenutku, ko smo uspešno peleniti stališča in imamo podporo celotnega kolektiva, lahko le škodi pri uresničevanju zastavljenih ciljev.« Naša javnost ima pravico zvedeti za resnico o dogodkih v Kobaridu, ne le v interesu pravičnosti in zaupanja v naš družbenopolitični sistem, temveč tudi v interesu delavcev v tovarni in občanov Primorske. Seveda vsi želimo, da bi se v Tiku razmere

SPOROČILO BRALCEM

Zaradi naraščajočega zanimanja bralcev, da bi v PP 29 – kot odmev na sestavke, objavljene v »Delu« – povedali svoja mnenja, stališča, pripombe, ugovore in predloge, je uredniški kolegij »Delu« sklenil, da prispevki v poslnem predalu 29 v načelu ne smejo biti daljši od 4 tipkanih strani (120 tipkanih vrstic).

UREDNIŠTVO »DELA«

čimprej uredile in rane zacelile. In ko bo »zadeva Tik« za javnost že pozabljena, naj bo razplet šola za vse nas, da se kaj podobnega ne bo več zgodilo.

Pavle Kornhauser, Ljubljana

Delo, 18. avgusta

»Kaj sta rekla Popit in Ribičič«

Spoštovani tovariš glavni urednik, v Delu ste 18. avgusta objavili pod gornjim naslovom članek Marka Ančka, v katerem je med drugim rečeno, da jaz kot delegat v skupščini SFRJ »skoraj iz tedna v teden« (!?) zasipavam javnost z različnimi »avtoritativnimi« izjavami, »med drugim tudi o nekakšnih novih novih privilegijih razvitih krajev naše države«. Moje »najnovejše odkritje« pa naj bi bilo, da je razvednotenje dinarja najbrž povzročil najbolj razvitim območjem, prav tako tudi inflacija oziroma svobodno oblikovanje cen (saj precej več prodajo drugim republikam, kot pa od njih kupijo), da jezanje umerjen zdajšnji devizni sistem in da jim celo ustrezajo visoke obresti, ker izvažajo kapital v druge republike. Avtor se zavzema za »normalno in mirno sočnanje ter usklajanje interesov« med republikami in pokrajini.

Ne odkrivam nenehno »nekakšnih novih privilegijev« najbolj razvitih območij države. Pred nekaj meseci sem postavil delegatska vprašanja v zvezi z nenečnim tretmajem državljanskih SFRJ, ko gre za plačevanje pologa ob potovanjih v tujino (pri čemer imamo med drugim dve skrajnosti: pravico do neomejene števila potovanj brez pologa v delu maloobrnejnega prometa in po eno potovanje za državljane iz drugih krajev), v zvezi z oprostitvijo udeležencev v maloobrnejnem prometu in pri kompenzacijskih poslih obvezne prodaje deviz za obmedružbene potrebe in v zvezi z oprostitvijo uvožno-izvoznih dajatev za manjši del prometa z Italijo. O teh vprašanjih sem dal ustrezne predloge Ustavnemu sodišču Jugoslavije, saj je šlo za kratenje ustave. Da je zdajšnji devizni sistem umerjen po najbolj razvitih republikah, potrjuje dejstvo, da se samo te republike bojujejo za ohranitev takega iracionalnega sistema, kar je vse drugo znano naši javnosti. Da je pretirano znižanje tečaja dinarja povzročilo vsem neto izvoznikom (ozdrom in republikam), pa lastnikom zasebnih deviznih računov (kot tudi domačim proizvajalcem nafte, saj jo prodajajo v državi po svetovnih cenah), je vsakomur jasno. In da visoka inflacija prizadeva ljudi z majhnimi dohodki in nerazvita območja ter da pomeni plus za ljudi z velikimi prejemki in razvita območja, je vesplošno znana resnica. O vseh teh treh vprašanjih sem govoril ali pisal ob več priložnostih, torej ne gre za kako moje »novo odkritje«, objavljeno v reviji, »Novosti« 26. avgusta tega leta.

V protinflacijskem programu piše o obrestih takole: V prvi fazi izpolnjevanja stabilizacijskega programa moramo opraviti samo »nekater« korekture obresti, ko pa bomo inflacijo omejili na okoli 10 odstotkov na leto, bomo uvedli »realne« obresti. Toda takšne obresti so že uvedene (?). Mar ni logično, da ustrezajo samo tistim območjem, ki so neto izvozniki kapitala v državi? V protinflacijskem programu se piše: dinar sme devalvirati samo do višine razlike med inflacijo pri nas in v razvitih državah, kar je bilo brutalno kršeno lani in tudi letos. V prvi fazi izpolnjevanja

vanja stabilizacijskega programa je bil podarek na korenitem obrzdanju inflacije, tako da naj bi bila konec leta 1973 okoli 20-odstotna, konec tega leta okoli 15-odstotna in konec prihodnjega leta okoli 10-odstotna (omejitev inflacije na 10 odstotkov naj bi bilo »zanemljiva kazalec saniranja jugoslovanskega gospodarstva«). »Povsem nesprejemljive« so črnohorzijske devizne transakcije med izvozniki in drugimi ozdi, kar pomeni, da morajo vse devize romati na enotno jugoslovansko devizno tržišče.

Torej izvirajo iz nespoštovanja protinflacijskega programa širje privilegiji najbolj razvitih območij. Gotovo ni umestno kako ponovno »normalno in mirno sočnanje ter usklajanje interesov« na teh področjih, temveč je treba spoštovati tisto, kar je bilo že uskladen in izglasovano, celo soglasno, v skupščini SFRJ konec julija 1983. Za to se je zavzel tudi CK ZKJ.

M. Anček se vprašuje, kaj si bodo mislili ljudje iz nerazvitih krajev, ko bodo prebrali moje (»milo rečeno«) »skonstruirane ocene«. Toda nisem jim povedal nič takega, česar ne bi že vedeli. Priporočil bi ljudem z nerazvitih območij, naj se kar najbolj odločno zavamejo za uresničevanje protinflacijskega programa. Naj opozorim, da je dr. Marjan Rožič na zadnji seji zvezne konferenec SZDLJ zahteval politično odgovornost za nespoštovanje protinflacijskega programa.

Batrić Jovanović, delegat v zveznem zboru skupščine SFRJ

Delo, 22. avgusta

D. Petrič vojak v Delnicah

V Delu smo prebrali novico, da je bil naš trenutno najboljši plavalca Darjan Petrič že 21. 8. 1984 (nepričakovano) vpoklican na odsluženje vojaškega roka in to v Delnice, kjer nima nobenih pravih možnosti za trening. V vojsko naj bi Darjan šel, tako je pisalo v Delu, po predhodnem dogovoru 5. septembra, še prej pa naj bi nastopil na mitingu prijateljsstva v Moskvi. Tako je vse to pudlo v vodo; vprašljivo je tudi njegovo nadaljnje nastopanje v bazenih športov po svetu; naslednje leto je evropsko prvenstvo v plavanju in čez 4 leta olimpiada... za katero bo Darjan (lahko) na vrhuncu moči in sposobnosti, če... če ne bo zapravljal tega leta! Pri Triglavu so računali, da bo Darjan vpoklican v Kranj, ali pa vsaj v enoto, iz katere bo kasneje možnost prekomade v Kranj, kjer bi imel vsaj minimalne pogoje nadaljevati trening pod strokovnim vodstvom. Tako pa se praktično nič ne ve!...! Države Vzhoda in Zahoda bi plavalcu Darjanovih kvalitet, ki dosega najvišji vrh svetovnega plavanja, tudi med služenjem vojaškega roka nudile vse, kar vrhunskemu športniku gre, saj v svetu ne plava samo v svojem imenu, temveč za slavo in čast tudi svoje domovine, pa čeprav ima leta včasih čudne odnose do vrhunskih športnikov. Celi kontinenti nimajo plavalca enakovrednih kvalitet z Darjanom, Slovenci sploh ne (saj Borut nehuje tekmovali), zato toliko teže razumemo vso nemarnost in zanikarnost Plavalne zveze Jugoslavije in prav nobene srčne zavzetosti Plavalne zveze Slovenije, da bi zadrževaljo – tudi za ugled jugoslovanskega športa – uredili primer Darjanovega služenja kadrovskega roka v primernem okolju.

Trenutno vse kaže tako, da hočemo zavestno in načrtno uničiti plavalca – športnika svetovnih kvalitet, da bi iz njega napravili poprečnega vojaka in kasneje rekreativca za tekmovalne »kaveleže« korenina». Kako vse drugače se godi nemškemu zlatemu olimpičju, plavalcu Grossu. Tudi on je oblekel vojaško suknjo, vendar jo redno dvakrat dnevno sleče ob bazenu... Naša atletika, krajca športa, je že na plitvini, a tudi plavalci so na tem, da potonejo v balkanskem poprečju.

Pri tem pa si manejo roke mnogi tisti, ki o športu razumejo vse in tako vedo vse, pa čeprav sami niti enkrat niso stali na štartu in ki v življenju niso preplavali združena kilometra. Kako drži pravilo: nesposobni so sposobni onesposobiti sposobne.

Igor Slavec, Kranj

Delo, 31. avgusta

Na Jesenicah proti predlogu za ukinitve zdravstvene šole

Sodim, da so zelo tehtni razlogi izvršnih organov, različnih družbenih organov in organizacij Jesenic in gorenske regije proti ukinitvi zdravstvene šole na Jesenicah. Potrebe po zdravstvenih delavcih, ki so tudi količinskih odrednotene niso sporne, razhajanja pa sedaj nastajajo v tem, kje naj bi se oblikovali ti kadri. Ta primer ponovno potrjuje našo razdiralno prakso, kako lahko to ukinjamo nekaj, kar je že dolgoletno preverjeno, utečeno in si izmišljamo neke nove rešitve, ki niso niti ekonomsko upravičene in v bistvu prinašajo v tem primeru samo nove tekoče staršer in učencem. Marsikaj smo v preteklosti na hitro roko ukinjali (npr. planiško železniško progo), za kar nam je bilo kasneje žal.

Z dislokacijo zdravstvene šole nastajajo dodatni prevozni stroški za starše in družbo, izgubo časa, ki bi ga učenci veliko bolj lahko produktivno izkoristili. Mnogim, ki prebivajo zlasti med Jesenicami in Ratečami ter med Bohinjem in Jesenicami, pa bi takšna oddaljenost onemogočila odločitve za ta poklic. S tem pa se še poglablja in zastruje socialna neenakost glede možnosti študija. Iz šolske prakse je že davno znano, da je »vozače« iz objektivnih razlogov veliko težje, če že ne kar praktično nemogoče, vključevati v najrazličnejše interesne dejavnosti. To pa zelo siromasi celotni vzgojno-učni proces. Take okoliščine nas oddaljujejo od zastavljenega cilja, da se čimprej poslovmio od klasične šole, kjer sta vzgoja in izobraževanje v glavnem utegnjeni med štiri stene v razredu. Okoliščina, da v Centru srednjega usmerjenega izobraževanja na Jesenicah obstajata med drugimi še naravoslovna in družboslovna usmeritev, dodatno omogoča kvalitetno strokovno teoretično izvajanje vzgojnoizobraževalnega procesa na zdravstveni smeri. Bolnica Jesenice in Dom Franceta Berglja pa nudita odlične možnosti za izvedbo praktičnega pouka in prakse. Kadri, ki se oblikujejo na tej zdravstveni smeri na Jesenicah, pokrivajo potrebe Gorenske, nikakor pa ne predstavljajo presežka, ki bi zaostroval nezaposlenost.

Iz zapisa v Delu dejansko ni razviden noben tehten argument za ukinitve zdravstvene smeri na Jesenicah. Nasprotovanje predlogu »izobraževalne skupnosti za zdravstveno usmeritev Slovenije, ki so ga izrazili različni subjekti na Jesenicah in Gorenskem, mi daje slutiti, da se je tudi to pot uveljavila, žal, ustajena praksa, da se predlogi oblikujejo in

Nadaljevanje na 19. strani

TEMA TEDNA: Pripravljen osnutek zakona o sistemu družbenega nadzora cen

Brez vpliva ekonomskih zakonitosti in trga ni mogoče cen obdržati na vajejih

Zakon o sistemu cen in družbenem nadzoru cen, ki ga v celoti nismo nikoli izvajali, bomo po petih letih njegovega »življenja« dokončno zamenjali. Jeseni bo skupščina SFRJ oblikovala novega, tokrat s krajšim nazivom: zakon o sistemu družbenega nadzora cen. Že iz tega lahko sklepamo, da so postale ambicije tako zakonodajalca kot družbe skromnejše, in upamo, da je to odraz dokončnega spoznanja, da cen, kot tudi družbenih odnosov nasploh, ne moremo upravljati s subjektivno voljo in »zavestjo« (ki je samo lepši izraz za administrativno arbitražo), če prej ne zagotovimo odločilnega vpliva ekonomskih zakonitosti in trga. Vse, kar se je zadnja leta dogajalo s cenami in prineslo rekordno, več kot 60-odstotno inflacijo, je torej rezultat temeljne zablode, da je mogoče cene obdržati na vajejih.

Cene so bile od februarja 1974 do julija 1979 v glavnem sproščene in oblikovale so se v skladu z razmerami na trgu. V teh 66 mesecih so se proizvajalne cene v industriji zviševale komaj za 1,1, hkrati pa so drobnoprodajne cene naraščale za 1,4 odstotka na mesec. Leto 1979 je prelomno iz več razlogov. Najprej zaradi tega, ker je tudi pri nas prišla do izraza naftna kriza, ki smo jo prav neodgovorno dolgo zanemarljali, zaradi katere so se cene naglo zvišale. Streznitev je bila zelo draga, saj jo od takrat plačujemo z nenehnim zviševanjem inflacije. Drugi razlog pa je, da je država po več letih spet segla po najhujšem orozju na področju cen, namreč po (petmesecni) zamrzitvi. Tako so proizvajalne cene od avgusta 1979 do decembra istega leta naraščale za 0,8 odstotka, drobnoprodajne pa za 1,6 odstotka na mesec. Po skoraj celem desetletju neuspešnega oblikovanja in opuščanja številnih različij je skupščina 26. decembra 1979 končno sprejela zakon o osnovah sistema in družbenega nadzora cen. Veljati je začel takoj, čeprav je le malokdo verjel, da lahko zakon in rešitve, ki jih prinaša, ustavijo naglo naraščajočo inflacijo.

Toga merila ne morejo veljati za 200.000 izdelkov

Prav tolikšna inflacija, hkrati pa popolna nezmožnost, da bi jo nevtralizirali z gospodarskimi ukrepi, je vzrok, da tistega dela zakona, po katerem so imeli tudi ozdi pravico samostojno oblikovati cene, sploh ne izvajamo. Res je sicer, da so morali pri tem upoštevati štiri merila: svetovno ceno, razmerje med ponudbo in povpraševanjem, odnose v delitvi dohodka in razvojno komponento. Seveda je bilo določati za več kot 200.000 izdelkov različnih panog in dejavnosti enaka merila igre pravo Sizičovo delo, kar je praksa tudi kmalu potrdila. Zakon že zaradi takih odločilnih vlogov) tudi v primeru, če bi ga kar najdosledneje izvajali, ne bi mogel prinesiti dobrih rezultatov. Z izrazom dobri rezultati ne mislimo odprave, temveč okrepitev trga, ne slabitve, temveč krepitev motiviranosti delovnih ljudi, da čimbolj racionalno uporabljajo gospodarske vire in na ta način povečajo dohodek. Toda o vsem tem ni vredno izgubljati besed, ker je »svoboda« oblikovanja cen trajala le zelo malo časa. Po sprejetju zakona so se oblikovale v skladu z razmerami na trgu samo od januarja 1980 do maja istega leta; v teh petih mesecih so cene industrijskih izdelkov naraščale za 2,5, drobnoprodajne pa za 2,1 odstotka na mesec. (Iz tega je razvidno, da gre v primerjavi s šestimi prejšnjimi leti tudi za največje mesečne podražitve.)

Od tega trenutka dalje so se začele množiti tako institucije kot pristojnosti na področju neposrednega nadzora cen, z rahlim priokusom prikritega boja za čim večji del inflacijske poisce, kar ni bil samo interes posameznih ozdov, temveč tudi celih družbenopolitičnih skupnosti. V razmerah, ko v jugoslovanskem gospodarstvu skoraj celotni dohodek ustvarjamo pod vplivom cen, še malo pa ne z zviševanjem produktivnosti dela, je bilo popolna logično, da se z »delitivjo« inflacije pravzaprav ustvarja tudi dohodkovni položaj družbenopolitičnih skupnosti, posredno pa možnost porabe v njih. Lepše se to imenuje položaj »njihovega« gospodarstva v primarni delitvi, kar v zadnjih štirih letih – odkar je začela država panično, vsaj enkrat letno zamrzovati in spet sproščati cene – še zdaleč ni treba podcenjevati. Asistena in arbitraž države in paradžnih institucij (ker so to nehalno vlogo dobile tudi družbenopolitične skupnosti in skupnosti za cene, ki določajo ali nadzorujejo cene iz svoje pristojnosti) je samo normalna posledica v prakso uvedene zablode o »zavestnem« upravljanju cen, prek njih pa tudi drugih družbenoekonomskih odnosov, pri čemer trg kot objektivni razsodnik, ki cene potrjuje ali zavrača, kratkoma ne deluje.

Trg za arhiv, intervencije za prakso

Konkretno povedano, cene so bile od junija 1980 do decembra istega leta spet na ledu, medtem so proizvajalne cene mesečno rase za tri odstotke, drobnoprodajne pa za 3,2 odstotka. Sledilo je krajše, petmesečno obdobje svobodnega oblikovanja cen, ki je takoj potrdilo, da je treba nadoknaditi »zamuje« in da je balon, ki smo ga stisnili na enem koncu, izpuštil zrak na drugem. Proizvajalne cene so namreč rase za štiri odstotke, drobnoprodajne pa za 4,3 odstotka na mesec. To je bilo za državo seveda znamenje, »da tako ni več mogoče naprej« in da je treba cene za eno leto spet zamrzniti. Določitev najvišjih dovoljenih cen je v času od junija 1981 do maja 1982 ustalila mesečni prirastek proizvajalnih cen na 1,9 odstotka, drobnoprodajnih pa na dva odstotka. Naslednje obdobje »svobode« je bilo najkrajše, trajalo je samo dva meseca, proizvajalne cene pa so naraščale za 2,6 in drobnoprodajne celo za 3,5 odstotka na mesec. V tem obdobju je bilo že čutili resnejše upadanje realnih osebnih dohodkov (leta 1980 je bilo 6,8-odstotno, 1981. leta 3,5, 1982. leta 3,8-odstotno, lani pa že 9,8-odstotno). Iz bojzami za standard in pred nezadržno inflacijo je prišlo do nove dvajsetmesečne zamrznitve. Hkrati se je za-

njuje za oblikovanje cen. Leta 1982 je gospodarstvu ostalo 61,2 odstotka, 1983. leta 58 odstotkov, v prvem polletju letošnjega leta pa komaj 56,1 odstotka prisluženega denarja.

Inflacijska spirala se vzpenja vsebolj strmo

Lani je bil sprejet tudi načrt gibanja cen po panogah s sprejeto dinamiko njihovega naraščanja čez leto. Gospodarstvo ga je »samoupravno« sprejelo, ker pa so si tako gospodarstvo kot pristojni razsodniki trudili objavljenosti »neobjavljenosti« podražitev čimprej izkoristiti – po možnosti že v prvem delu leta, da bi si zagotovili večji dohodek – od projekcije ni ostalo nič. Avgusta je sledila nova zamrznitev, ki je trajala do konca lanskega leta, torej pet mesecev; medtem so se proizvajalne cene zviševale kar za 5,8, drobnoprodajne pa za 5,7 odstotka na mesec. Leto se je končalo z žalostnim inflacijskim rekordom in 9,8-odstotnim padcem realnih osebnih dohodkov. Inflacijska spirala se torej vse bolj vzpenja, cene se od državne vse bolj spreminjajo v vsakdanjo skrb vedno večjega števila zaposlenih, ki si zastavljajo enostavno vprašanje »Kako živeti?« Nekateri zagovarjajo vrnitev k protinflacijskemu programu, oblikovalci gospodarske politike pa priznavajo, da smo pri izvajanju prve faze stabilizacijskega programa izgubili eno leto, in objublajo, da bomo leto marsikaj od tega nadomestili. Najprej bomo izpolnili ekonomske pogoje, ki so potrebni za spoštovanje tistega, kar piše v več separatih, pa tudi v zaključnem delu dolgoročnega programa, namreč, da je treba ozdrom vrniti pravico do samostojnega določanja cen njihovega blaga in njihovih storitev, trgu pa funkcijo objektivnega razsodnika, ki bo s sprejemanjem ali zavračanjem takih cen in s tehtanjem razmerja med ponudbo in povpraševanjem kaznovali ali nagradili tistega, ki je odločitev sprejel. V dosedanjem »toplo-hladnem« sistemu, v katerem so bile cene od srede leta 1979 do junija 1984 kar 42 mesecev zamrznjene, komaj 17 mesecev pa proste, seveda nihče ni mogel biti gospodarsko kaznovan. Države ne more nihče kaznovati, združeno delo – ki je bilo ves ta čas obrnjeno k njej, pričakuje naklonjenost intervencij – pa je morala »njegov« država reševati pred posledicami socializacije izgub ter drugih razvojnih in »tekočih« spodrsiljaev v proizvodnji.

V stečajni postopek je šlo komaj 16 ozdov

Ko so bile cene januarja letos (po javni farsii in razpravi, kdo je že prej izdal državno

Gibanje cen od 1974 do 1983 v odvisnosti od režima					
obdobje	št. mesecev	stopnja rasti proizvajalnih cen v odstotkih		stopnja rasti cen v prodaji na drobno – v odstotkih	
		pogoji trga	največje dovoljeno zvišanje	pogoji trga	največje dovoljeno zvišanje
od febr. 1974 do jul. 1979	66	1,1		1,4	
od avg. 1979 do dec. 1979	5		0,8		1,6
od jan. 1980 do maja 1980	5	2,5		2,1	
od jun. 1980 do dec. 1980	7		3		3,2
od jan. 1981 do maja 1981	5	4		4,3	
od jun. 1981 do maja 1982	12		1,9		2
od jul. 1982 do avg. 1982	2	2,6		3,5	
od jul. 1983 do avg. 1983	12	1,9			2,3
od dec. 1983 do jan. 1984	5	5,8		5,7	
od jun. 1984	6		1,8		2,6

pravo poplavo tako imenovanih novih izdelkov, ki so bili seveda dražji. Če bi to nekdo analiziral, bi nemara ugotovil, da je šlo za obdobje najintenzivnejše »tehnoleske ustvarjalnosti« domače industrije, ki se je seveda končalo z zviševanjem inflacije ter dejanskim tehnološkim zaostajanjem v proizvodnji. V tem času so v državi nastala tudi pomembna teritorialna neskladja med cenami istih izdelkov; izkazalo se je in potrdilo, da skupnosti za cene groje primarno delitev po strukturi svojega gospodarstva, nazadnje pa se je vse končalo z (logičnim) pritiskom proizvajalcev, naj se cene izenačijo na najvišji dovoljeni ravni, torej po vatlu najmanj produktivnih in najdražjih proizvajalcev v državi. Cena kot element konkurenčnosti je na jugoslovanskem trgu izgubila sleherni smisel iz preprostega razloga, ker sploh ni bilo pogojev za kakršnokoli medsebojno konkurenco.

Hkrati se vsi zavzemamo za iz

moglo preprečiti, da cene junija in julija ne bi narasle za 6,3 oziroma 5,4 odstotka na mesec. Po zadnjem sporočilu statistikov so se drobnoprodajne cene avgusta v primerjavi z julijem zvišale za 3,3 odstotka, tako da so v prvih osmih mesecih letošnjega leta narasle za 27 odstotkov. Toda letna stopnja inflacije se je zmanjšala, saj je bil avgusta 59,9, prejšnji mesec pa rekordnih 62,1 odstotka.

Tudi predelovalci sadja in povrtin pretiravajo s podražitvami

To zadnje bo prišlo prav kot opravičilo za najnovejšo spremembo v režimu cen, ki so začele veljati z letošnjim prvim septembrom, ko smo cene za 55 odstotkov vrednosti industrijske proizvodnje, predvsem v sektorju končne porabe, popolnoma liberalizirali. Po novem sodi 37 odstotkov cen na področje samoupravnega sporazumevanja, kar velja pretežno za surovinski sektor, samo osem odstotkov industrijsko-proizvajalnih cen pa je še vedno v pristojnosti ZIS ter republikskih in pokrajinskih izvršnih svetov. Toda država se z ukinitvijo obveznosti, da je treba o sproščenih cenah obveščati mesec dni vnaprej, ni odrekla (v sedanjih razmerah to niti ni treba) vplivu na gibanje inflacije. Sicer pa je zvezna vlada zato, ker rast proizvajalnih cen avtomatično zvišuje obrestne mere, posredno pa z matematično natančnostjo (še naprej) znižuje vrednost dinarja, prisiljena za vsako ceno brzditi sicer sproščene cene. Združeno delo poziva, naj se kroti samo in upošteva padec kupne moči domačega trga. Ljudje iz zvezne skupnosti za cene inajno prav te dni čez glavo; na pogovore vabijo »nerazumne« proizvajalce sredstev za osebno higieno, posod, gospodinskih aparatov in šolskih trobričev ter predelovalce sadja in povrtin in vse druge, ki kažejo nezmerno željo po podražitvah. Pri tem državi ni treba samo prositi, temveč ima na voljo tudi gospodarske sankcije, predvsem odvzemanje posojil tistim, ki pretiravajo s cenami in zalogami; nekateri predlagajo tudi obdavčitev inflacijskega dohodka (kar v naših sedanjih razmerah ne bo lahko, saj smo ugotovili, da se dohodek skoraj v celoti ustvarja na ta način), intervencijski uvoz (kar bo zaradi pomanjkanja deviz bolj simbolična kazen kot pravi gospodarski ukrep) in podobno. Toda administrativna orožarna ima na voljo še vedno zelo učinkovito sredstvo, ki ga tudi uporablja, saj imajo skupnosti za cene še vedno pravno možnost razveljaviti pretirane podražitve, ZIS pa lahko zamezne kako ceno, ki je preveč (po)skočila. Morda je edina bistvena novost, da je bilo take ukrepe mogoče do pred kratkim uvesti vnaprej, zdaj pa je treba delovati post factum.

Nov zakon, stare bojzani

Tako je večletno zaporedje intervencij na področju cen, kot kaže, izčrpano v vseh svojih različicah, izčrpano s skromnim uspehom, saj je ravno tolikšen, da nas vrača na začetek, saj ugotavljamo, da je treba sprejeti nov in učinkovitejši zakon o cenah, poleg nikoli do sledno izvajane protinflacijskega programa pa spet ugotavljati vzroke inflacije in metode za njihovo odstranitev. V ZIS pravkar pripravljajo tri take analize. Prva naj bi odgovorila na vprašanje, kaj vse je bilo uvedeno po odmrznitvi cen in kateri ukrepi so bili dobri, kateri pa zgrešeni. Z drugo naj bi

pretetali vse dejavnike inflacije in morebitne »amortizerje«, s tretjo pa končno predlagati sveženj potrebnih ukrepov. Verjetno bo mo vsaj tokrat upoštevali spoznanje, da politika cen ne more biti nikakršen ločen del gospodarske politike in da je treba vse protinflacijske ukrepe osredotočiti na urejanje razmer v proizvodnji in porabi, tako v združenem delu kot v vsej družbi.

Osnutek novega zakona o cenah, ki naj bi začel veljati prihodnje leto, je zagledal luč sveta, napovedujejo pa ga kot sistemski zakon, ki nima ambicije urejati oblikovanje cen, temveč predvsem omogočiti učinkovit družbeni nadzor nad njimi. Skratka, oblikovanje cen je končno prepuščeno delavcem v tozidih, ki naj to delajo »samostojno« in »v skladu z razmerami na trgu« in na način, ki ga v svojih samoupravnih splošnih aktih določajo sami. (Meril za oblikovanje cen jim torej ne bo predpisoval nihče več, pa tudi nihče od zunaj ne bo razsojal, v kolikšni meri spoštujejo pravila igre, kar je bila doslej plodna podlaga za avtoriteto intervencij na področju cen.) Odstavka iz zakona o združenem delu, da

Predsednik zvezne skupnosti za cene Ante Zmijarevič je poudaril, da mora država, kadar nadzoruje kake cene, to delati kot država, to je suvereno, strokovno in odgovorno. Vse drugo mora v okviru svojih asociacij urejati združeno delo samo. Po njegovem mnenju bi bilo dobro ukiniti tudi skupnosti za cene, ki v novem sistemu izgubljajo svojo funkcijo. Samoupravno sporazumevanje med enakopravnimi partnerji bi moralo postati v oblikovanju nekaterih cen, predvsem surovini, ustuljeno metoda. Da pa bi bila enakopravnost zares možna, bi morali porabnikom takega blaga v primeru, če se ne bi bilo mogoče sporazumeti, omogočiti, da ga v okviru razpoložljivih deviznih možnosti uvozijo. Bolje rečeno, je poudaril Ante Zmijarevič, ustvariti jim je treba vsaj kako alternativo.

delavci to počno »v odnosih medsebojne odvisnosti, povezanih in odgovornosti z delavci in drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi«, če zares priznamo trg, verjetno niti ne bi bilo treba ponavljati. Namreč trg, objektivno vzeto, niti ne more v polni meri delovati brez medsebojne odvisnosti in odgovornosti gospodarskih subjektov, pri čemer se odgovornost začneja pri upravljanju z lastnim delom in družbenimi sredstvi, gospodarske posledice pa pri odgovornosti za usodo lastnega dohodka. Če o tem dvomimo, potem posredno že spet pripravljamu teren za izključne pravice družbenopolitičnih skupnosti na področju oblikovanja cen. One in organi za cene (ne glede na to, kakšna usoda bo te zadnje doletela na koncu) morajo dobiti predvsem pravico, da z ukrepi gospodarske politike in družbenimi načrti »vplivajo na razmerje med ponudbo in povpraševanjem ter izpolnjujejo pogoje, ki so potrebni, da bodo delavci oblikovali cene svojih izdelkov in storitev v skladu z razmerami na trgu«.

Z intervencijskim uvozom do nadzora nad cenami

Če vse tisto, kar je rečeno o družbenem nadzoru cen, prevedemo v navaden jezik, je

treba povedati, da bi morale družbenopolitične skupnosti v bodoče tudi cene nadzorovati z gospodarskimi ukrepi, kakršni so na primer odobravanje intervencijskega uvoza ali njegovo omejevanje, spodbujanje ali prepoved izvoza, odtegnitev kreditov, spodbujanje ali omejevanje določenih oblik porabe, davki in prispevki, intervencije na trgu z blagovnimi rezervami, najsi odkupujejo blagovne predeške ali posredujejo z izdelki, kadar pride do motenj, ki utegnejo povzročiti podražitve. Toda katerikoli intervencijski ukrep naj bi uvedli šele potem, ko organi za cene ugotove, da je potreben glede »na položaj posameznih panog v primarni delitvi« ter »učinkovitost uporabe proizvodnih dejavnikov in konkurenčne sposobnosti na tujem trgu«.

Toda vprašati se je treba, na podlagi katerih meril se bodo take odločitve sprejemale, bolje rečeno, z njimi ogrožalo raven določenih cen, ali še konkretnije, ali se ukrepi gospodarske politike na ta način ne bodo spet spremenili v novo orožje za neposredno upravljanje cen. Kar se tiče ukrepov neposrednega nadzora cen, ki bi jih »izjemoma« v roku šestih mesecev uvajali takrat, kadar bi prišlo v gibanju cen na trgu »celo kljub ukrepom gospodarske politike do motenj, ali če bi bilo ogroženo uresničevanje temeljnih ciljev, določenih z družbenim planom Jugoslavije ali drugimi planskimi akti na ravni federacije«, nazadnje ugotovimo, da vse to preveč spominja na scenarij iz sedanjega zakona o cenah. Tudi tam so bile intervencije in zamrzitve samo izjemna možnost, ki se je spremenila v pravilo; najpomembnejša naloga družbenopolitičnih skupnosti, da prispevajo k ravnotežju med ponudbo in povpraševanjem ter izpolnjujejo druge pogoje, pa v neposredno ali posredno bitko za zeleno mizo o delitvi inflacije v korist »svojeaga« gospodarstva.

Usoda novega zakona o cenah in njegovih določil se bo udeležila med jezensko razpravo v skupščini SFRJ. Toda tisto, kar bi bilo treba v družbi, javnosti in politični zavesti najprej pojasniti, je opredelitev, da ekonomskih zakonitosti v gospodarsko življenje ni mogoče uvajati po koščkih, kot tudi vpliva delavcev na materialna in družbenoekonomska gibanja ni mogoče uresničevati po »žličkah«. Če bi ozdi samostojno in svobodno določali cene svojih izdelkov, za posledice teh odločitev pa gospodarsko brez milosti odgovarjali, bi morali biti zainteresirani tudi za zniževanje stroškov, racionalizacijo proizvodnje ter zviševanje produktivnosti in v ponudbe svojega blaga na domačem trgu in v izvozu. V tem primeru tudi pozivi, kakršni je tisti iz protinflacijskega programa, da mora vsak toz naređiti svoj program za povečanje učinkovitosti gospodarjenja in program racionalizacije vseh stroškov, ne bi naleteli na gluha ušesa. Odgovorni bi morali biti tudi tisti, ki sprejemajo ukrepe gospodarske politike, če se potem izkaže, da ukrepi ne zadoščajo za potrebno stabilnost, ker samoupravnim subjektom omogoča sprejemati v celoti racionalne gospodarske odločitve, tudi tiste o cenah. Tako bi država v inflacijski simfoniji manj dirigirala, in ne bi, kot zadnja leta, igrala predvsem na zakon o cenah, in na režim cen, kot glavni instrument pa uporabljala prav ta režim.

BOJANA JAGER

trgovine so ponudbo izboljšali. V tem mesecu se bo njihov potrošniški svet očitno moral odzvati negodovanju potrošnikov zaradi nove embalaže za mleko, ki je precej dražja od dosedanje. Celjske mlekarne, ki so novost uveljavile, tudi s količinsko ponudbo ne zadovoljujejo.

Takih primerov, ki niso naključni, če vemo, da v potrošniških svetih prevladujejo gospodinjstva in upokojeanci, ki so najpogostejši obiskovalci trgovin, bi našli še veliko. Precej izjemni pa so primeri, kakršni je šišenski. Tu so potrošniški organizirani tudi v konferenci, in poleg ogromno dela, ki so ga vložili v svojo organiziranost, so se lotili tudi skoraj nenavadnih nalog, kot je, recimo, prehrana otrok. Njihove ankete, ki so dale vse prej kot spodbudne odgovore, so spodbudile tudi strokovno delo, da bi malim solarjem, ki pogosto niti zajtrkujejo ne pošteno, zagotovili zdravo prehrano.

Spremljanje preskrbe, skrb za razvoj trgovske mreže, delovni čas trgovin sodijo torej med tiste naloge potrošniških svetov, ki jih ti že nekako obvladujejo. Toda zakon o združenem delu pri urejanju odnosov med proizvodnjo in potrošniki predvideva tudi vpliv potrošnikov na določanje cen. O medsebojnih razmerjih med organizacijami združene dela in organiziranimi potrošniki pri določanju cen govori tudi zakon o blagovnem prometu. Zakon o temeljnih sistema cen in družbeni kontroli cen določa pravice in obveznosti delavcev in občanov pri oblikovanju cen za proizvode in storitve ter pri urejanju razmerij na področju cen na enotnem jugoslovanskem trgu.

Vpliv na cene skozi delegate

Tako zakonodaja, praksa pa po svoje. Lep primer je v poletni anketi objavila Borba. Predsedstvo mestne konference potrošnikov Beograda je že pred tremi leti poslalo predsedniku zvezne skupnosti za cene pismo s pritožbo, češ da organizirani potrošniki nimajo svojega delegata v tej zvezni skupnosti. Odgovora na pismo niso dobili, pač pa je Borba prosila za odgovor Anteja Zmijareviča, ki meni, da zaradi zapletenosti postopkov pri določanju cen in različnosti izdelkov, od jekla do izdelkov široke potrošnje, ni potrebe po posebni organizaciji potrošnikov na zvezni ravni. Dodal je, da je še veliko prostora za delo organiziranih potrošnikov pri določanju cen v stanovanjsko-komunalnem gospodarstvu, v blagovnem prometu pri storitvah in podobno, torej pri cenah iz občinskih pristojnosti. V zvezni skupnosti za cene pa so delegati sindikata, SZDL, gospodarske zbornice in torej organizirani potrošniki lahko vplivajo na cene, če seveda izkoristijo možnosti, ki jih ponuja delegatski sistem.

Ko smo v nekaterih slovenskih krajevnih skupnostih in občinskih konferencah SZDL vprašali, ali so sveti potrošnikov in konferenci potrošnikov vsaj razmišljali o novem sistemu oblikovanja cen, so bili odgovori negativni. Že res, ko se na posameznih policah pojavi blago slabše kvalitete s ceno za najkakovostnejše blago, hitro ukrepajo. Tako akcija je videti približno tako, da predsednik sveta potrošnikov pokliče pristojnega tovarnika v trgovski delovni organizaciji – in stvari se v večini primerov hitro uredijo. Tako ravnanje

POTROŠNIŠKI SVETI IN CENE

Udarec po žepu – znak za alarm

Pomanjkanje osnovnih življenjskih izdelkov je pred približno dvema letoma zdramilo potrošnike iz prijetne dremavice – in v tem času so potrošniški sveti zelo pridno delali. Njihovo aktivnost je bilo čutiti v krajevnih skupnostih, ko so z razdeljevanjem osnovnih dobrin preprečevali potrošniško mrzlico, kot tudi v družbenopolitičnih organizacijah, kjer so dobivali podporo in tudi nove napotke za svoje delo. Kaj pa zdaj?

Pričakovali bi torej lahko, da je bilo tisto obdobje dragocena izkušnja, ki naj bi potrošniške svete oziroma vse organizirane oblike potrošnikov iz gasilcev požarov spremenila v načrtovalno čvrsto sestavino našega sistema. Kot kaže, so izkušnje iz tistih mesecev ostale le zamujena priložnost. In tako v tih dneh, ko je začel veljati novi sistem oblikovanja cen, potrošniški sveti o svoji vlogi v njem ne razmišljajo. Ne bi pa se smeli čuditi, če bi bil njihov glas čez kak mesec, ko bi se lahko zgodilo, da prosto oblikovane cene izdelkov presegle razumno mejo, spet krepak.

Ni sicer mogoče zanikati napredka, dosežnega v delu potrošniških svetov. Ko smo pred dnevi spraševali o njihovem delu, so bolj ko ne naključno izbrani primeri pokazali, da so vsaj nekatere naloge postale stalnica v njihovem delu. Na prvem mestu je opozarjanje na pomanjkljivosti in ponudbi živil in drugega blaga. Tako se je, recimo, potrošniški svet v bežigradski krajevni skupnosti Anton Tomaž Linhart odločil in tudi s podporo občinskega izvršnega sveta upiral ukinitvi restavracije v Plavi laguni. A niti tu, niti v prizadevanjih za kakovostnejšo ponudbo na bežigradski tržnici – v primerjavi z osrednjo tržnico se zdi, kot bi prodajalci sadja in zelenjave tja prihajali po kazni – jim ni uspelo.

Skrb tudi za prehrano solarjev

V celjski krajevni skupnosti Dolgo polje so bili z dosedanjim posredovanjem potrošniškega sveta pri slabostih v trgovski ponudbi kar uspešni – skupaj s poslovanjem njihove

PORTRET TEDNA

Breda Lokar-Gaspari

»Ali ni sodnika,« je vprašal starejši kmet, ko je vstopil v pisarno kranjskega sodišča. »Ne, ga ni,« mu je odgovorila mlada sodnica Breda Lokar-Gaspari. Možak je rekel zbogom in zaprl vrata. Tako so se končale prve ure njene poklicne poti.

To se je dogajalo pred približno četrtsotletjem, ko smo imeli okrajna sodišča, ko so prve ženske začele prodirati v ta tradicionalno moški poklic in ko se je povojna sodniška generacija še bojevala za uresničitev načela o neodvisnosti sodstva, zapisanega med NOB.

Pozneje, bilo je v začetku leta 1963, je Breda Lokar-Gaspari postala prva predsednica sodišča v Sloveniji. V Kranju, kjer je opravljala to funkcijo dve leti, so bile za njo že številne kazenske obravnave, čeprav, kar ji hodi narobe, kakor sama ugotavlja, se je ukvarjala s kazenskimi primeri le leto dni. Veliko več pa je bilo zadev s širokega področja civilnega prava, ki si ga je izbrala kot strokovno usmeritev. V zgodnjih šestdesetih letih so bili za njo že tudi prvi stres, ki jih doživljajo vsi sodniki, vendar jih ženske težje prenašajo kot njihovi moški kolegi.

»Najvišjo kazen – dve leti zapor – sem izrekla povratniku. To me je zelo čustveno prizadelo. Potem pa sem bila izredno presenečena, ko je fant rekel, da se ne bo pritožil zaradi dosojene kazni.«

Ni sicer omenila, da veliko razmišlja, ko odloča o ločitvah. To je mogoče razumeti iz njenega načina pripovedovanja o tem delu civilistične. »Ko smo v razveznih postopkih še ugotavljali krivdo, zakaj je skupno življenje zakoncev postalo nevzdržno, je bilo praviloma zelo mučno. Nekateri so le stežka povedali svojo zakonsko zgodbo, drugi spet preveč radi, tako da je bil položaj sodnika pogosto zelo neprijeten. Razvezni razlogi pridejo zdaj v glavnem na dan šele ob razdružitvi v zakonu pridobljenega premoženja. Teh zapletov se kljub temu ne da primerjati s tistimi v času, ko večina žensk še ni bila zaposlena in je bilo treba z razvezno sodbo odločati tudi o njihovem preživljanju.«

Sedanja predsednica višjega sodišča v Ljubljani le štiri leta po 1. novembru 1957, ko je postala sodna pripravnica, ni delala na sodišču. Prvič je zapustila sodniške vrste, ko je kranjski okrajni tajnik poskušal uvesti tako imenovano socialistično advokaturo – odvnetiško pisarno kot delovno organizacijo. Petnajst let pozneje je bila imenovana za namestnico javnega pravobranilca SR Slovenije.

O teh poklicnih prelomnicah nam je pripovedovala s svojo delovno knjižico v rokah. Sama sodi, da je sodniški pečet, ki jo spremlja v zasebnem življenju, nenehno sprejemanje odločitev. Sodnik se mora odločati, in to počne vedno – v službi in zunaj nje. Dodamo lahko, da je poklic še drugače vplival nanjo. Poteza z delovno knjižico, kjer so zapisani tudi dnevi in ne samo leta zaposlitve, je že ena takih. Ne mara namreč, da bi bili podatki, ki jih navaja, le približni. Drugo je na primer, da je med pogovorom velikokrat navrgla »saj tega ne boste zapisale,« kor sodnica si ne želi, da bi zvedeli za njene premajhne izkušnje na kazenskem področju, za trenutke sprostite, ki jih, bolj kot leta tečejo, raje poišče v nepravniški družbi, ali za ljubezen do smučanja in do Gorenjske.

Ni hotela govoriti niti o tem, da se z možem, pravnikom, doma zelo redko pogovarjata o tem. Sploh pa ne o tem, da je imela pošteno tremo, ko je vodila osrednjo proslavo ob 40. obletnici slovenskega sodstva.

Najbrž se po njenem ne spodobijo, da bi sodnika opisovali kot povsem normalnega človeka iz krvi in mesa, z vsemi njegovimi dobrimi

vselej uredili pravni položaj narodnosti v Jugoslaviji. Zvezna ustava sicer določa, da so državljani enaki v svojih pravicah in dolžnostih, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, veroizpoved, izobrazbo ali družbeni položaj (154. člen). Pripadniki narodnosti so kot posamezniki upravičeni še do posameznih pravic, kot so npr. pravica do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku in do uporabe materinega jezika v različnih postopkih pred državnimi in upravnimi organi. Razen tega so narodnostim kot skupinam zagotovljene še »kolektivne pravice«. Gre za pravico do izražanja, ohranjanja in razvoja kulture, uporabe svojega jezika in pisave ter v ta namen do ustanavljanja lastnih organizacij. S temi kolektivnimi pravicami je omogočeno narodnostim kot skupini ohranjanje istovetnosti.

Za položaj narodnosti niso pomembne le zvezne, republiške in pokrajinski ustavi ter spremljajoči sistemski zakoni, marveč določila občinskih statutov na narodnostno mešanih območjih, ki morajo čimbolj izvirno izraziti tudi dejanske razmere iz svojega območja.

Z analizo 39 statutov občin in narodnostno mešanih območjih, je Vera Klopčič iz Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani ugotovila, da v občinskih statutih položaj narodnosti pri opredeljevanju pravic o narodnosti enakovrednosti raznolik obravnavajo. Nekateri statuti, ki se praviloma sklicujejo na »skladnost z ustavo«, so v resnici z njo sprti, ker ponujajo neustavne rešitve.

Devetim lipovljanskim krajevnim skupnostim izmenično načeljujejo: Hrvat, Srb, Musliman, Madžar, Rom, Slovak, Čeh, Rusin, Italijan ali predstavnik drugega naroda ali narodnosti.

To pa ne velja za statut črnogorske občine Bar, dasiravno so v njem dobesedno zapisali, da le v tistih občinskih naseljih, »kjer živi večje število pripadnikov albanske narodnosti, v skladu z zakonom, oblikujejo šole in oddelke teh šol s poukom v albanskem jeziku«. Takšna opredelitev se ujema z vsebino 175. člena Ustave Črne gore, ki govori o tem, da šole v jeziku albanske narodnosti ustanovljajo na območjih, kjer živi večje število pripadnikov te narodnosti. To določilo pa nima podlage v zvezni ustavi, ki pravic narodnosti nikjer ne pogojuje s števili.

Mešanje pojmov »narodnost« in »etnična skupina«

Medtem ko je edinole jasno izražena obveznost dvojezičnosti poslovanja vseh upravnih in državnih organov na narodnostno mešanem območju v statutu občine Lendava, denimo, rešbi občinski statut v 11. členu dejanjsko pritiska na posameznika, naj se izjasni, če hoče v upravnem ali drugem postopku uporabiti hrvaškosrbski ali italijanski jezik.

Različen pristop v občinskih statutih je opazen tudi pri zagotovitvi pravice do uporabe nacionalnih simbolov oziroma zastav. To izizva najrazličnejše nesporednosti in v zvezi s tem poraja zahteve, da se to vprašanje uredi

na zvezni ali vsaj republiški ravni. Tako statut kosovske občine Leposavić v 8. členu določa, da lahko pripadniki narodov in narodnosti svobodno uporabljajo svoje narodne simbole, ni pa opisa zastav narodnosti iz tega območja.

V 92. členu statuta makedonske občine Struga, je zapisano, da »pripadniki narodnosti in etničnih skupin« lahko izobesijo zastave narodnosti oziroma etnične skupine. Statut te občine omenja etnične skupine in določa njihove pravice na isti ravni kot pravice narodnosti, četudi zvezna ustava govori le o pravicah »narodov in narodnosti«.

Položaj etničnih skupin je v republiških in pokrajinskih ustavah različno urejen in še ni v celoti pojasnjeno vprašanje, ali pomeni poimenovanje »etnična skupina« oziroma »narodnost« tudi manjšo ali večjo upravičenost do zavarovanja in zagotavljanja pravic. Predsednik zveze romskih društev Srbije Dragoljub Lacković je ugotovil, da po njegovem le ustava SR BiH obravnava Rome kot pripadnike narodnosti – druge so kot etnična skupina – in da se na to vsebinsko spremembo zdaj pripravljajo na Hrvaškem.

Pospne skralnice

Pravna opredelitev pravic narodnosti je le ogrode, ki naj pripomore k uveljavljanju narodnosti kot enakovrednega dejavnika v družbenem življenju. Brez tega ogrođa pa npr. za Slovake, ki jih je po zadnjem popisu na Hrvaškem 6.533, nikjer ni niti kot dopolnilni pouk predvideno šolanje v materinem jeziku, pravi predsednik zveze Čehov in Slovakov na Hrvaškem Otokar Kolouch. Podobne težave imajo ponekod pripadniki madžarske narodnosti, čeprav so po številu na prvem mestu v sosednji republiki (po popisu 25.434).

Ker pa so vsi govorniki na Lipovljanskih srečanjih, razen predstavnika romske skupnosti, poudarili, da so pripadniki narodnosti dokaj dobro zastopani v skupščinah in izvršnih telesih družbenopolitičnih skupnosti, je treba vzroke za pravne in praktične pomanjkljivosti tudi iskati v neprizadevnosti samih pripadnikov narodnosti. V postopkih sprejemanja statutov niso dovolj sodelovali in tedaj izrazili svojih interesov.

Ali so te slabosti prispevale k izidu popisa v letu 1981, ko so pri vseh pripadnikih narodnosti ugotovili občuten padec števila, celo pri Italijanih v Istri in na Reki z 22.000 na 15.000 med obema popisoma? Ne glede na

Položaj etničnih skupin v republiških in pokrajinskih ustavah je različno urejen in ni še razjasnjeno, kaj pomeni poimenovanje »etnična skupina« za zagotavljanje pravic.

ustavno pravico, da se lahko sleherni državljani nacionalno opredeli, ali se želi ozaje mirno, razodeno in kulturno ugotoviti okoli tega pojava. Rekli so, da je bil zadnji popis slabo pripravljen in izveden. Ampak to ni samo narodnostno-etnično, marveč predvsem socialno-politično vprašanje.

PETER POTOCNIK

Foto: Marjan Zaplatil

INTEGRACIJE V
GOSPODARSTVUBoj za stolčke
ovira gospodarno
povezovanje

Če so razmere na trgu in v tehnologiji neurejene, potem obstajajo zahteve po stalnih reorganizacijah. Menežment na Zahodu naredi načrt sprememb in reorganizacij in nato te spremembe hitro speljé, tako da se struktura organizacije hitro odziva na zahteve in spremembe v okolju. Pri nas za zdaj to očitno ni mogoče.

Formalni sistem delovnih organizacij pri nas je tako zapleten, da večjih sprememb in združenj ne moremo hitro in učinkovito speljati, ker je toliko ovir in pat pozicij. Izgubimo veliko časa in veliko energije, na koncu pa se lahko zgodi, da tisto, kar smo naredili in dosegli, ni več v skladu z razmerami, ker so se že spremenile.

Čim višje je vodilni delavec, tem manj moči ima

Ko se združujeta dve organizaciji, je prvi problem, kje bo sedež. Drugi najtežji problem je bodoči status vodilnega sloja. Delavec je v veliko primerih pri tem najmanjši problem. Zanje je pomembno, da mu nudimo socialno varnost in perspektivo. Če pri mojustru se začnejo ovire in se po hierarhiji navzgor večajo, tja do občine. Kaže, kot da se gremo nekakšne igre, pri tem pa vsi manipuliramo z delavci oziroma govorimo, da delamo to v njihovem imenu, dejansko pa gre za splet zelo različnih interesov, od interesov posameznikov in služb do občine. Čim nižje je kako vodilno mesto, tem bolj je lokalno determinirano, tem bolj lokalno je tudi obnašanje. Skoda zaradi velike entropije pa nosi celotno gospodarstvo. Velikokrat se z vseh koncev vtikajo v delovno organizacijo. Če ima občinska koordinacija ali kadrovski odbor kakšnega svojega človeka, ga hoče vsiliti v sistem, čeprav v ta sistem ne sodi. Vse to stvari samo zapleta. Pri vsem tem pa se številni vodilni delavci veča. Moč je tako razpršena, da stvari ni možno nikjer presekati. Generalni direktor velikega sistema ima na Zahodu in Vzhodu moč. Pri nas pa je določena inverzija: čim višje je vodilni, tem manj moči in pristojnosti ima. Njegova avtoriteta ne izhaja iz tistih virov moči, ki so značilni za delovno organizacijo. Če že ima avtoriteto, potem to izhaja iz njegove osebe ali iz nekaj posebnih virov, ne pa iz tistih virov, ki so značilni za delovno organizacijo. V gospodarstvu ni moč nikjer tako skoncentrirana, da bi bila možna »corporate policy« ali »strateški menedžment«, ki bi pokrili vse gospodarski sistem ali sozd.

Procesi integracij so tako zapleteni, da je potreben sistemski pristop. »Iskra« ima svoje obrate v 28 občinah. Integracijski procesi tečejo lahko normalno, če so sistemski, če je en vir krmljenja sistem in ena logika krmljenja. Ne morejo pa biti uspešni dva ali trije različni sistemi krmljenja, tj. lokalno-občinski ali regionalni, in sistem krmljenja, ki izhaja iz tistega gospodarskega subjekta, ki izhaja v svojem delovanju iz interesa celote kot dominantnega interesa.

V ozdu so vse funkcije koordinativne, ne pa izvršne. Vprašanje je, v koliki meri je možen »strateški menedžment«, če je njegova moč izvedena na koordinativne, ne pa na izvršne funkcije.

Integracije niso uspešne, če se združujeta dva enako močna partnerja

To je prikaz nekaterih stališč vodilnih o strukturalnih ovirah integracijskih procesov.

Eden od ciljev vseh normativno-sistemskih sprememb od leta 1972 dalje je bil, da se zmanjša moč tehnokracije v gospodarstvu, da se njena moč kontrolira in da se poveča moč delavcev. Na osnovi izkušenj in dnevnih opazovanj lahko trdimo, da se je moč tehnokracije v odnosu do teritorialnih centrov moči zmanjšala, saj je tehnokracija v gospodarstvu odvisna in podrejena teritorialnim centrom moči. Celotni mehanizem kadrovanja vodilnih je takšen, da teritorialni centri moči določajo kadrovske strukture vodilnih v gospodarstvu.

Empiričnih raziskav o tem, kako se je moč premikala na relacijah med vodilnimi v gospodarstvu in teritorialnimi centri moči nimamo in jih nikoli nismo imeli. Zato naša trditev, da je po letu 1972 prišlo do redistribucije moči v korist teritorialnih centrov moči in da so vodilni v gospodarstvu izgubili moč, empirično ni potrjena. Empirično potrjene pa so spremembe v distribuciji moči v letih med 1970 in 1981 na ravni delovnih organizacij. Podatki iz teh raziskav nam kažejo, da na ravni delovnih organizacij ni prišlo do bistvenih sprememb. Porazdelitev je ostala nesimetrična, kot je bila nesimetrična pred letom 1972. Ne samo, da je ostala nesimetrična; zgodilo se je prav nasprotno od pričakovanih. Moč delavcev v delovnih organizacijah se ni povečala, temveč nekoliko zmanjšala. Prav tako se je zmanjšala moč delavskega sveta. Obratno pa se je nekoliko povečala moč vodilnih. Vse to dopušča sklep ali vsaj domnevo, da so vodilni nadomestili moč, ki so jo v odnosu do teritorialnih centrov moči izgubili, z nekoliko večjo močjo v odnosu do delavcev.

Pri tem moramo navesti nekatere izkušnje iz drugih industrijsko razvitih držav, ki jih ne moremo zanemariti, čeprav izhajajo iz drugačnih družbenopolitičnih razmer. Te izkušnje so pokazale, da integracije niso uspešne, če se združujeta dva enako močna partnerja. Tehnološke, organizacijske in druge spremembe, ki jih integriran sistem zahteva – če hoče postati bolj učinkovit in doseči sinergijski učinek – je težko izvesti, če oba partnerja razpolagata z enako količino moči. Zato so bile bolj uspešne tiste integracije, ko se je slabotni partner pridružil močnejemu. To pomeni, da je tisti gospodarski subjekt, ki je prevladoval, izvedel določene spremembe, čeprav se slabotnejši partner z njimi ni strinjal. Zadnji poskusi združevanja jeklarskih velikanih v ZR Nemčiji to dokazujejo. Čeprav je skupina izvedencev pri vladi izdelala strategijo združevanja vseh jeklarn v dve specializirani in tehnološko bolj razviti združenji in kljub pripravljenosti, da vlada to združevanje finančno podpre z več kot milijardo dolarjev, do integracije ni prišlo, ker ni bilo določene dominantne jeklarne, v okviru ka-

tere in pod pogoji katere bi potekalo združevanje.

Pri nas je združevanje dveh delovnih organizacij na relaciji moči specifično. Tudi če se združuje ekonomsko močno in učinkovita delovna organizacija z ekonomsko slabotno in neučinkovito delovno organizacijo – kar je v tržnih sistemih običajno pogoj za uspešno integracijo – je ekonomsko slabotna delovna organizacija prav tako močna kot njen ekonomsko učinkoviti partner. Njena moč v tem primeru ne izhaja iz ekonomskih virov, temveč iz političnih, institucionalnih in drugih. To pomeni, da se dejansko združujeta dva enakovredna partnerja, čeprav je eden od njiju v velikih izgubah.

Težave tudi z organizacijsko-kadrovskimi spremembami

Nesimetričnost moči v tržnih sistemih omogoča močnejšemu partnerju, da izvede v ekonomsko neučinkoviti organizaciji radikalne proizvodne, tehnološke, organizacijske in kadrovske spremembe. Eden od ameriških avtorjev je to razmerje moči simboliziral z naslovom svoje knjige, ki se glasi: Pozdravljeni v našem združenju, vendar ste vi odpuščeni. (Welcome to our conglomerate – you are fired). To pomeni, da ima ekonomsko močna organizacija možnost izvesti popolno proizvodno in tehnološko spremembo v manj učinkoviti delovni organizaciji; to pa potegne za seboj nujno organizacijsko in kadrovske spremembo. Zato je takšno reorganizacijo možno izvesti v nekaj mesecih.

Ker pa je v naših delovnih organizacijah, ki

Velikokrat se z vseh koncev vtikajo v delovno organizacijo. Če ima občinska koordinacija ali kadrovski odbor nekega svojega človeka, ga hoče vsiliti v sistem, čeprav v ta sistem ne sodi. Vse to stvari samo zapleta. Pri tem pa se številni vodilni delavci veča.

se združujejo, moč simetrična – ne glede na to, da je eden od partnerjev neučinkovit in obremenjen z izgubami – je težko izvesti večje proizvodno-tehnološke in organizacijsko-kadrovske spremembe.

Naš institucionalni sistem je tako do podrobnosti izdelan in formalno perfekcioniziran, da je postal tog in počasen v svojih odgovorih na spremembe v okolju in na razne šoke, ki prihajajo iz okolja. Ker ima do podrobnosti izdelan institucionalni sistem predvidene že vse odgovore na vhode, se je pokazalo, da je neprimerno na krizo, ker vhode, ki jih generira svetovna in domača kriza, ni vgradi v svoj sistem, zato nanje ne more tekoče odgovarjati. Nanje začne odgovarjati z refleksnim intervencionizmom, ki ni sestavni del institucionalnega sistema.

Podobno je na mikro ravni, kolikor zadeva združevanje delovnih organizacij.

Kadrovska prevlada in horizontalno kroženje

Kriza po svetu sili delovne organizacije v združevanje. Pri nas se organizacije pod pritiskom mednarodne in domače krize ne združujejo. Institucionalni sistem določa, da je vsaka delovna organizacija teritorialno vezana na občino, na njene interese, na njeno strukturo politične moči in kadrovske kombinirane, ki iz te strukture izhaja. Velik gospodarski sistem, ki ima svoje dele v različnih občinah, nima enotnega sistema krmljenja, ker je v strukturi moči razpršen na številne teritorialne centre moči. Tak razpršen sistem izredno ustreza interesom lokalnih političnih struktur, ker jim omogoča kadrovske prevlado in tako imenovano horizontalno kroženje kadrov.

Zato združevanje delovnih organizacij pri nas ne izhaja iz pobud gospodarstva, temveč iz političnih struktur. Motiv je v tem, da bi ekonomsko močna organizacija rešila ekonomsko slabotno in neučinkovito delovno organizacijo, vendar tako, da bi proizvodna in kadrovska struktura ostala ista. Prav tako morajo ostati ista razmerja moči v delovni organizaciji in razmerja med delovno organizacijo in teritorialnimi centri moči. To pa pomeni, da je združevanje v »pat poziciji«, ko nihče ničesar učinkovitega ne more storiti. Zato združevanje praviloma nimajo učinkov, ki sicer nastanejo ob sodelovanju različnih

iz gospodarstva izrinen zakon vrednosti in s tem tržne zakonitosti, tem bolj prevzajamo, vse distributivne in alokacijske funkcije razni organi zunaj gospodarstva. S tem se krepí birokracija na vseh teritorialnih ravneh, tako številčno in s količino moči, ki z njo razpolaga. Številčno s tem raste tudi birokracija oziroma administracija v gospodarstvu, ker mora opravljati izvajalne funkcije, ki jih določa birokracija – ali administracija – na različnih ravneh teritorialno-političnih skupnosti. Pri tem nastane pomembna razlika: birokracija na teritorialnih ravneh raste po moči in številu, birokracija v gospodarstvu pa raste samo po številu, ne pa po moči. Ta razlika nastane zato, ker politika determinira gospodarstvo v primeru, ko so zakoni vrednosti in tržne zakonitosti izrineni iz gospodarstva: če pa deluje zakon vrednosti in so tržne zakonitosti premise za racionalno odločanje vseh gospodarskih subjektov, potem gospodarstvo determinira politiko ali pa sta to dve samostojni in relativno avtonomni sferi.

Tehnološke, organizacijske in druge spremembe, ki jih integriran sistem zahteva, je težko izvesti, če oba partnerja razpolagata z enako količino moči.

Iz tega pa sledi, da se bo moč gospodarskih subjektov v odnosu do politike povečala, če bodo uveljavljene tržne zakonitosti in bodo premise odločanja izhajale predvsem iz tržišča, ne pa iz teritorialnih struktur. Pri tem je glede porazdelitve moči zelo pomembno – kar je svoj čas ugotavljal Edvard Kardelj – to, da z večjo gospodarsko avtonomijo pridobijo moč gospodarski subjekti in da so glavni »uporabniki« povečane moči vodilni. Pričakujemo lahko z veliko verjetnostjo, da se bo z uveljavljanjem tržnih zakonitosti povečala avtonomnost in moč gospodarskih subjektov, s tem pa predvsem moč vodilnih delavcev oziroma celotne tehnokracije. Ta moč se bo povečala predvsem v odnosu do teritorialnih centrov moči, verjetno pa deloma tudi v odnosu do delavcev.

Moč je lahko povečati, ne da bi jo odvzeli drugim

Pri tem poudarjamo, da moči ne obravnava moč kot mehanske konstante, kot »zero sum«, temveč kot dinamično spremenljivo. To pa pomeni, da neka skupina lahko poveča svojo moč, ne da bi jo morala zato drugi skupini odvzeti. Iz tega sledi, da je celotno količino moči možno večati. Ta ugotovitev je pomembna zato, ker je celotna količina moči korelacijsko povezana z učinkovitostjo sistema. Če imajo vsi akterji v sistemu veliko moč, je to običajno bolj učinkovit sistem. Če pa imajo vsi majhno moč, je to običajno nizko učinkovit sistem, ki se približuje anarhičnemu modelu.

Empirični podatki o porazdelitvi moči v delovnih organizacijah nam kažejo, da se celotna količina moči ni povečala.

Socialni sistem deluje na osnovi svojih temeljnih značilnosti. Znano je, da naš socialni sistem sam sebe drugače izreka, kot dejansko

Razpršen sistem izredno ustreza interesom lokalnih političnih struktur, ker jim omogoča kadrovske prevlado in tako imenovano horizontalno kroženje kadrov.

deluje. To razliko, kako sistem sam sebe artikulira in kako dejansko deluje, nekateri razlagajo s tem, da posamezni subjekti v sistemu ne ravnavajo tako, kot sistem od njih zahteva. Drugi pa so mnenja, da ravnavajo prav v skladu s sistemom.

Že 1,8 odstotka tozdog zunaj »matičnih« republik

Za sociološko analizo je pomembnejše, kako sistem deluje, ne pa toliko, kako se artikulira. Če ima sistem določeno alokacijo resursov, potem ta alokacija bistveno določa njegovo delovanje. Tako npr. dobijo družbenopolitične skupnosti dohodek v svoj proračun na osnovi davkov iz prispevkov iz dohodka in osebnega dohodka delavcev. Lokalni dotok sredstev določa tudi cirkulacijo akumulacije znotraj ožjih teritorialnih skupnosti. Rezultat tega je dejstvo, da je bilo leta 1981 v Jugoslaviji samo 1,8 odstotka tozdog zunaj »matičnih« republik. Na osnovi takšne alokacije dohodka kot najpomembnejšega vira poteka združevanje predvsem znotraj občin in regij. Nastajajo regionalni sozdi. Tudi kadrovanje vodilnih kadrov v gospodarstvu je teritorialno oziroma lokalno določeno, kar pomeni, da je alokacija dohodkovnih in kadrovskih virov sistemsko zaokrožena. Distribucija moči je skladna s teritorialno, ne pa funkcionalno delitvijo dela, zato je tudi združevanje sredstev podrejeno bolj teritorialnim kot funkcionalnim interesom.

Če sistem na ravni artikulacije poudarja potrebo po integracijah, ki bodo prebile občinske, regionalne in republiške »meje«, potem bo to težko doseči, ker distribucija virov in vsa struktura moči in interesov ni sistemsko skladna s to artikulirano potrebo.

Vendar se integracijski procesi po svetu intenzivirajo in tako bodo nastajali vedno večji sistemi, ki nas bodo tehnološko in tržno ogrožili.

Za naše gospodarstvo moramo omeniti dva srednjeročno in dolgoročno nevarna trenda. Prvič: države v razvoju ustanavljajo velike gospodarske sisteme, ki se širijo v druge države. Ko ustanavljajo v drugih državah svoje podružnice, dobivajo značilnosti multinacionalne. Ker te multinacionalne nastajajo predvsem ob klasično in tehnološko nezahtevnih tehnologijah, to je na področjih, kjer edino še ima Jugoslavija prednost, nas lahko te multinacionalne postopoma izrinejo s tržišča, ki smo ga osvojili s tehnološko nezahtevnimi proizvodi.

Med državami v razvoju, ki so začele ustanavljati svoje multinacionalne, naj omenimo Južno Korejo, Indijo, Indonezijo, Brazilijo, Argentino, Kuvajit in Tajvan. Tako domnevajo, da imajo države v razvoju že okrog 2000 svojih podružničnih podjetij v drugih državah, medtem ko so jih imele pred deseti leti zanemarljivo malo. Prav tako raste njihove investicije v drugih državah. Samo Hongkong je investiral v drugih državah okrog 3 milijarde dolarjev.

JANEZ JEROVŠEK

(Nadaljevanje prihodnje)

TEOLOGIJA
OSVOBODITVEVatikan graja
svoje glave
teologe

VATIKAN, septembra – Sveti oče je z gromom in strelom udaril po izgubljenih sinovih iz Latinske Amerike. Kljub lepotilnim sredstvom, ki jih obilno uporabljajo uradni vatikanski tolmači, ocenjuje večina tukajšnjih komentatorjev najnovejši dokument kongregacije za verski nauk, posvečen teologiji osvoboditve, kot teološki, vendar predvsem politični dokument, ki ne samo ostro obsoja teologijo osvoboditve, ampak tudi marksizem in sisteme, ki izhajajo iz njega.

Socialistični sistemi, pravi ta listina, so »sramota našega časa«; zato poziva kristjane, naj se zoper represivne režime v Latinski Ameriki ne borijo z razrednim bojem, temveč naj od vladajočih diktatorjev zahtevajo »notranjo spreobrnitev«.

Dokument »Raziskava nekaterih vidikov teologije osvoboditve«, ki ga je izdala kongregacija za verski nauk, nosi pa tudi papežev podpis, ne obsoja celotne teologije osvoboditve, češ tudi Sveti sedež se zavzema za »Cerkve ubogih«. Pač pa kongregacija, ki je najvišji vatikanski organ za preverjanje čistosti vere, odločno odklanja »nekater oblike teologije osvoboditve, ki premalo kritično uporabljajo nekatere pojme, ki so jih povzeli iz raznih struj marksistične misli«. Ta »nova interpretacija vsebine vere in krščanskega bivanja«, kot jo imenuje dokument, obravnava Kristusa kot »simbol nujnosti boja zatiranih«, katoliško cerkev pa kot »razredno cerkev« in meša biblijske uboge z »Marxovim proletariatom«. To tolmačenje se »hudo razlikuje od vere katoliške cerkve, še več, v praksi pravzaprav predstavlja njeno negacijo«.

Zavora dialogu kristjanov in neverujočih

Vsi tisti teologi osvoboditve, ki se kakorkoli spogledujejo z marksizmom, pa čeprav zgolj metodološko, torej niso samo oporečni, ampak krivoverci, heretiki, ki je potrdil vodja kongregacije za verski nauk kardinal Joseph Ratzinger na tiskovni konferenci ob objavi dokumenta minuli ponedeljek v Vatikanu.

Osnovna misel tega dokumenta je izražena takole: »Razredni boj kot pot k brezrazredni

družbi je mit, ki onemogoča reforme in samo zasuje budo in krivice. Tisti, ki so se pustili očarati od tega mita, bi se morali zamisliti nad grenkimi zgodovinskimi izkušnjami, do katerih je to pripeljalo.«

»Milijoni naših sodobnikov upravičeno težijo k temu, da bi si ponovno pridobili temeljne svoboščine, ki so jim jih odvzeli totalitarni in ateistični režimi, ki so se polastili oblasti z nasilnimi, revolucionarnimi sredstvi in to ravno v imenu osvoboditve ljudstva. Ni mogoče molčati o tej sramoti našega časa: cele narode drže v suženstvu, nevrednem človeka in to varno pod pretezo, da jim prinašajo svobodo. Tisti, ki postanejo, morda ne da bi se zavedali, sokrivci takega zaslužjevanja, izdajajo uboge, katerim hočejo služiti.«

Ob teh tonih ugotavljajo nekateri vatikanisti, da takih protikomunističnih osti v uradnih cerkvenih dokumentih ni najti od prvih povojnih let, ko je papež Pacelli izobčil komunizem. Drugi govorijo o ofenzivi proti marksizmu in marksističnim državam, spet drugi pa se boje, da bo objava tega dokumenta še bolj zavrla dialog med kristjani in marksisti, oziroma med verniki in neverujočimi naslohi.

Toda bolj kot sam napad na marksizem in na socialistične države, ki ne z vidika Cerkve ne z vidika papeža Wojtyła ni ne presenetljiv, niti povsem nerazumljiv, se zdi vreden pozornosti globalni pogled na svet, ki ga izraža to besedilo. Pogled na svet, ki v kontekstu Latinske Amerike, na katero se skoraj izključno nanaša kritika teologije osvoboditve, ni samo konservativni, ampak tudi paternalističen, pokroviteljski, do vseh: do tistih, ki jim to lahko koristi (represivni režimi) in do tistih, ki jim to jemlje moralno in etično osnovo za pomoč zatiranim, ki se tem režimom upirajo. Dokument srdito napada marksistične režime, ki jih v Latinski Ameriki ni, kar zadeva tamkajšnje diktature, pa se zadovoljuje s sklicevanjem na »etične sposobnosti človeka« in na »potrebo po notranji spreobrnitvi«. Nekega tukajšnjega komentatorja je to spodbudilo k naslednjemu razmisleku: »Prav danes sem v radijskih poročilih poslušal o demonstracijah proti Pinochetu v Santiagu de Chile. Ubita sta bila delavec in duhovnik. Prevzišeni očetje, ki so sestavljali dokument, bi bili morali premisliti, če tudi ta režim ni sramota našega časa.«

Predvsem politična polemika

Dokument že sam vsebuje bojazen, da utegnejo stališče Svetega sedeža izkoristiti kot izgovor tisti, ki jih ne ganejo »tragični in nujni problemi bede in krivičnosti«. Kljub temu pa ostaja Vatikan pri dvojnem merilu, ki je daleč od enklike »O razvoju narodov«, v kateri je Pavel VI. dopuščal celo »nasilje, kadar cela ljudstva nimajo niti najnujnejšega in živijo v taki odvisnosti, da nimajo nikakršne pobude in možnosti za razvoj, oziroma za soudeležbo v družbenem in političnem življenju«.

Zdi se, da je treba najnovejši vatikanski dokument ocenjevati predvsem s treh vidikov. Najprej gre za prizadevanje poenotenja in istosmernosti teoloških raziskav. Za nekaterimi evropskimi teologi in za jezuiti so prišli na vrsto teologi osvoboditve iz Latinske Amerike. Ni naključje, da prav danes na kongregaciji za verski nauk pojasnjuje nekatera svoja stališča Leonardo Boff, eden najbolj znanih brazilskih teologov osvoboditve, kakor tudi ni naključje, da so njegovemu bratu Clodovisu in teologu Moserju vzeli pravico do pouče-

ocenah že ob koncu leta, sklicati nove predčasne volitve. Tako je Peres hočeš nočeš moral nadaljevati z mučnimi pogajanjimi o ustanovitvi »velike koalicijske«, to je vlade narodne enotnosti, h kateri je pozival predsednik Herzog pa tudi večina izraelske javnosti, neveličane obsevanje prepričev in ambicioznimi politiki.

Nasičenost s politiki

Izraelska politična scena je namreč nasičena z ambicioznimi posamezniki, ki vidijo svoje zgodovinsko poslanstvo v osvojitvi ključnih ministrskih stolčkov. Zdašnji volilni sistem, ko je bil tako rekoč vsak Izraelcel lahko stranka zase, je bil naklonjen uveljavljanju posamičnih ambicij. Zato se vse bolj slišijo zahteve, naj bi izvedli korenito reformo volilnega sistema, da bi preprečili nadaljnje razbijanje volilnega telesa v množico manjših strank.

Ko so se začela pogajanja o »veliki koalicijski«, se je zdelo, da ne bodo pripeljala nikamor, tako zelo daleč vsaksebi so si bila stališča sogovornikov do nekaterih ključnih vprašanj: do tega, kdo naj bi vlado narodne enotnosti vodil, do izraelskega umika iz Libanona, do naseljevanja Zahodnega brega, do pogajanj z Jordanijo, do reševanja gospodarskih težav.

Šimon Peres je vztrajal, da bo sam vodil vlado narodne enotnosti, medtem ko se je Šamir zavzemal za sistem izmeničnega vodenja. Kar zadeva umik iz Libanona, so bili laburisti za takojšnje ukrepanje, Likud pa za postopno. Likud se je zavzemal za naseljevanje zasedenih ozemelj, laburisti so bili za zamrzitev procesa. Glede pogajanj z Jordanijo so laburisti menili, naj bi stekla brez vnaprejšnjih pogojev, Likud pa jih je hotel povezati s campdavidskim procesom. »Taknilo se je tudi pri delitvi 24 ministrskih resorjev, pri čemer sta obe strani terjali zase nekatere ključne – obrambnega, zunanega, finančnega in druge.

Navzile tako očitnim razlikam pa sta Peres in Šamir naposled, po mesecu dni pogajanj, vendarle dosegla nekaj bistvenih kompromisov, ki bi lahko omogočili ustanovitve vlade narodne enotnosti. Poglavitni je ta, da naj bi bila »velika koalicijska« na oblasti 50 mesecev, do leta 1988, ko naj bi razpisali nove volitve. V prvih dveh letih in mesecu dni naj bi vlado vodil Peres, njen podpredsednik in zunanji minister pa bi bil Šamir. V naslednjih 25 mesecih pa bi Šamir zamenjal s Peresom.

Kompromis naj bi dosegli tudi v drugih vprašanjih. Kar zadeva umik iz Libanona, naj bi ga izpeljali v šestih mesecih, medtem ko naj bi o novih židovskih naseljih na Zahodnem bregu odločala vlada z navadno in ne z dvetretjinsko večino kot so zahtevali laburisti. Načelno so se sporazumeli tudi o začetku pogajanj s kraljem Huseinom, ki ne v okviru Camp-Davida, pa tudi ne brez vnaprejšnjih pogojev.

Že nekaj dni po sklenitvi tega načelnega sporazuma se je zdelo, da so pogajanja znova zašla v slepo ulico, ko so začeli razpravljati o razdelitvi ministrskih stolčkov. V Likudu so se pojavili zadržki proti zahtevi laburistov, naj bi obrambno ministrstvo vseh 50 mesecev vodil bivši premier Jicak Rabin, v zameno pa bi druga stranka dobila za vsa štiri leta finančno ministrstvo.

Kljub temu je sredi tega tedna že postalo jasno, da so pogajanja o ustanovitvi vlade

vanja na univerzi v Riu de Janeiru. »Marx kot tak ne vzbuja zanimanja«, pravi Boff. »Zanimiv je le toliko, kolikor pomaga bolje razumeti naravo izkoriščanja in protijudski ga sistema, kakršen je kapitalizem.« Znameniti teolog Karl Rahner je marca letos, ne poln mesec pred smrtjo, zapisal v obrambo Gustava Gutierrezza, enega najbolj znanih teologov osvoboditve, ki je pod pritiskom peruske škofovske hierarhije: »Tudi v srednjem veku in v baročni teologiji je katoliška teologija priznavala upravičen pluralizem. Zalostno bi bilo, če bi ta upravičen pluralizem pretirano omejevali z administrativnimi posegi.«

Ne gre seveda zgolj za doktrinarno, ampak tudi in morda predvsem za politično polemiko. Sveti sedež si že nekaj let vztrajno prizadeva, da bi onemogočil sleherno politično dejavnost duhovnikov. Prav te dni je v Vatikanu delegacija nikaragovske vlade, ki se pogovarja s cerkvenimi oblastmi o možnosti, da bi ublažili ultimati, po katerem bi morali trije duhovniški-ministri do 31. avgusta zapustiti sandinistično vlado. Italijanski duhovnik in publicist Gianni Baget Bozzo trdi, da hoče Cerkev onemogočiti vernikom, da bi se politično opredeljevali po svoji vesti. Baget Bozzo, ki je tudi poslanec v evropskem parlamentu, govori seveda tudi zase; zahtevo, naj duhovniki ne opravljajo političnih funkcij, je mogoče braniti tudi v duhu koncilskih sklepov in kanonskega prava. Teže pa je zagovarjati očitno prizadevanje Cerkve, ki zahteva od duhovnikov – in posledno tudi od vernikov – naj se odrečejo politični dejavnosti in prepričanju, ki niso v skladu s tistimi, kar zdaj skoraj nekoliko lepo rečeno se zmeraj imenujejo socialni nauk Cerkve. Rekli bi, da gre za prizadevanje, naj Cerkev nastopa politično kot telo in naj se tudi verniki politično izražajo preko cerkvene hierarhije. V tem duhu si je mogoče razložiti, zakaj papež spodbuja politično dejavnost Cerkve na Poljskem, ne dovoljuje pa je tistemu delu latinskoameriške Cerkve, ki nasprotuje tamkajšnjim diktaturam in ideologiji nacionalne varnosti, katere korenine so v ZDA.

Obsodba vseh naprednih tokov

Tretji vidik, ki je neposredno povezan s pravkar omenjenimi, pa je v prizadevanju za hierarhično enotnostjo Cerkve. Vse pomembnejše struje teologije osvoboditve ne iščejo same krščanske ideologije, ki največkrat ni v skladu z nazori cerkvenega vrha, ampak zavirajo tudi evrocentrično strukturo Cerkve, kajti današnji cerkveni vrh je po mnenju teologov osvoboditve s svojo miselnostjo sokrivce represivnih režimov v državah v razvoju in njihove logike. Te struje spodbijajo legitimnost doktrinarne in hierarhične prevlade Rima in se zavzemajo za večjo neodvisnost krajevnih Cerkve. Zato najbrž ne pretiravajo tisti komentatorji, ki vidijo v pravkar objavljenem vatikanskem dokumentu predvsem obsodbo vseh naprednih tokov v latinskoameriški cerkvi, ne samo marksovske struje v teologiji osvoboditve. Težko je verjeti, da bi lahko objava uradnega stališča Vatikana izkoreninila teološka iskanja, ki so že trdno vraščen v današnjo stvarnost Latinske Amerike in se nanjo sklicuje tudi dober del tamkajšnje cerkvene hierarhije. Toda v tako hierarhično urejeni organizaciji, kot je rimsko-katoliška cerkev, ta ostra obsodba zagotovo ne bo brez učinka.

ANDREJ NOVAK

narodne enotnosti prišla tako daleč, da utegne biti že v kratkem sestavljena. Izrael bo tako po drugem desetletju znova dobil vlado narodne enotnosti. Prvo je namreč majaja 1967, na pragu junjske vojne, ustanovila premierka Golda Meir, da bi imela proste roke pri vodenju politike. Ta vlada je čez tri leta, julija 1970, razpadla, ker jo je zapustil desni partner, stranka Gahal, iz protesta proti sprejetju Rogersove pobude.

Rezultat globoke krize

Če so tedanjo vlado narodne enotnosti narekivale zunanje potrebe, je sedanja predvsem rezultat globoke krize, ki je nekaj časa pretresla Izrael. Kriza je, vsaj po svojih zunanjih znamenjih, pretežno gospodarska – čeprav gre v bistvu tudi za moralno krizo, porojeno iz zgrešenih zgodovinskih odločitev v štirih desetletjih zgodovine države Izrael.

Najzgovornejši kazalci te krize so trenutno 400-odstotna inflacija, ki bi ob zdajšnjih trendih do konca leta lahko poskočila celo na 800 odstotkov, pa visoka zadolženost na tujem, v višini 23 milijard dolarjev, in naraščajoča brezposelnost, ki naj bi od lanskega 11.000 zajela letos 22 do 25 tisoč Izraelcev, zvečne mladih.

V tesni zvezi s to krizo se je povečala izraelska odvisnost od ZDA, ki jim dolguje Tel Aviv največ, to je 9 milijard dolarjev. Letos naj bi Izrael dobil 2,6 milijarde dolarjev ameriške pomoči (od tega 1,4 milijarde vojaške in 1,2 milijarde gospodarske), kar že predstavlja 12 odstotkov nacionalnega bruto dohodka. Toda finančni minister in guverner obiskala Washington, bosta zaprosila še za dodatnih 700 milijonov dolarjev nujne pomoči, s katero bi premostili nastale težave, zlasti še naglo isihanje deviznih rezerv (za 650 milijonov dolarjev).

Vrhu tega naj bi Izrael za prihodnje leto zaprosil Washington, naj podvoji letošnjo pomoč na 5 milijard dolarjev, kar pomeni, da bi Američani financirali že kakšno četrtino proračunskih dohodkov. Razumljivo je, da v Washingtonu ne skrivajo več svojih namer, da bi nadaljnje odobravanje pomoči začeli povezovati z zahtevami za določene politične koncesije Izraela, tako v vprašanju naseljevanja Zahodnega brega in Gaze (proti čemur je Reaganova administracija že nastopila) kot v vprašanju pogajanj z Jordanijo (v skladu z Reaganovo pobudo o palestinski avtonomiji v okviru hasemitske kraljevine).

Že ti zunanji vidiki zgovorno opozarjajo, kako močno bo imela vlada narodne enotnosti zvezane roke in kako malo bi utegnala prispevati k odprujanju novih mirovnih procesov na Blžnjem vzhodu. Malo je verjetno, da bo stisnila roko, ki jo je maja ponudil palestinski voditelj Arafat, ko je predlagal neposredna pogajanja pod okriljem OZN in vzajemno priznanje.

Vrsta naglo sklenjenih kompromisov, ki so omogočili sestavo »velike koalicijske«, pa bo zelo verjetno tudi prispevala k postopnemu razkroju znotraj obeh velikih partnerjev, laburistov in Likuda. Ta vlada, torej najbrž še bo našla izhoda iz krize, ampak jo bo zgolj podaljšala in morda celo poglobila.

TIT DOBERSEK

ODNOSI ZRN-NDR

Dolga pot težavnih sosedov

Zvezna republika Nemčija in Nemška demokratična republika v svoji sorazmerno kratki zgodovini nista bili posebno široki in odprti, ko je šlo za neposredna srečanja med njunimi najvišjimi predstavniki. Prvi tak srečanja leta 1970 v Erfurtu in Kasslu, sta bili še v znamenju zelo nasprotujočih si stališč o prihodnjem mednarodnem položaju držav, toda v času, ki je bil ustvarjalnemu kompromisu zelo naklonjen.

Drugi sestanek enajst let pozneje, ob Werbelinskem jezeru, se je lahko naslonil na precej dozorele in realistične teze o vzajemnih odnosih, toda sovpadal je z izjemno slabim mednarodnim ozračjem (prav na dan razglasitve vojne stanja na Poljskem). Tretji sestanek, s katerim naj bi nemški državni prikažali možnosti izpolnitve dvostranskih pogodbenih odnosov, z mislijo tudi na sistem evropske varnosti, so pravkar odložili za nedoločen čas.

Že časovna in vsebinska primerjava teh nedvomnih mejnikov v razmerju med državama pove, da gre za težavno sosedstvo, še bolj kot kije drugje odvisno od mednarodnega ozračja in odnosov med taborama. Državi sta proizvod povojnih ideoloških in ozemeljskih delitev, za obe ni moglo biti drugače, kakor da sta postali najzvestejši zavezniki supersil v njunih političnih in vojaških sistemih na evropskih tleh. Toda to ne pomeni, da je šlo vedno in od vsega začetka za popolno skupnost koristi med Zvezno republiko in atlantsko zvezo na eni strani, in med Nemško demokratično republiko in vzhodnim taborom na drugi; kakor so se spreminjali globalni strateški cilji, tako se je spreminjala vloga in teža nemških držav v blokih. Dozorevanje njunih prvinskih pogledov na naravo delitve, na njune koristi v danih in omejujočih mednarodnih razmerah, poskus miroljubnega vplivanja na žarišča napetosti so bili tisti procesi, ki so ju postopoma pripeljali k prepričanju, da je razmerje med njima hkrati preskus trdnosti popuščanja napetosti in morda celo njegov najtrdnje zasidran oporni steber. S tem pa se je moralo marsikaj spremeniti tudi v razmerju obeh nemških držav do političnih

pokroviteljice, ali natančneje, do zmagovitih sil v drugi svetovni vojni, ki so obdržale del pristojnosti odločanja tudi potem, ko sta se iz zasedbenih con razvili neodvisni državi.

Posebnosti nastanka nemških držav (delitev premagane Nemčije je prinesla tudi najbolj ločujočo mejo med družbenoekonomskima sistemoma) so vplivale, da je bilo zelo težko normalizirati sosedske odnose, že zato, ker na obeh straneh ni bilo enotnosti o tem, ali gre za začasno, kako začasno, ali za trajno ureditev. Izid vsega tega je, kot pravi nekdanji odposlanec bomske vlade v Nemški demokratični republiki Günter Gaus, da je komaj med kakšnimi državama tako malo pogodbene urejenosti, čeprav bi ravno ti dve potrebovali največ meddržavnih pogodb. V nekaterih bistvenih vprašanjih, vzemimo o pogledih na nemški narod in na morebitno združitve po mirni poti, se mnenja niso mogla zblížiti, toda čas je prinesel svoje in navajanje na »življenje drug ob drugem« je poskrbelo za naravne korektive v procesu čustvenega in iracionalnega sklicevanja na enotno nemško državo.

Najzvestejši zavezniki

Čeprav je mogoče braniti trditve, da se koristi obeh Nemčij niso vedno povsem prekrile s koristmi njunih zaveznikov, v obeh primerih ni šlo za istovrstna razhajanja in konflikte. Zvezna republika Nemčija je gradila svoj notranji razvoj na nasprotovanju komunizmu in na trditvi, da samo ona zastopa vse nemški narod. Ustavno besedilo, za katerega so ustvarjali namerno, da bi poudarili prehodnost ureditve, uporablja izraz **temeljni zakon**, je politike zavezal k uresničevanju težnje po ponovni združitvi; ker naj ne bi bilo nobenega dvoma o tem, da bi se v tem primer razširil kapitalistični družbeni sistem na vzhodni del in ne socialistični na zahodni, proti tej ideološko-državni maksimi Zvezne republike Nemčije njeni zavezniki niso imeli pripomb. Tembolj zato, ker se je zaradi narave delitve in evropeizacije nemškega vprašanja zdelo skoraj neverjetno, da bi na tako združitve pristala vzhodna stran. Da pa bi imela vsaj Francija marsikaj proti združitvi, je precej zanesljivo mogoče izluščiti iz živčnosti, ki jo je pokazala, ko sta se nemški državni začeli pogovarjati (geslo: Nemci so sami med seboj! Ni jim zaupati.)

Razmerje Nemške demokratične republike do okupacijske sile in poznejše taborske pokroviteljice je bilo bolj večplastno, čeprav konfliktov zaradi želje po popolni enotnosti niso obesali na veliki zvon. Dokler je vzhodnonemška enotna delavska stranka (SED) še dopuščala misel o združitvi (morda v obliki nevtralizacije Nemčije) in jo štela za mogočo v danem mednarodnem okviru, je mednarodni status socialističnega dela Nemčije ni posebno zanimal. Šele, ko se je v letih 1954 in 1955 od tega stališča postopoma odlepila, sta mednarodna utrditev in enakopravnost postali prvenstveni nalogi. (Leta 1954 so v pariskih pogodbah sprejeli Zvezno republiko Nemčijo v atlantsko vojaško zvezo in jo torej šteli za sebi enako zaveznico; leto pozneje je s pogodbo tak položaj na svojem vplivnem območju priznala Nemški demokratični republiki tudi Sovjetska zveza).

Pogosteje ko so omenjali dve državi, več je bilo zahtev po mednarodnem priznanju, kjer

(dokumentacija Dela)

pa, zelo značilno, ni bilo polnega soglasja s Sovjetsko zvezo. Stališča so bila različna tudi tedaj, ko je šlo za vzhodnonemško zahtevo po odstranitvi ostankov okupacijskih pristojnosti in servitotov, bilo pa je v zvezi z zaplenjenim vprašanjem, kdo naj nadzoruje civilne prometne poti do Zahodnega Berlina, ki je ostal zahodna enklava sredi Nemške demokratične republike. Zvezna republika Nemčija je branila tezo o nadaljujočih se pristojnostih štirih okupacijskih sil, ki naj nadzorujejo tudi dostope do Zahodnega Berlina, vsaj na tistem pa je imela v tej točki podporo Sovjetske zveze, ki ji ni bilo do tega, da bi prenehala njene pristojnosti iz časov zasedbe vzhodnega dela poražene Nemčije.

V obdobju, ko so se razvijali zametki popuščanja napetosti med taborama in ko je Sovjetska zveza mnogo pričakovala od normalizacije odnosov z Zvezno republiko Nemčijo, je moralo berlinsko vodstvo z razočaranjem ugotoviti, da Sovjetska zveza vzhodnonemškega priznanja (s tem polpolne enakopravnosti) ne bo postavila za predpogoji stehernega sporazuma. Narobe celo, vztrajanje pri prvotnih pogojih mednarodnega priznanja je tedanjega vzhodnonemškega voditelja Ulbrichta zapletlo v nekaj sporov z Brežnjevom, ko je bilo vedno bolj očitno, da si evropska popuščanja brez normalizacije odnosov med nemškima državama ni mogoče zamisliti.

Razlage nespremenljivosti meja

Pogodbene ureditve razmerja med Bonnom in Berlinom skoraj ni mogoče ločiti od pogajanj za normalizacijo sovjetsko-zahodnonemških odnosov. Tam je šlo za pogodbo o odpuščanju uporabi sile, ki naj bi nadomestila manjkajočo mirovno pogodbo, in bi bila dovolj močna, da bi lahko potrdila veljavo ozelejskega statusa quo, torej meja, ki so nastale po drugi svetovni vojni (meja na Odri in

Nisi deli poljsko ozemlje od nemškega). Izredno težka pogajanja, ki so lahko napredovala šele potem, ko je zahodnonemški kancler Willy Brandt spregovoril o dveh nemških državah in posredno priznal Nemško demokratično republiko, so v več pogledih zanimala vlado v Berlinu. Najbolj zato, ker je sovjetska vlada pristala na izrečno potrditev nadaljevanja okupacijskih pristojnosti, s čimer je bila pripravljena pot za podobno ureditev položaja Berlina. Sovjetski zvezi je bilo toliko do tega, da bi vzpodbudila drugačno bontsko politiko, da je silila vzhodnonemško vlado k stikom, ki si jih ta ni želela. Nekateri viri pravijo, da je prišlo do erfurtskega sestanka med Willyjem Brandtom in Willijem Stophom šele na ustrezen pritisk s sovjetske strani. Verjetno tudi zato na njem ni bilo mogoče ničesar skleniti, toda značilno je, da so se domenili za še en sestanek v Kasslu, pred tem pa je sovjetski zunanji minister Gromiko v Moskvi sprejel vzhodnonemško delegacijo na čelu z nejevoljnim sekretarjem Ulbrichtom. Moskovska pogodba je meje razširila za nespremenljive, toda to je postavila v zvezo s prepovedjo uporabe sile, kar ni izključevalo možnosti, da bi se spremenile v soglasju med prizadetimi državami in po miroljubni poti. Sovjetska zveza je tako razlaglo še izrečno potrdila: v posebni izjavi, ki je postala del pogodbe, je Andrej Gromiko povedal: če »dve državi protivoljno skleneta, da se bo združili, ali spremenili meje«, to še naprej sodi med njune neodtujljive pravice. V izjavi je bilo še rečeno, da je združitve »perspektiva za prihodnost«, in da take izjave ne bi nasprotovala duhu moskovske pogodbe.

Tako stališče je bilo tedaj nedvomno v razkoraku z željami NDR, ki se je osredotočila na tezo o dveh državah, o absolutni nespremenljivosti meja, in zahtevala vsestransko razmejitev z Zvezno republiko. Položaj je bil še nekoliko bolj zapleten, ker tudi linija Brežnjeva ni bila v sovjetskem vodstvu povsem nesporna. Takoj po podpisu moskovske

pogodbe je zanimanje za nadaljnje urejanje zamrlo in oster val napadov na oživiljanje »zahodnonemškega revanšizma« je v sovjetskem tisku dokazoval, da so mnoga vprašanja še vedno odprta. Šele potem, ko je postala ureditev berlinskega vprašanja del globalnega detanta, sta Brežnjev in Gromiko na 24. kongresu KP Sovjetske zveze dokončno zmagala s tem, da sta zgradila most med uresničenjem normalizacije in evropsko varnostno konferenco. Zmaga Brežnjeva je povedala, da je Ulbricht začel motiti sovjetsko politiko in je bil odveč; po njegovem odhodu se je novi sekretar Erich Honecker prilagodil sovjetskimi potrebami v »nemški« politiki, teoretično pa se je še bolj razmejil nasproti Zahodni Nemčiji.

O novem tipu naroda

Junija 1971 je Honecker postavil tezo o »socialističnem nemškem narodu«, torej o novem narodu, ki je vsidran v socialističnem vrednostnem sistemu. Zvezna republika ni bila samo »tujina«, ampak celo kvalificirana, »imperialistična tujina«. Razmejitev, ki jo je spremljalo izpuščanje besede »nemški«, je bila nekakšen poskus ideološke bližnjice k razvozljanju pojmov v zvezi z nemškim narodom, in je imela, zanimivo, svoj odmev tudi v ZR Nemčiji; tam je namreč nastala teza o nadnacionalnem zlitju z zahodno Evropo. (Ne en ne drugi poskus nista uspela in nobena nemška država se ni izognila vprašanjem novega definiranja nemštva, nemškega naroda, urejanja sosedstva med Nemci in tako dalje).

Toda kljub tej razmejitvi, ki je sovpadala s sovjetsko idejno ofenzivo za enotnost socialistične skupnosti (ob »bratski pomoči«), je bilo jasno, da se odnosi v Evropi ne morejo urediti, če ne uredita medsebojnega razmerja nemški državi. Leta 1972 so stekla pogajanja in jeseni tega leta dala osnutek pogodbe, ki je zaradi nezblížanih stališč moral biti kompromis. Bistvenim nesoglasjem so se v pogodbi izognili tako, da so izrečno izločili obravnavo »mnogih vprašanj, med njimi tudi nacionalnega«, kar so pojasnili z »zgodovinskimi danostmi«. Obe strani sta morali deloma popustiti od svojih maksimalnih stališč, toda zahodni del je uspešno preletel s tezo, da so okupacijske pravice štirih velikih sil ostale nedotaknjene. To je mimogrede govorilo v prid zahodne teze, da delitev ni dokončna, oziroma da pogodba ne sme oteževati sosedskega razmerja med Nemci v dveh državah.

Zapleti v ZR Nemčiji, ko je ustavno sodišče opozorilo na nezmanjšano veljavnost ustavne določila o združitvi nemškega naroda, se je proces zbliževanja v naslednjih letih upočasnil. Toda paradokso, pristanek NDR na generalno linijo sovjetske politike je spet pripeljal do razlik, to pot z drugačnim pristanom. Diplomatska priznanja in sprejem obeh nemških držav v Združene narode so NDR razširili prostor za gibanje, vedno manj je potrebovala pokroviteljico, ki jo je poprej skoraj izključno zastopala v mednarodnih zadevah. Po določilih »notranje nemške ureditve« je začela uživati velike prednosti v trgovini z Zahodom in posledica je bila večja samozavest. Nekje v leto 1975 sodi nato sovjetski poskus zaustavljanja približevanja med nemškima državama, videti ga je bilo na primer tudi v tem, da so predčasno sklenili novo pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in vza-

jemni pomoči z NDR, čeprav bi morala stara veljati še do leta 1984. Nova pogodba se je bistveno razlikovala od prejšnje, saj je uveljavljala poleg »večnega in nezločljivega prijateljstva« tudi kvalificirano obveznost posvetovanja pred mednarodnimi pogajanj, ponovno pa je v njej govor o pristojnostih štirih sil, kar NDR še vedno ni ustrezalo.

Skupne točke sedanjih pogledov

Odnosi med državama so sestavljeni iz mozaika različnih delcev notranje in mednarodne politike, načelnih pridržkov in idejnih nasprotij, tako da je opisovanje sedanjega položaja nujno poenostavljanje in osredotočanje na najbolj značilno. Sosedski odnosi so doživljali hude krize zaupanja, frontne čete tečejo verjetno še vedno tudi v vladah in vodilnih skupinah obeh držav. Toda pomembno je, da so v Zvezni republiki ohranili bistvo Brandtove »vzhodne politike« tudi brez socialnih demokratov v vladi, da najhuši nasprotnik zbliževanja Franz Josef Strauss zdaj govori v njegov prid, in da je NDR izgubila položaj najzvestejšega zaveznika Sovjetske zveze, ko je razvila svoje posebne poglede na varnost v Srednji Evropi in se nekoliko približala zahodnonemškemu pogledom na skupne varnostne koristi, ko gre za novo jedrsko oboroževanje.

»Samo po dolgem obdobju miru ni bilo mogoče misliti na enotnost« (nemškega naroda), je leta 1979 tedanji zahodnonemški kancler Helmut Schmidt strnil zapletene, s čustvi in iluzijami obremenjene prvine dejanskega stanja v uporabo praktično in teoretično neoporečno formulo. Stavek, ki je povzel središčno točko utemeljitve »vzhodne politike« (najpomembnejši je mir), je bil kar cel program. Bil je med drugim ustavno maksimo, po kateri se nihče ne sme odreci misli na miroljubno združitve, in med danostmi evropskega razmerja moči, katerega bistveni del je nemška delitev.

Komaj kakšna izjava, ki bi bila hkrati natančna in udarna, bi bolje opisala trenutno stanje v odnosih med nemškima državama: konsenz o tem, da »vojna ne bi smela nikoli več nastati na nemškem ozemlju« dopolnjuje praktično soglasje, da je »streba v korist zbliževanja dveh držav storiti vse, kar je mogoče«, in da imata v Evropi še posebej občutljive dolžnosti za ohranjanje popuščanja na petosti.

To sicer še ni dovolj, da bi se dokončno dogovorili o nemškem državljanstvu (ZR Nemčija si še naprej lasti odločanje o njem tudi za državljane NDR), toda v »helsinkem svežnju« je še mnogo neizčrpanih možnosti za izboljšanje sosedskih odnosov. Resnica je, da si sedanja koalicija v Bonnu še ni povsem na jasnem, kako naj bi teoretično dobro voljo spremenila in dejanja, in da vplivni politični krogi pozabljajo, da lahko samo izboljšanje kakovosti delitev (normalizacija sosedskih odnosov) lahko kdaj v prihodnje pripelje do kakšnega drugakšnega sporazumnega razmerja. Nemčija v dvoje, strpna navznoter, pogodbeno urejena navzven – to je zamisel, ki je dobila nedvomno širo mednarodno podporo kot teza o eni državi. Ali, kot je dejal Egon Bahr, eden izmed ustvarjalcev vzhodne politike, če naj bi Nemci še kdaj govorili o enotnosti, morajo najprej Evropejce prepričati, da se je ne bodo več bali.

MOJCA DRČAR-MURKO

FRANCIJA-JUGOSLAVIJA

Med Quai d'Orsayem in Konakom

PARIZ, septembra – Pogovor v krogu francoskega zunanjega ministristva, ki ga tradicionalno označujemo z imenom nabrežja ob Seini, Quai d'Orsay, je bil v nagibu vsekakor povezan nedavnim srečanjem francoskega zunanjega ministra Clauda Cheyssona in jugoslovanskega zveznega sekretarja za zunanje zadeve Raifa Dizdarevića v sarajevskem Konaku. Raztegnil se je pa ne le na odnose Francije z Evropo in nevtraliziranimi, ampak je odseval francosko zunanjo politiko nasploh.

Odgovor na prvo vprašanje, če je do sarajevskega sestanka prišlo zaradi posebnih razlogov ali pa je obisk sodil v vrsto rednih posvetovanj med šefoma diplomacije prijateljskih držav, je bil, da je šlo bolj za kontinuiteto rednih srečanj, vendar s pripombo, da je Francija še posebej želela te stike poživiti. Prvič že zato, ker je bil pred meseci na obisku v Jugoslaviji predsednik Mitterrand in je kazalo visoko raven sporazumevanja čim bolj vzdrževati, drugič pa zato, ker se je Claude Cheysson želel neposredno spoznati z novim jugoslovanskim kolegom Dizdarevićem, kajti s prejšnjim šefom jugoslovanske diplomacije Lazajem Mojsomom je vezalo Cheyssona že dolgoletno znanstvo, še od tedaj, ko je bil Cheysson evropski komisar.

Žal je moral Cheysson tokrat iz Jugoslavije odpotovati prej kot je prvotno nameraval – treba je bilo reševati vprašanje ugrabljenega francoskega letala v Teheranu – vendar so bili očitno rezultati razgovorov zelo dobri – je bil odgovor – med Jugoslavijo in Francijo v bistvu ni bistvenih razlik v pogledih na svetovno dogajanje. So le razlike v dejanskih politično geografskih položajih Francije in Jugoslavije in zato njuni zunanji politiki nista vselej enaki, kljub temu da se v analizi tretjih problemov običajno strinjata, tako da so tudi njuni odgovori na glavna krizna žarišča na svetu v marsičem istovetni.

O Jugoslaviji in svetovnem Jugu

Naslednje vprašanje je bilo, če gre torej v francosko-jugoslovanskih odnosih bolj za neko tradicionalno dvostransko prijateljstvo, ali pa za novo zanimanje glede na vlogo Jugoslavije v gibanju nevtraliziranih ...?

nered v svetu. Zato se je ob koncu zavzel za novo gospodarsko ureditev na svetu v smislu nekega svetovnega New Deala po vzorcu Rooseveltovega.

Predsednik republike François Mitterrand je sicer zastavil toliko humanistično filozofskih izhodišč francoske zunanje politike, zlasti v pogledu miru in OZN kot malokateri doslej. Vendar pa cela vrsta drugačnih, tem idejam nenaklonjenih okoliščin v praksi onemogoča uveljavljanja teh načel in jih preusmerja v vsakdanje, veliko manj načelne poteze. Sobesednik na(uai d'Orsayu je seveda zatrdil, da ostajajo pri vsem tem prilagojevanju poglavitina vodila francoske zunanje politike le vzorna: »Mir in neodvisnost. Ker pa eno in drugo najbolj ogroža neravnovesje, težimo v svetu predvsem za ravnovesjem. Iz tega razloga smo tudi v Evropi za ravnovesje v raketni oborožitvi obeh blokov, zaradi česar nam nekateri po nepotrebnem očitajo, da smo postali izraziti atlantisti, kar pa ni res.«

Na vprašanje, ali ne kaže Francija v odnosu do Jugoslavije včasih tudi nekaj podcenjevanja, v gospodarskih odnosih pa kljub lepim besedam tudi suh, računarski odnos (na primer v tem, da so bila vplačila za nabave kredite dogovorjena celo v nemških markah), je predstavnik francoskega ministristva to s poudarkom zanikal, češ da ne gre za nobeno podcenjevanje. Kar pa zadeva sedanji težavni gospodarski položaj Jugoslavije, je celo

mentl, da ima Francija »polno zaupanje v prizadevanje Jugoslavije za gospodarsko stabilizacijo, tembolj ker se tudi jugoslovanski položaj v trgovinski bilanci s Francijo iz leta v leto izboljšuje.«

Popuščanje in identiteta Zahodne Evrope

V Sarajevu sta ministra pozitivno ocenila vse poti za utrjevanje evropskega sodelovanja in varnosti, čepravno rezultati posameznih evropskih konferenc niso ravno spodbudni. »Smo za popuščanje napetosti – je bil francoski odgovor – nismo pa naklonjeni temu, da bi si delali utvare o požaju. V Stockholmu smo zato smatrali, da bi bilo treba predvsem podvzeti korake, ki bi bili v stanju vzpostaviti vsaj osnovno zaupanje med blokoma. Ne vidimo pa koristi v tem, da bi po predlogih Varšavskega pakta samo ponavljali deklaracije o odpovedi sili, kajti take in podobne deklaracije so zapadene že v listini OZN in v helsinski listini. Tu dodatne izjave ne bi prispevale nič bistvenega, pač pa bi bilo koristno, če bi bloka prisilila svoje vojake, da bi z izmenjavo informacij »postavili nujno vzajemno zaupanje.«

Skuša torej Francija igrati neko posebno vlogo posrednika med blokoma v Evropi?

Vprašanje je očitno šlo nekoliko predaleč. »Ne, mi nismo nevtralizirana dežela, smo del Atlantske zveze, pa čeprav nismo pod skup-

nim poveljstvom. Smo nedvomno del NATO, obenem pa smo za nevtrščnost povsod, kjer je to možno. Toda v Zahodni Evropi že zaradi obeh Nemčij po naši sodbi nevtrščnost ni mogoča. Da bi pa razdeljeni Nemčiji postali nekako nevtrščeno tamponsko področje, pa zaenkrat tudi še ni misliti.«

Sklepi EGS v Fontainebleauju so pomenili nov korak naprej v povezovanju Zahodne Evrope. Ali bosta pri tem Francija in ZR Nemčija še dalje gonila sila?

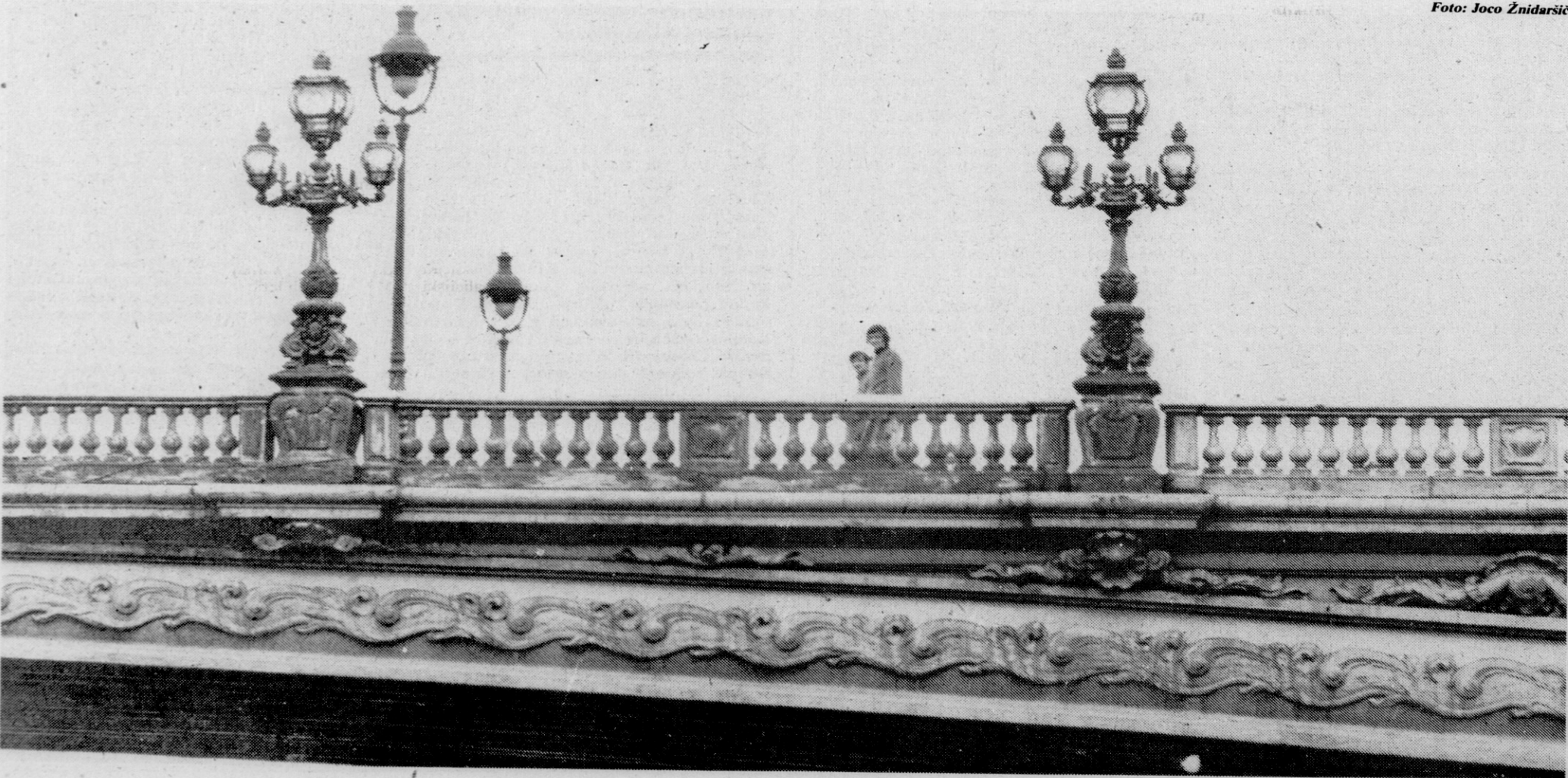
»Da bi bili prav gonilna sila, bi težko rekli, vsekakor pa drži, da se v Evropi nobeno povezovanje ne more razvijati, če nista za to predvsem Francija in ZRN. Tako Francija kot Nemčija v tem krogu tudi iščeta neko skupno identiteto Evrope, druge evropske dežele pa ne. Zato bomo v tej smeri šli naprej tudi poslej in tiste dežele, ki se nam bodo v tem smislu pridružile, bodo dobrodošle.«

Kje so nevtralni in nevtrščeni?

Porajajoča se evropska skupnost je v tem svojem zahodnem pristupu nehoti postavila nekatere druge evropske države, ne le one vzhodne, ampak tudi nevtralne, oziroma nevtrščene, izven tega kroga, na prg Evrope, čeprav so tudi te dežele nedvomno del Evrope. Kje smo torej?

Dežele kot so Jugoslavija, Avstrija, Švedska, ... pa tudi Poljska ali Češkoslovaška, so nedvomno del Evrope, po vsem svojem zna-

Foto: Joco Znidaršič

čaju in tradiciji. Toda mednarodna stvarnost se danes oblikuje po drugih vidikih. Kljub temu pa upamo, da bo bolj strnjeno jedro v Zahodni Evropi v korist tudi tem deželah, kot so zlasti Jugoslavija, Avstrija in Švedska, da delijo nekaj teh naših skupnosti, čeprav ne le te danes druge izbire, kot te, v kateri so, nimajo. To ni tako kot na primer s Španijo ali Portugalsko, da jih lahko povabimo v našo skupnost. Toda to še ne pomeni, da ne bi bile te dežele, kot je tudi naša, povsem del Evrope. Če danes za to vprašanje še ne vidimo rešitve, še ne pomeni, da se te razrešitvi moramo odpovedati. Toda to evropsko rešitev dajemo zaenkrat v klepaj.

Sredozemlje in Bliznji vzhod

Pogovor bi bil nepopoln, če se ne bi ustavila tudi pri aktualnih vprašanjih Sredozemlja in krize na Bliznjem vzhodu. Vendar pa tu Francozi vežejo svoje odgovore na prejšnjo razjasnitev nekaterih postavk. 1. Kakšna bo politika ZDA po – kot ste rekli – enoletnem izbrisu ameriške politike na tem področju, saj Reagan po eni strani trdi, da je Libanon del ameriških življenjskih interesov, po drugi strani pa je v 48 urah svoje marince umaknil? 3. Kako se bo razvil vladno nasledstvo v Damasku? 4. Kako bo v bodoče s PLO in palestinskimi političnim zastopstvom?

Francozi ocenjujejo, da se je samo žarišče na Bliznjem vzhodu zdaj nekoliko umirilo, da ni tako goreče, kot je bilo, da pa je še vedno tleče in nerešeno. Zato se Francija zavzema za pogajanja, meni pa, da bi te probleme morali urediti predvsem prizadeti sami in da se supersili ne bi smeli vmešavati. To seveda ne pomeni, da super sili ne bi sodelovali pri pogajanjih, toda, ko bi se enkrat regionalni dejavniki za nekaj sporazumeli, supersili ne bi smeli spet po svoje posegati vmes. Gre za to, da regionalni spori ne bi prerasi v blokovske spore in spopade širokih razsežnosti. To stališče zastopa Francija tudi za Afriko, na primer za Čad in za Srednjo Ameriko. ... V Čadu Francozi nimamo nekih svojih posebnih interesov, razen tega, da podpiramo sedanjo zakonito in od Organizacije afriške enotnosti priznano vlado Hisena Habreja, podobno kot smo prej, bilo je to v času, ko je François Mitterrand postal predsednik republike, obratno, a iz istih načel podpirali tedaj zakonito priznano vlado sedanjega upornika Gukunija Udeja.

Ob sedanjem evropskem političnem in tehnološkem združevanju človek včasih odvtis, da se ta Zahodna Evropa ne povezuje toliko iz neke konstruktivne ideje, ampak predvsem iz bojzani pred vojaško silo Sovjetske zveze in zaradi tehnološko-gospodarske konkurence ZDA in Japonske. ... Ali ne bi morda bolj kazalo, da bi se Evropa povezovala, na primer, z Afriko ali Latinsko Ameriko? Seveda ob res bolj napredni izbiri svojih partnerjev, pri čemer bi lahko tudi bolj razmahnila svoj presežek v izvozu hrane ali danes odvisnega železarstva?

Pa je bil odgovor, da Afrika boja žal nima zadostnega gospodarskega potenciala za tako sodelovanje, po drugi strani pa Evropa danes ne hlasta za elektroniko in računalništvo zaradi svoje zabave, ampak predvsem za to, da bi v odnosu do kogarkoli ohranila svojo neodvisnost.

BOGDAN POGAČNIK

SELE – KOROŠKA VAS

Občina brez podpisa za referendum

CELOVEC, septembra – Sele leži jo visoko pod Karavankami, segajo od Košute do Šajde. Okoli njih pa hribi – Zetiče, Grlove, Obir. Tam Heimatdienst ni dobil niti enega podpisa, pa čeprav so občina, saj imajo osemsto štiri prebivalce in petsto šestdeset volilnih upravičencev. Lepo se jim poda, da se jih onika, kot se na Koroškem sploh prijetno sliši: »Naš atej se pa še dobro drži.« Sele se že od nekdaj dobro drži, pa čeprav je že marsikaj prišlo nadnje.

Na občinskem uradu v Selah je bil od 24. do 31. avgusta letos tako kot na vsaki izmed 121 koroških občin referendum za spremembo dvojezičnega solstva. In Sele so edina občina, ki ni dobila za Heimatdienst niti enega samega podpisa.

To je že res tradicija Sel in njihovih ljudi. No, ja, saj bi bilo menda čudno, ko bi v Selah kdo podpisal, pravijo nekateri. Ampak vendar. Matsikar hudega je že prišlo nadnje, pa so se vedno dobro držali, čeprav so v spomin na 1492. leto, ko je tam mimo divjala turška vojska, zapisali v znamenje, ki stoji na poti v Šajdo: »Vojske in hudih časov, varuj nas, o Gospode!«, jih niti pred vojskami, niti pred hudimi časi, ni prav nič obvarovalo.

Da bi lažje razumeli stodoletni, plebiscitarni »ne« Selanov pred dnevi, ko so takorekoč zanikali Heimatdienst, je nujno v spominski knjigi Sel poiskati nekaj letnic – tri zadostujejo: 1919, 1943 in 1976.

In še prej opisati, kako dvajset kilometrov obsežna selska fara izgleda.

Sele in Škofja Loka – pobrateni občini

Visoko pod Karavankami, osemsto do devetsto metrov nadmorske višine, imajo Sele 10 kilometrov občinske meje, ki je obencem državna avstrijsko-jugoslovanska meja. Selani živijo v pretežni večini od svoje zemlje – 28 je čistih kmetov, 29 pa polkmetov – mlajši se vozijo po zasluženju v dolino, v Borovlje ali v Celovec. Združeni so v občino, ki ima sedež v Selah-Cerkvi (Zell-Pfarre) in šteje še šest vasi: Sele–Homelise, Sele–Borovnica, Sele–Šajda, Sele–Košuta, Sele–Srednji Kot in Sele–Zgornji kot.

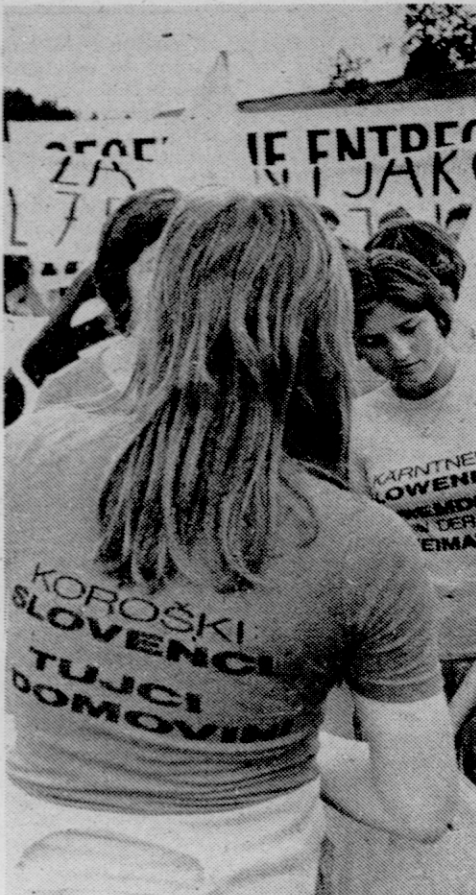

Foto: Joco Znidaršič

Sele so se pobratile s Škofjo Loko. V kulturni izmenjavi lahko ponudita Katoliško prosvetno društvo »Planina« iz Sel–Cerkve in Slovensko prosvetno društvo »Herman Velik« iz Sel–Kota, mešani, moški in mladinski pevski zbor in več folklornih skupin, ki negujejo stare običaje in navade. Za božič, Novo leto ali pa na občeti Selani zapojejo in zaplešejo tako kot je na Slovenskem že davno pozabljeno. Člani Slovenskega športnega društva iz Sel se lahko merijo v smučanju, tenisu in nogometu.

Političnih mandatov ima občina devet, od tega pet socialističnih in štiri EL (Enotna lista). Nandi Pristovnik, občinski tajnik, je edini, ki profesionalno dela na občinskem uradu. Župan Anton Hribernik je namreč obnoven selski učitelj, od obeh podžupanov je Mirko Oražec kmet v Šajdi, drugi, Zdravko Velik pa podjetnik v Celovcu.

Leto 1919

Sele imajo kaj povedati o svoji preteklosti. Četudi začnejo z letom 1919, ko so se morali plebiscitarno odločiti, so za Avstrijo v Selah uspeli zbrati komaj sedem glasov. Ostali so hoteli k svoji matični domovini Sloveniji, k Jugoslaviji. Zato ni nič čudnega, če so prav v Selah tedaj najbolj divjale sicer civilne, pa vendar oborožene skupine takomenovanega »Volkswehra« in na vse mogoče brutalne načine silile ljudi k glasovanju za Avstrijo. Župnik Alojz Vauti – umrl je pred dvema letoma, potem ko je celih 67 let služboval v selski fari – je bil njihova poglavitna tarča, tako da je za las ubežal atentatu.

Leto 1943

Župnik Vauti je bil 1941. leta ponovno žrtev nasilja. To pot nacističnega. 6. aprila, na dan napada na Jugoslavijo, so ga zapirali, ravno tedaj, ko je izpolnjeval famozno »Ariennachweis« za svoje farane – dokazila nacistom, da niso Židi. Zapri so ga kot večino slovenskih duhovnikov na Koroškem.

Ob izbruhu nacizma je veliko fantov iz Sel pobegnilo v Jugoslavijo, ob začetku druge svetovne vojne so se 1941. leta vrnili. Ker pa za nobeno ceno niso hoteli obleči uniforme nemških vojakov, so začeli ustanavljati »zeleno kadre«, si v gozdovih postavljali bunkerje in ob močni podpori okoliških kmetov in domačij dobivali hrano in celo orožje.

Gestapo je te dezerterske skupine imenoval bande in razobešal na »sumljivih« in »nevarnih« krajih table z napis: »Achtung – Bandengebiet!«.

Eden takšnih bunkerjev, oziroma »Bandengebiet«, je bil tudi v Hlipočnikovem grabnu. Aprila 1943 so gestapovci bunker odkrili in zajeli »zeleno kadre«. Ker je eden med njimi pisal, v svoj dnevnik med drugim tudi, pri kateri hiši so se lahko najedli, in kdo vse jim je iz okolice pomagal do orožja, so nacisti imeli na svojem seznamu kar petinideset ljudi, »ki so poleg dezertarjev in članov band ravnali nevarno, saj so jim dobavljali orožje, jih hranili in dopuščali, da se motajo po njihovih posestvih.« je zapisano na obtožnici enega izmed dunajskih procesov, v imenu nemškega ljudstva – v kazenski zadevi zoper... Pod 35 imeni piše »vsi Slovenci«.

Trinajst članov »band« so 29. aprila 1943 na Dunaju obglavili. Tiste pa, ki so jim pomagali živeti, so obsodili na več let zapor.

Leto 1976

Jeseni 1976. leta so se na Koroškem odločili izvesti »štetje posebne vrste«, po katerem naj bi se šteli po možnosti čim manjše število Slovencev v Avstriji. Ker je takšne vrste ugotavljanje manjšine proti vsem, zlasti pa mednarodnopravnim načelom, so se koroški Slovenci tedaj odločili preštevaje bojkotirati. V Selah se je nabralo nekaj vpisov in še tiste so uničili. Nekaj fantov je vdrlo na občino in sežgalo skrinjico. Bili so obtoženi, vendar do procesa ni prišlo, ker je tedaj posredoval zanje predsednik avstrijske republike dr. Rudolf Kirchschläger. Sam je bil pred dvema letoma takorekoč na uradnem obisku v Selah.

Na pokopališču v Selah – Cerkvi je partizanski spomenik. Tam je pokopanih trinajst selskih žrtev – trije Oražaji, Jernej, Janez in Jakob, dva Olipa, Tomaž in Micka, dva Keliha, Florijan in Urh, Ivan Dovjak, Franc Gregorič, Jurij Pasterk – brat narodnega heroja Lenarta, Miha Zupanc, Franc Pristovnik, Franc Weinzierl. Na selskem pokopališču je tudi dolgoletni župan in učitelj iz Kota, Herman Velik in tu leži tudi župnik Alojz Vauti.

Ob vsem tem izročilu svojih mrtvih in ob tem, da v selski občini skoraj ni hiše in družine, ki ne bi imela kakšne žrtve in ki ne bi dala kravega davka za svobodo druge avstrijske republike, potem zares ni čudno, če so si Sele v svojo spominsko knjigo zapisale še en pomemben mejnik – 31. avgust 1984.

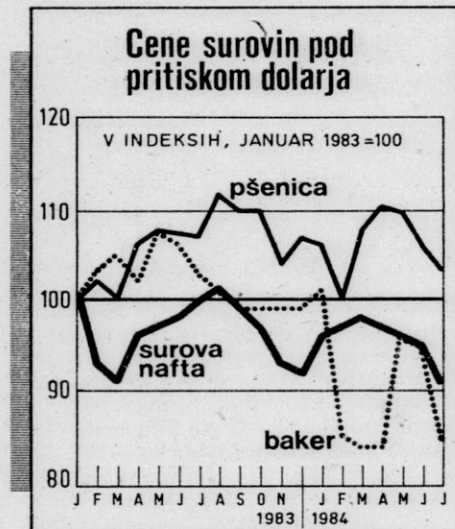
BARBARA GORIČAR

CENE SUROVIN DRSIJO NAVZDOL

Ne krivimo le lepega vremena

Dragi dolar, ki mu predvolilno razpoložena ameriška administracija pomalee še doliva olja na ogenj borzne euforije, grozi, da bo s tečajem vrgl sistem surovinskih cen, poleg tega pa še slabša mednarodno likvidnost, tako pri ameriških zaveznicah v Zahodni Evropi, kot tudi v državah v razvoju. Indeks surovinskih cen je julija letos običal že pri 84,4 v primerjavi z enakim mesecem pred štirimi leti, razkriva najnovejšo poročilo Mednarodnega denarnega sklada (IMF).

Problem je pravzaprav dvojen. Zaradi dobrih letin, nepričakovano ugodnega vremena, pa tudi zaradi (ne)naključnih izjav, ki dvigajo temperaturo na surovinskih borzah, je prišlo do prave te depresije cen. Vrednost olivnega olja se je znižala za 17,7 odstotka, kavčuk je cenejši za 11 odstotkov, soja za 9, padle so tudi cene bakra, kave, kakava in čaja, četudi ne drastično. Poročilo IMF ne zajema nafte, ki ji že od leta 1973, ko je prišlo do skokovitih podražitev, odmerjajo poseben položaj med industrijskimi surovinami, znano pa je, da izvoznice ponujajo debele popuste, najpogostejše pod mizo, da bi nekonjunkturalne sode spravile do kupcev.

OKROGLA MIZA: Kakšna naj bo smiselna športna rekreacija?

Počutje naj bo, prvo vodilo

Športna rekreacija se je v zadnjem obdobju pri nas izredno razmahnila. Hkrati pa je začela buriti duhovne inerije vse bolj pisana ponudba, v kateri so tudi že povsem ekstremne preizkušnje, kakršna je na primer triatlon, ki smo ga tudi že povzeli po tujih vzorih. Nekatere moti tudi mnogokje vse preveč podurjena tehnokvalna komponenta športne rekreacije in pa tudi »količina« treninga zanj, ki nekatere udeležence v njej že približuje vrhunskim športnikom.

Razgovora so se udeležili: Jana Arman, referentka za rekreacijo v Blagovno tržnem centru Ljubljana, dr. Herman Berčič, docent fakultete za telesno kulturo, Tone Fornezzi-Tof – zagnan rekreativni športnik in organizator, prof. dr. Matija Horvat, predstojnik centra za intenzivno interno medicino UKC Ljubljana, Marjan Lah – novinar TV Ljubljana, Bine Lenaršič rekreativce, dr. Tatjana Šilc, zdravniška specialist športne medicine, prof. Drago Ulaga, publicist, dr. Evgen Vavken, kirurg-traumatolog UKC, dr. Vanja Vuga, zdravnik specialist športne medicine, Zvone Zanolškar, kolesarski delavec. Iz uredništva Dela so sodelovali Evgen Bergant, Bojan Kavčič, Gregor Pucelj, Henrik Ubleis in Oto Giacomelli, ki je gradivo po zapisnikih Danice Velkavrh tudi pripravil za objavo.

DELO: Š športno rekreacijo po vsem sodeč pojmujejo zelo različne stvari, pa je bržčas prav to vzrok mnogim nespornostim o smotih in ciljih, pa tudi o pomenu tvornosti športne aktivnosti za ljudi.

BERČIČ: Razmejiti športno rekreacijo od drugih pojavnih oblik telesne kulture ni lahka stvar. Nekaj meril pa nam je vseeno na voljo. Pravimo, naj bo to svobodno izbrana aktivnost, v socialnem okolju, ki posameznika privlači, služila naj bi izboljševanju oziroma ohranjanju zdravja. Zato naj bi športnorekreativne aktivnosti s pisano paleto možnosti in različnih omogočale človeku, da ostane gibljivo dejaven vse življenje. Prav tako naj v psihičnem pogledu ne bi učinkovale stresno. V tem spletu okoliščin se seveda zastavlja vprašanje zdravstvenega varstva udeležencev. Res je, da medicina najbrž ne bo mogla nikdar v celoti jamčiti za zdravje vrhunskih

Za nizke cene pa ne velja obtoževati le lepega vremena ali dobrih letin, depresijo na borzah povzroča tudi manjša industrijska proizvodnja na razvitem Severu, kajti ni naključje, da se je istočasno zmanjšalo povpraševanje po surovinah in da je indeks industrijske proizvodnje julija vnovič zdrsnil navzdol. Drugi razlog je ameriška monetarna politika, čez katero se zaveznice pritožujejo že od zadnjega leta predsedniškega mandata Jimmyja Carterja, ko je prišlo do omejevanja količine denarja v obtoku, kar je pograbilo tudi njegov republikanski naslednik Ronald Reagan, uspel privabiti več tujega kapitala in s tem tudi sredi gospodarske krize dajal vtis trdnosti ameriškega gospodarstva. Divjanje ameriške valute na borzah je za surovine imelo dva učinka. Njihove dolarske cene so padle, tiste v markah, frankih in podobnih valutah, ki drsijo navzdol, pa so se zvišale. A to je bila zgolj jalova tolažba za proizvajalce surovin, kajti več iztržilo le v dvostranskimi pogodbami z državami, katerih valute glede na dolar padajo, ker pa večina trgovine s surovinami sodi v dolarsko območje, je škoda precej večja od koristi. Države v razvoju so se prav v obdobju, ko naj bi se pričele vzpenjati iz recesije, znova znašle v škrajh neugodnih zunanjih pogojev, na katere same sploh ne morejo vplivati.

Nižji uvoz – bumerang za razvoj

Njihov skupni trgovinski primanjkljaj se je v prvem četrtletju 1984 zmanjšal na 7,7 milijarde dolarjev (v zadnjih treh lanskih mesecih je bil še 12,8 milijarde dolarjev), a to ni posledica boljšega trgovanja, temveč restriktivnih ukrepov. Izvoz se je zaradi šibkeje industrijske proizvodnje v Zahodni Evropi in deloma tudi v Ameriki zmanjšal, visoke obveznosti do tujih posojilodajalcev pa v obdobju zmanjševanja izvoznih iztržkov narekujejo klestenje nakupov na tujem. Posledica je na dlani: države v razvoju, predvsem afriške, se pogrezajo v še globlje težave. Namesto da bi se ukvarjale z utrjevanjem razvoja, kar zahteva večji uvoz, brez katerega ni mogoče razmišljati o povečevanju izvoza, je njihova skrb, kako ujeti roke plačil zapadlih obveznosti. Upnicam je takšen položaj pogodu, dokler dobivajo vsaj obresti, kajti reprogramiranje glavnice jim zagotavlja dohodke, ki se porajajo kar sami od sebe, ne da bi morale vanje vložiti en sam dolar.

Na papirju je urejevanje cen surovin že zdavnaj znano. Države v razvoju so že pred dvajsetimi leti sprižile pobudo za celovito urejevanje tega problema, kar je kasneje dobilo naziv »integralni program za surovine«, jedro katerega bi bil intervencijski sklad ter posamični blagovni sporazumi med porabniki in proizvajalci. Toda kljub dejstvu, da so ti sklepi končno našli pot v sporazume, sprejete na sasedanju konferenci Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD), je njihovo uresničevanje še vedno odrnjeno v megleno prihodnost. K skupnemu skladu je pristopilo premalo držav, da bi lahko pričel delovati, predvsem pa v članstvu ni največjih zahodnih dežel, ki bi s svojo gospodarsko močjo lahko učinkovito vplivale na stabiliziranje surovinskih cen.

Vedeževalci čakajo na ameriške volitve

Skratka, ponavlja se zgodba iz nekaterih drugih organizacij, recimo UNIDO, ki so si sicer

priporile dovolj pristašev za razširitev območja delovanja, med podpisniki pa ni pomembnejših držav, brez katerih konkretne akcije niso izvedljive. Recimo, Amerika je sicer ratificirala sporazum o preraščanju UNIDO v samostojno organizacijo, v okviru sistema Združenih narodov, še vedno pa ni dala vedeti, ali je pripravljena tudi poravnati članarino, ki bi bistveno vplivala na učinkovitost spodbujanja razvoja industrijskih zmogljivosti v državah v razvoju.

Slednje pa je edina možnost za njihov nadaljnji gospodarski napredek, kajti podatki UNCTAD kažejo, da se povpraševanje po surovinah in energiji v razvitih državah postopoma zmanjšuje. Rentabilnost proizvodnje ne terja le dvigovanja produktivnosti, ceno izdelka je mogoče zmanjšati predvsem z zmanjševanjem odmeta pri uporabi surovin in uvajanjem nadomestnih, sintetičnih surovin, ki jih ni potrebno kupovati za dolarje.

Novo padanje cen surovin, ki očitno vznemirja tudi ameriške gospodarske opazovalce, je torej glasen opomin, da ne gre za kratkoročen in konjunkturalni problem, temveč za proces, ki se bo v prihodnjih letih še zaostрил.

Tak trend, na katerega izvedenci UNCTAD že nekaj časa glasno opozarjajo, je se prav v času drugega dolarja in splošne dekonjunkturalne še okrepil, kar je udarilo predvsem po državah v razvoju, ki so se jim zmanjšali izvozni iztržki. Novo padanje cen surovin, ki očitno vznemirja tudi ameriške gospodarske opazovalce, je torej glasen opomin, da ne gre

Toda nizke cene surovin sprožajo še veliko dolgoročneje probleme. Ni naključje, da je vrsta ameriških poslovnih časnikov prav pred kratkim objavila vznemirjujoča razmišljanja o bližajoči se deflaciji, ki jo spodbujajo tako nizke cene surovin kot tudi ameriška monetarna politika. New York Journal of Commerce je celo omenil nekaj vznemirjujočih podrobnosti med položajem danes in tistim leta 1929.

za kratkoročen in konjunkturalni problem, temveč za proces, ki se bo v prihodnjih letih še zaostрил, prinesel nov val mednarodne ne-likvidnosti in svetovnemu gospodarstvu prinesel dodatne težave.

To spoznanje pa še vedno ni prodrlo v večino zahodnoevropskih držav, ki se tolažijo z ugotavljanjem, da je sedanja dolarska euforija eno mogočih orodij predsedniškega kandidata Ronalda Reagana in da bo po novembrijskih volitvah v ZDA veljavna dolarja pričela padati. A prav ti so – ne pozabimo – ob prvi dolarski ofenzivi, ki se je začela januarja letos, zagotavljali, da bodo zeleni bankovci že ob poletju izgubljali vrednost. Napoved je torej prestavljena na november, ta odlog pa bržkone še ni zadnji.

BOŽO MAŠANOVIC

ALBANIA IN SVET

Politika majhnih korakov

Nepričakovano potovanje voditelja bavarske CSU Franza Josefa Straussa v Albanijo je vnovič potisnilo na površino vprašanje, ki se v rednih razmakih pojavlja zdaj že dobra tri desetletja: vprašanje albanske integracije s svetom oziroma vprašanje, kako bo Albanija presegala tisto strogo selekcijo odnosov z zunanjim svetom, zaradi katere velja za najbolj osamljeno evropsko državo.

Ljudska socialistična republika Albanija ima danes odnose s 103 državami, vendar pa se zdi, da se bo njihovo število v ne preveč oddaljeni prihodnosti povečalo. Tako naj bi bili že sorazmerno blizu cilja pogovori, ki naj bi privedli do obnove diplomatskih odnosov med Albanijo in Španijo, pogovori so bili v Beogradu, prav zanimivo pa je tudi postopno zblizevanje med Tirano in Bonn, zblizevanje, od katerega prihaja kljub nekaterim motečim prvina, med katerimi je na prvem mestu brez dvoma nereseno vprašanje vojne odškodnine, na drugem, vendar nič manj pomembnem, pa ideološki pridržek, zaradi katerega je Tirana Zvezno republiko Nemčijo dolga leta obravnavala v isti sapi s takšno imperialistično svetovno silo kot so Združene države.

Ko je zaradi sprememb – tako na notranjem kot tudi na mednarodnem prizorišču, ki jih je doživljala Kitajska, v drugi polovici sedemdesetih let, prišlo do naglega ohlajanja in nato praktično do zamrznitve odnosov med Pekingom in Tirano, se je Albanija prvič po drugi svetovni vojni znašla v položaju, ko je bila povsem brez podpore te ali one zaveznice vesle. Spopad med Enverjem Hoxho in Mehmetom Shehujem (glede tega spopada so znane nekatere dramatične okoliščine, prav malo pa je znanega o tem, katera so bila tista strateška in taktična razhajanja, ki so sprožila tako nepopustljiv spopad za oblast) je ob mnogih drugih vprašanjih ravno zaradi tega spora s Kitajsko ostro postavil vprašanje, kakšna bo prihodnja albanska zunanje-politična usmeritev, posebej še, ker je dogajanje na Kosovu povzročilo motnje tudi v jugoslovansko-albanski odnosih; kakršnoli

vključevanje Albanije v blokovske strukture ene ali druge supersile bi namreč močno vplivalo na ravnateljstvo sil v tem delu sveta in ne glede na vse tisto, kar se je bilo dogajalo na Kosovu, je bila Jugoslavija v največji meri zainteresirana za to, da ohrani Albanija neodvisno in samostojno zunanjo politiko.

Trkanje na bomska vrata

Ne glede na udeležbo Tirane v podpihovanju albanske iredente je tudi po letu 1981 tako v jugoslovanski kot tudi v albanski zunanji politiki ostala usmeritev k razvijanju sodelovanja, kakršnega nalaga pač dejstvo, da gre za dve sosednji državi, seveda pa v skladu z znanimi načeli suverenosti, vzajemne koristi in nevmišavanja. Z nekaterimi zastoji se je nadaljevala gradnja železnice proge, ki naj bi povezala severno Albanijo s Titogradom; Jugoslavija je tudi poslej poglavitno tranzitno ozemlje za prevoz albanskega blaga, hkrati pa najpomembnejši albanski zunanjetrgovinski partner. V začetku letošnjega poletja sta obe državi začeli tudi pogajanja, na katerih naj bi začrtali okvirne novega sporazuma o kulturnem in znanstvenem sodelovanju.

V zadnjih dveh letih pa je skušala albanska diplomacija navezovati stike tudi z drugimi sosedji. Eden od teh je Grčija, ki je z Albanijo sicer še vedno v vojnem stanju (po grškem tolmachenju naj bi Albanija leta 1940 napadla Grčijo skupaj z italijanskimi četami), pa so pred časom spet odprli za promet obmejni prehod v Kavkaviji, potem ko sta bili obe državi dolgo časa povezani samo s letalsko progo med Tirano in Atenami. Grško-albanske odnose resda bremenijo neresena vprašanja pripadnikov grškega naroda v Albaniji (in zadnji čas se je to vprašanje vnovič zaostřilo), vendar pa opazovalci pričakujejo, da se bo postopno odpiranje na obeh straneh nadaljevalo in da bo v kratkem času rešeno tudi vprašanje »vojnega stanja«.

Posebno rahločutnost pri širjenju stikov z Albanijo je v zadnjih dveh letih izpričala Italija. Stiki z Italijo so se v zadnjih letih tako razvili, da je Italija – brž za Jugoslavijo – najpomembnejši albanski zunanjetrgovinski partner. Pa ne samo to: zaradi bližine in pa razvoja novih tehničnih sredstev (radija in televizije) se zdi, da je Italija Albaniji tudi kulturno bližje kot katerakoli druga država. V okviru širjenja odnosov je bila pred nekaj meseci odprta trajektna proga med Dračem in Trstom, proga, ki še posebej opozarja na italijanski interes pri širjenju stikov z Albani-j, saj nosijo stroške zanj predvsem Italijani.

Zastarela industrijska baza

Na vrata Bonna je prvi potkal sam Enver Hoxha, ko je na partijskem kongresu leta 1981 skorajda neopazno ponudil Zvezni republiki Nemčiji obnovev diplomatskih odnosov. Ponudba je bila presenečenje predvsem zato, ker je bila ZRN skupaj z Veliko Britanijo in ZDA uvrščena v kategorijo držav, s katerimi Tirana po sporu s SZ ni več navezovala odnosov prijateljskega sodelovanja, to je v kategorijo hegemonističnih in imperialističnih držav, kakršni sta bili Sovjetska zveza in ZDA. Drugi razlog, zaradi katerega se je zdela ponudba Enverja Hoxhe tako presenetljiva, pa je bil izvir iz dejstva, da je Tirana pred tem kot pogoj za kakršnoli meddržavno zblizevanje postavljala vpraša-

nje plačila vojne odškodnine. Ker se Zvezna republika Nemčija v tej zvezi sklicuje na londonski sporazum o dolgovih, po katerem naj bi bile reparacije plačane po podpisu enotne mirovne pogodbe z Nemčijo, je ta vsota zaradi kopičenja obresti postala velikanška. Bonn je spore, ki so nastajali v tej zvezi, običajno reševal tako, da je namesto reparacij nudil ugodna posojila. Vendar pa ta metoda za albanski primer ni prikladna, ker je Tirana leta 1976 sprejela ustavno določilo, ki prepoveduje najemanje tujih posojil (prejšnjih dolgov – Jugoslaviji, SZ, Kitajski – pa Albanija preprosto ni vračala).

Tudi v času, ko je imela razvite odnose najprej s SZ, nato pa z LR Kitajsko, Albanija ni imela na voljo tiste sodobnejše tehnologije, ki bi ji omogočala, da bi se širše vključevala v mednarodno delitev dela. Ko so po letu 1978 splahneli odnosi z LR Kitajsko, se je pred albansko vodstvo, ki se sicer rado postavlja s

Na vrata Bonna je prvi potkal sam Enver Hoxha, ko je na partijskem kongresu leta 1981 skorajda neopazno ponudil Zvezni republiki Nemčiji obnovev diplomatskih odnosov.

tem, da dežela ni obremenjena z dolгови in da se opira na lastne sile, vse bolj postavljajo vprašanje tehnološke preнове industrijskih zmogljivosti, ki so skrajno zastarele. Prav glede tega, pa je ZRN tista evropska država, ki je skorajda ni moč spregledati. Albanski predstavniki so se v ZRN pojavili prvič tako, da so se leta 1982 udeležili sejma v Hamburgu, takoj nato pa še sejma v Frankfurtu. Brž nato so ZRN obiskali še predstavniki albanske gospodarske zbornice, ki so imeli pogovore na ustreznih institucijah zahodnonemškega gospodarstva. Zaključek tega trkanja na bomska vrata pa je predstavljal obisk visjega funkcionarja albanske vlade v Bonn aprila letos.

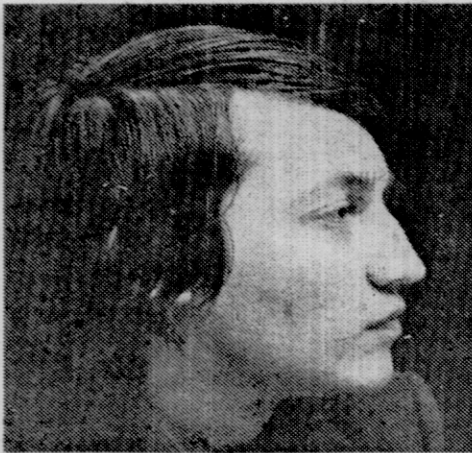
Potovanje Franza Josefa Straussa v Albanijo so predstavniki njegove stranke opisali resda kot neuradno in sam Strauss je izjavil, da njegovi pogovori med bivanjem v Albaniji niso bili »politični«. Seveda pa gre pri tem za »maskiranje«, ki ni prepričalo nikogar. Strauss resda ni prvi zahodnonemški državnik, ki je obiskal Tirano – leta 1972 je bil v albanskem glavnem mestu s podobnimi nameni kot Strauss član Bundestaga von Tadden – vendar ima za seboj nekaj uspešnih »neuradnih« diplomatskih akcij tak pri širjenju stikov z Nemško demokratično republiko kot tudi na primer pri reševanju vprašanj, ki so zavirala razvoj odnosov z Romunijo. Ne glede na izjave je bilo potovanje izrazito politično. O tem, kako hitro bo tekel ta proces zblizevanja Albanije z izbranimi zahodnimi partnerji, pa bodo po vsej verjetnosti tudi poslej odločale notranje albanske razmere: integracija s svetom je bila zmeraj podrejena ohranjanju trdnosti notranje ureditve, ki pa ostaja slej ko prej na starih izhodiščih in izjemno toga.

MARJAN SEDMAK

Ljudje se preprosto hočejo meriti med seboj in s samim seboj, s sosedji, tovariši in prijatelji.

**PRED DVOBOJEM
KARPOV-KASPAROV**

Čigava bo šahovska krona?

Anatoliy Karpov

Gari Kasparov
(foto: A. de Glus, New in Chess)

Karpov ali Kasparov? To je zdaj vprašanje. V 30. dvoboju za svetovno šahovsko prvenstvo bosta tekmeča nanj odgovorila v spopadu, ki bo trajal dokler ne bo eden izmed njiju šestkrat premagal nasprotnika. Potlej bo Anatoliy Karpov tretjič obranil svoj naslov ali pa bo Gari Kasparov trinajsti šampion v zgodovini kraljevske igre.

Napovedi pred takšnim obračunom so zares nevhvaležne. Najbolj verjetno se sicer zdi, da bosta tekmeča zrušila rekord v dolžini trajanja spopada za svetovno šahovsko krono (leta 1978 sta se Karpov in Korčnoj v nepozabnem boju, pravzaprav kar klanju na življenje in smrt, ruvala natančno tri mesece), vendar je razmišljanje v tej smeri zgrajeno le na podmeni, da gre za izjemna vrhunska igralca, izenačena velikana, ki redko izgubljata. Neuspeh praktično ne poznata.

Karpov se je (resda tudi srečno, saj je trmasti Fischer rajši zapustil šahovski prestol brez boja kot da bi ga branil pod pogoji, ki mu jih je narekovala mednarodna šahovska federacija) v prvem poskusu povzpela na šahovski Olimp, na katerem zdaj suvereno kraljuje že skoraj deset let. Že ko je prevzel šahovsko krono, je obljubil, da bo šampion, ki bo igral, ki bo dokazoval, kdo je najmogočnejši. Reči je treba, da doslej še ni bilo prvaka, ki bi tako pogosto igral na turnirjih in bil praviloma prav vsakic na ravni svojega ugleda in naslova. Tolja, kot pravijo pravdu tisti, ki so mu bližji, je nastopil na dvaintridesetih turnirjih in bil sedemindvajsetkrat prvi, trikrat drugi in dvakrat četrti. Res vsega spoštovanja vredna bilanca.

Izzivalec že trikrat pred prvacom

Toda tudi Kasparov mladene ne zaostaja. Razlika je le v tem, da se kot šahovska osebnost še oblikuje in da je dozorel v mojštra izrednih kvalitet šele pred kratkim. Pri enaindvajsetih letih prej namreč ni utegnil...

V svoji zbirki odličij ima izzivalec že prav vse. Manjka mu samo še naslov najboljšega. Pa tudi tega je neuradno dobil že trikrat. Dvakrat ga je mednarodno združenje šahovskih novinarjev razglasilo za šahista leta in mu podelilo šahovskega Oscara, v zadnjem ja-kostnem seznamu svetovne šahovske federacije pa se je njegovo ime pojavilo pred prvakovim. Kasparov ima zdaj 2.715 točk, Karpov pa 10 točk manj...

Mihail Botvinnik in Mihail Talj sta leta 1960 igrala dvoboj za svetovno prvenstvo in prva partija dvoboja je bilo tudi njuno prvo srečanje sploh. Kako je bilo to mogoče? Zelo preprosto: Talj je kot meteor zableskel na šahovskem nebu in se v prvem poskusu dokopal do dvoboja za svetovno prvenstvo. Po drugi strani je bil sovetski šahovski patriarh, kot radi imenujejo Botvinnika, takrat že v zelo zrelih letih in je svoje že tako redko nastopanje na turnirjih še bolj omejil.

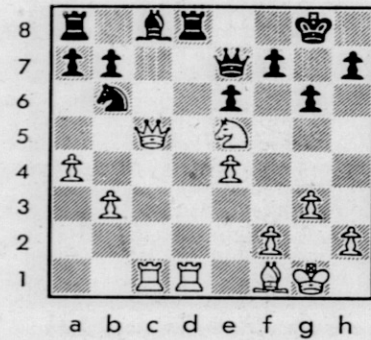
Tokrat se zgodovina skorajda ponavlja. Karpov in Kasparov sta odigrala le tri turnirske partije (vse – dve zelo borbeni in ena povsem mlačna – so se končale z delitvijo točke). Ta podatke niti ne bil kdo ve kako zanimiv in pomemben, če ne bi bilo velike vsebinske razlike med tistim, kar se je v šahovskem svetu dogajalo pred četrto stoletja in tem, kar je v njem danes. Kraljevska igra je v tem času izredno napredovala in se razmahnila po vseh polidnevnikih in vzporednikih. Medtem ko je bilo takrat vrhunskih velemejstrov komajda za prste ene roke in še ti so bili skoncentrirani v treh, štirih velesilah, je zdaj podoba povsem drugačna. Takšnih igralcev, ki so sposobni premagati prvaka, je na desetine, vrhunske turnirje pa brez premora prirejajo na vseh koncih in krajih.

Karpov je postavil trd pogoj

In kako je potlej možno, da sta se prva mušketirja štirinajstdesetih črno-belih polj, udarila le trikrat? Siva lisa pred dvobojem Botvinnik-Talj je bila naključje, splet okoliščin, tokratna pa je politika, načrtno delo. Kajti, odkar je postajalo jasno, da se bo Kasparov razvil v igralca izjemnih razsežnosti, odkar je bilo na dlani, da bo slej ko prej izzival svetovnega prvaka, je Karpov zanj napisal poseben recept. Če bi ga zaradi lažjega razumevanja malečk poenostavili, bi se

glasil nekako takole: nobenega igranja na turnirjih, kjer nastopam jaz.

Prvi sklep, ki se ponuja v tej zvezi, bi bil napačen. Ne, ne Karpov se ni (vprašanje je, kako je zdaj) bal konkurence mladege tekmeča, ni ga bilo strah njegovih uspehov in ni želel na tak način zavarovati svojega rezultata in ugleda. Bil je boljši, izkušenejši, tega se je dobro zavedal. Cilj tihega, skorajda nevidnega bojkota, je bil drugačen: diamante lahko brusijo samo pravi mojstri. Noben se tako lep drag kamen ne more zasijati v vsem svojem razkošju, če ne pride v prave roke. Kasparov je sicer dozoreval, sijal vse močnejše, toda njegov razvoj le ni bil tako premočrten kot bi bil lahko. Javno nikdar izrečeni veto mu je preprečeval, da bi se brusil v najboljši delavnici. Seveda pa takšno umetno zadrževanje rasti ni moglo iti v nedogled in se je Kasparov v zadnjem letu le prebil do tako imenovanih veleturnirjev. Do tistih treh partij, ki sta jih igrala Karpov in Kasparov, pa je moralo priti. Lahko bi rekli, da je šlo za višjo silo. Ko so si v vodstvu sovjetske šahovske federacije zamislili, da bi počastili partijski kongres s četverbojem med prvo in drugo ekipo ter mladim in veteranskim sestavom, pač niso mogli izhajati iz tega, da se Karpov in Kasparov ne smeta pomeriti. Prav tako bi bilo več kot čudno, če Kasparov ne bi nastopil na moskovskem veleturnirju spomladi leta 1981. Navadno ima vsak meč dve ostrini. To velja tudi za tega Toljinega. Kasparov je kajpak zelo kmalu ugotovil, koliko je ura, po kakšnih pravilih se mora ravnati. In prav gotovo ga je to še bolj podžgalo. Karpov je s

Kasparov : Petrosjan

Bugojno, 1982

1. d4 Sf6 2. c4 e6 3. Sf3 Lb4 4. Ld2 De7 5. g3 Ld2 6. Dd2 0-0 7. Lg2 d5 8. 0-0 de 9. Sa3 e5 10. de Dc5 11. Tac1 Sc6 12. Sc4 De7 13. Sfe5 Se5 14. Se5 Sd5 15. Td1 Sb6 16. Da5 g6 17. Td3 Sd5 18. e4 Sb6 19. Lf1 Le8 20. Tdd1 Tt8 21. a3 Kg7 22. b3 Kg8 23. a4 Td8 24. Dc5 1:0.

Bivši svetovni prvak to utemeljuje na podlagi pristopa k šahovski igri. Na splošno namreč deli šahiste na praktike in na raziskovalce. In prihodnost pripada le raziskovalcem. Tu pa je, ne glede na vse pomankljivosti, ki jih ima, še vedno je preveč čustven in zaletav, Kasparov vsekakor v precejšnji prednosti.

Poraženca bodo prinesli na štitu

Po drugi strani ima Karpov gotovo veliko boljši, močnejši in strokovnejši štab sodlavec. Ta sicer v takšnih dvobojih navadno ne igra kdo ve kako pomembne vloge, vendar pa

Dosedanji prvaki		
1886	Steinitz : Zuckertort	10:5 = 5
1889	Steinitz : Cigorin	10:6 = 1
1890/91	Steinitz : Gunsberg	6:4 = 9
1892	Steinitz : Cigorin	10:8 = 5
1894	Steinitz : Lasker	5:10 = 4
1896/97	Lasker : Steinitz	10:2 = 5
1907	Lasker : Marshall	8:0 = 7
1908	Lasker : Tarrasch	8:3 = 5
1909	Lasker : Janowski	7:1 = 2
1910	Lasker : Schlechter	1:1 = 8
1910	Lasker : Janowski	8:0 = 3
1921	Lasker : Capablanca	0:4 = 10
1927	Capablanca : Aljechin	3:6 = 25
1929	Aljechin : Bogoljubov	11:5 = 9
1934	Aljechin : Bogoljubov	8:3 = 15
1935	Aljechin : Euwe	8:9 = 13
1937	Euwe : Aljechin	4:10 = 11
1948	turnir peterice: 1. Botvinnik 14, 2. Smislov 11, 3-4. Keres, Reshevsky 10,5, 5. Euwe 4	
1951	Botvinnik : Bronštejn	5:5 = 14
1954	Botvinnik : Smislov	7:7 = 10
1957	Botvinnik : Smislov	3:6 = 13
1958	Smislov : Botvinnik	5:7 = 11
1960	Botvinnik : Talj	2:6 = 13
1961	Talj : Botvinnik	5:10 = 6
1963	Botvinnik : Petrosjan	2:5 = 15
1966	Petrosjan : Spasski	4:3 = 17
1969	Petrosjan : Spasski	4:6 = 13
1972	Spasski : Fischer	3:7 = 11
1978	Karpov : Korčnoj	6:5 = 21
1981	Karpov : Korčnoj	6:2 = 10

prednosti, ki jih je moč črpati iz takšnih virov, nikakor ne gre zapostavljati. Kasparov je vsekakor fizično precej močnejši. Če bo dvoboj zelo dolg, je to adut, ki lahko odloči. Kot vedno je lovorike laže osvajati kot pa jih braniti. Torej je po tej plati spet na boljšem

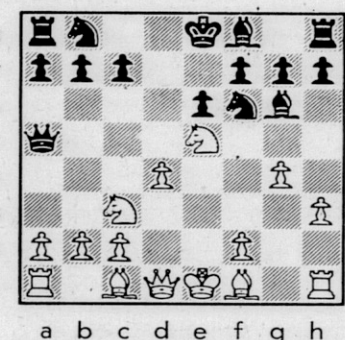
Kasparov. Bržkone pa bi tudi držalo, da ima Karpov močnejšo živčno energijo.

In tako bi lahko primerjali in tehtali v nedogled. Ze iz povedanega pa je zelo jasno, da se obeta obračun, v katerem bodo prišli na račun tako sladokusci, ki bodo uživali v prefinjenih manevrih enega in drugega, prav tako pa tudi tisti, najvišje vrednoto šaha vidijo v bitki prsa ob prsi, v lomljenju kopij, ranjenih zmagovalcih in mrtvih poraženih. Toda ti stega, ki bo umrl v tem dvoboju, bodo prinesli na štitu.

BORIS KUTIN

Mihail Botvinnik

Karpov : Rogers

Bath, 1983

1. e4 d5 2. ed Dd5 3. Sc3 Da5 4. d4 Sf6 5. Sf3 Lg4 6. h3 Lh5 7. g4 Lg6 8. Se5 e6 9. h4 Lb4 10. Th3 c6 11. Ld2 Db6 12. h5 Le4 13. Te3 Lc3 14. Lc3 Ld4 15. g5 Se4 16. Dg4 Sd6 17. 0-0-0 Sd7 18. Le1 Se5 19. de Sf5 20. Th3 0-0 21. c4 Dc2 22. b4 Ld3 23. Td8 Td8 24. Df3 Dc5 25. Lc3 Dd6 26. Ld3 Sd4 27. Df7 Sf5 28. Lf5 Df4 29. Te3 1:0.

DELO: Ali ni nevarnost zadeve prav v primerjavah »bili so boljši kot olimpijci. Saj je to poanta, ki usmerja pozornost »jelenih« pa tudi drugih rekreativcev k zelo spornemu merjenju z vrhunskimi športniki ter hote ali nehoje postaja to tudi model za športno rekreacijo nasploh. Povrh je seveda da sporna tudi vrhunskost tistih aktivnih športnikov, ki so sodelovali na triatlону. Če jo seveda merimo s kaj več kot »domačim« primerjavanjem. Bolj pomembno od tega pa seveda je, kako pojasnjemo smisel in pomen takih preizkušenj, četudi nihče ne oporeka tem izbrancem pravice, da si izbirajo tudi taka tekmovalja.

VAVKEN: Ko sem se po osvoboditvi začel intenzivno ukvarjati s športom, sem se zgledeval po vzornikih, ki so me potegnili za seboj. Človek se hoče s svojimi sposobnostmi potrditi, vzorniki jih pri tem spodbujajo. Kar pravi je ponuditi ljudem priložnost, da se izkažejo; dokazuje, da so boljši od tistih, ki ne prenesejo nobenega napora. Šport ima vrh tega vrsto pomembnih drugih razsežnosti. Če na stadionih ni nogometnih tekem, se (tudi v Ljubljani) poveča število kriminalnih dejanj. Kadar so pri nas velika športna tekmovalja, otroci vsepovsod skajajo posnemat šampione. Z rekreacije sicer ne bomo dosegali rekordov in rezultatov, ki so jih drugi dosegli pred nami, toda na raven psihofizične sposobnosti naših ljudi ima športna aktivnost odločilni vpliv. Zato ne vidim razlogov, da ne bi na neki način slavili tistih, ki so zmogli Vasa tek ali kaj podobnega.

Kje so pametne meje, tega nihče ne more predpisati. Pustimo ljudi, naj se rekreirajo in jih spodbujamo, namesto da se dušebrižniško bojimo za njihovo zdravje.

VUGA: Delam v ustanovi, ki se ukvarja s športno patologijo. Dr. Horvat se z.menoj najbrž ne bo strinjal, toda dejstvo je, da zadnje čase opažamo precejšnje število degenerativnih okvar tudi pri rekreativcih. Največ na spodnjih okončinah, a tudi na srčno-žilnem aparatu. Vrsta indikacij opozarja, da je to najbrž v zvezi s pretiranimi napori rekreativnih športnikov. Zato bi kazalo po mojem mnenju uvesti rekreativni karton, v katerega bi vpisovali nastope na tekmovaljih ter na tej podlagi uveljavili nekatere preventivne omejitve za pogostnost nastopov.

Kar zadeva triatlon, se vsekakor strinjam s selekcijo, ki jo so izvedli organizatorji. Ne morem pa mimo dejstva, da v komisiji, ki je opravljala to delo, ni bilo zdravnika. Bojim se, da prva lastovka ne prinese pomladi, zato lahko pride tudi do problematičnih zadev. V našem dispanzerju smo pregledali nekaj udeležencev. Nikakor ne menim, da je mogoče z zdravniškim podpisom zagotoviti, da se pre-

gledanemu ne bi utegnulo na tekmovalju kljub temu kaj zgoditi. A vendar bi ljudi lahko usmerjali v take aktivnosti, ki bodo primerne njihovi konstituciji, pripravljenosti itd. Maratoni niso primerni za vsakogar, a žal ljudje tega povečini ne vedo. Denimo, kako zaradi neustrezne konstitucije pritiski na stopala lahko puščajo kvarne posledice, da o režimu pitja in prehranjenosti niti ne govorim. S problemi in ekstremnostjo nekaterih tekmovalj sem se soočil med mnogimi dežurni na takih prireditvah.

Ljudi zanese tekmovalna mrljica in niso vedno sposobni pametno razporejati moči. Posledice so pretiravanje in izčrpanje.

Ne verjamem, da bi to ne imelo tudi posledic kar zadeva vsaj začasno zmanjšanje delovne zmoglosti.

VAVKEN: Živeti je smrtno nevarno. Če se tem ne sprijaznimo, nam ne kaže drugega, kakor da ostanemo lepo v postelji. Že tako imamo v našem zdravstvu in nasploh preveč administracije. Zares ne vem, kaj bi dosegli, če bi rekreativce zasuli še z nekakimi kartoni. Pustimo ljudi, naj tečejo, kot pustimo slavku peti svojo pesem. V redu, rekreativci naj sodelujejo z zdravnikom, v sodelovanju z javnimi občili pa ljudem dopovejmo in jim svetujemo, kako naj kar najbolj smotrno ravnajo. Povejmo jim, da ni sramotno odstopiti. Opozorjajmo jih, naj tekmujejo sami s seboj, ne z drugimi ali zaradi nekakšnih značk in kolajen. Vgajajmo jih, da se bodo naučili primerno hraniti, piti...

HORVAT: Soglašam, da bi bila nekakšna izkaznica najbrž dobra stvar, če pa bi jo uveljavili kot obvezno institucijo, se bojim, da bi ljudi odvračala od aktivnosti. Zdravstvena služba naj se dejavno pridruži rekreativnemu gibanju. Toda ne z administriranjem in legitimiziranjem! Nasploh pa ne delajmo iz muhe slona, če se kdo poškoduje na športnem tekmovalju. Pretirano je, če že zaradi žulja pri rekreaciji sprožimo alarm.

ZANOŠKAR: Rekreacija bi morala biti za ljudi kar najbolj vsestranska sprostitev po napornem delu. V kolesarstvu smo izgubili številne veterane, ker smo jim začeli predpisovati vse mogoče, pridobili pa smo množico ljudi na tistih akcijah, kjer so lahko preprosto sedli na kolo in se odpeljali. Ljudje se rekreirajo, ker jih to zanima. Radi se zapeljejo do Velikih Lasč, stečejo po gozdu in včasih sproti utrjajo še gobo ali dve in doživljejo je popolno. Nasploh pa zlasti odrasli, ne več rosnio mladi rekreativci poudarjajo, da veliko raje sodelujejo na preizkušnjah, ki so daljše in jih prevoziijo ali pretečejo v enakomernem tempu, kot pa na kratkih, ki terjajo sicer časovno krajši, a zato toliko bolj intenziven napor. Vsaj kar zadeva kolesarstvo, lahko

rečem, da sodobna kolesa z dobrimi prenosi bistveno olajšajo zahtevnost takih tekmovalj. Po drugi strani so mnogi nekdanji vrhunski športniki našli svoje zatočišče med organizatorji tekmovalj. Radi se gibljejo v »svojem« krogu, med tistimi, s katerimi so nekdanj delili športno usodo. Še na nekaj naj spomnim: rekreativci so po zgledu sodobnega kolesarskega treninga zlahka spojili kolesarjenje s tekomo, tako da se enostranost naporov vse bolj umika večstranski gibalni aktivnosti. Poleg tega pa nas izkušnje učijo: ljudje radi prisluhnejo dobronamernemu in strokovnemu nasvetu. Udeležujejo se vadbe pod strokovnim vodstvom, a le tako dolgo, dokler ne presodijo, da so se za svoje želje in motive naučili dovolj. Nato nadaljujejo sami oziroma v svoji družbi. Zato pri nas v KD Rog resno razmišljamo, da bi za rekreativce pripravili privlačen izbor navodil.

Čistih trimčkarjev, občasno aktivnih je vse manj. Večina se odloča za nepretrgano in dokaj obsežno aktivnost.

LAH: Najbrž je naravno, da imamo tudi v rekreaciji tekmovalja različne zahtevnosti, tudi taka za »vrhunske« rekreativce. To je spodbuda in tudi možnost, da vsak najde sebi primerno priložnost za preskus sposobnosti. Nastajajo rekreativna društva. Toda morali bi se zamislili nad dejstvom, da mnogi, ki jih je zgrabila rekreativna mrljica, med njimi tudi taki, ki leta dolgo niso storili nič za svojo kondicijo, vadijo sami, brez strokovne opore, pomoči ali nasveta. Zato ne kaže zanemarjati nevarnosti za škodljive posledice, zlasti ko obseg in intenzivnost obremenitev dosežejo visoke vrednosti. Ne bi se kazalo sukati le okoli poškodb in drugih problemov rekreativne aktivnosti tistih nekaj tisočev v Sloveniji, ki se redno udeležujejo rekreativnih tekmovalj. Ti so povečini zares izjemno sposobni, izkušeni in obožujejo vsaj s temeljnim poznavanjem zadeve. Nevarnost vidim v tem, da bi nekritično posnemanje »vrhunskih« utegnulo imeti negativne posledice in s tem

Foto: Joco Znidarič

tudi odmev med tistimi, ki se šele pridružujejo vse številnejšim vrstam rekreativcev pri nas.

SILC: Športna medicina je pri nas mlada stroka. Temu primerne so razmere in njena avtoriteta. Še vedno je tako, da se ima za športnega zdravnika lahko vsak, ki je opravil kratek tečaj v okviru združenja za športno medicino Jugoslavije, čeprav je po zakonski plati zadeva doktrinarno urejena v okviru medicine dela, prometa in športa. Tako je kot med ljudmi: nekateri so ozaveščeni in rade volje sprejemajo zdravniški nadzor in priporočila, drugi se sprijaznijo s podpisom zdravnika, ki jih mogoče še pregledal ni in kot nespecialist ne pozna specifičnih problemov intenzivne rekreativne aktivnosti. O materialnem položaju športne medicine ne kaže izglubljati besed. Vsi rekreativci seveda niso pripravljeni pripevati k stroškom pregleda. Nasploh pa vseh rekreativcev ne kaže metati v isti koš. Morali bomo razviti svetovalno službo. Ni vse tako preprosto, kot je videti na prvi pogled. Tudi aerobika ni brez nevarnosti. Kakor za koga. To smo dokazljivo ugotovili, ko smo testirali nekatere vadečce in vadi-teljice: če jim je puls narastel na več kot 180 udarcev na minuto, ne kaže več na pamet govoriti o aerobnih učinkih, kajne? Za nekatere ženske je to potencialna nevarnost, saj jih lahko zanese sicer logičen motiv: rade bi bile zdrave, vitke itd. Pridružujem se dr. Berčiču in menim, da je izhod v tesnem sodelovanju medicine športa in športne znanosti ter praxe.

DELO: Na množičnih rekreativnih tekmovaljih večkrat sodelujejo tudi aktivni športniki. Ali to ne jemlje volje mnogim rekreativcem, ker se preprosto nočejo primerjati s sebi neenakimi?

LENARŠIČ: Tudi to se dogaja. Sam sem se šele nedavno tega začel intenzivneje rekreirati, poprej sem bil aktiven le v krogu družine. Med vzdržljivostne rekreativce me pri-tegnilo sosodstvo in družba v bližnjem klubu,

kateraga član sem že dolga leta. Zares nekatere odvrnejo od sodelovanja prav aktivni športniki, s katerimi se ne morejo meriti. Zato postanejo nasprotniki tekmovalj nasploh. Med njimi so zlasti taki, ki hočejo pri vsaki stvari izvelči iz tega nekakšno korist, nekakšen odvečen prestiž. Na srečo pa večino pritegne družčina in spoznanje, da je v družbi s kolegi užitek tudi tekmovali. Ne zaradi tekmovalja samega, to je le izziv za redno aktivnost. Povečini je pri nas tudi na tekmovaljih tako ozračje. Malo je tistih, ki prihajajo zaradi »rezultatov«. Nekateri se pač ne morejo ustaviti in jih zanese.

»Vrhunske« rekreacije ni več rekreacija v pravem pomenu besede. Zato bi zares kazalo, da bi v zvezah telesnokulturnih organizacij sestavili strokovne skupine, ki bi usmerjale to gibanje, da bi se izognili stranski potem in možnim nevarnostim.

Tudi druge trimske aktivnosti, denimo, mali nogomet, niso nedolžna zadeva. Po tri tekme v enem popoldnevu so lahko tudi izjemni napori, da o oteklilih členkih in še čem hujšem ne govorim. Zato naj stroka že končno pove svoje, da se bomo v rekreaciji nasploh in v posameznih oblikah aktivnosti znali ravnati zdravo in pametno.

ARMAN: Kot organizatorko rekreacije v naši delovni organizaciji me izkušnje prepričujejo, da so tudi zahtevnejša tekmovalja v rekreaciji lahko dobra stvar, če ljudi usmerjamo tako, da se zares dobro pripravijo na preizkušnje. Izogniti se je treba neugodnim presenečenjem, ki so možna, če rekreativci niso dovolj ozaveščeni. Uspeh zagotavlja raznovrstnost rekreativne ponudbe, tako da aktivni najdejo zadovoljstvo v športni družbi in vadbi, ki jim prinaša pozitivno počutje ob dobri kondiciji. Tudi tekmovalni uspeh je spodbuda, zato pa se morajo meriti enaki z enakimi. Mnoge odvračajo prav tekmovalja, ker že vnaprej vedo, da nimajo možnosti za uspeh. Nevarnost se skriva prav v želji premagati tiste, ki so se že prekalili v dolgoletni aktivnosti. Zato nikakor ne bi smeli poenostavljati stvari in misliti, da v rekreaciji ne potrebujemo strokovnega vodstva in pretehtanega metodnega usmerjanja ljudi med vadbo in tekmovalji.

VAVKEN: Rekreacija je pomembna tudi za obrambno sposobnost naših ljudi. Mnogo energije izvenji na tem torišču v prazno, ker se stvari ne lotimo s pravega konca. Del sredstev, ki jih vlagamo v SLO, bi lahko smotrno naložili, če bi jih usmerili v rekreacijo. Zakaj jih ne vložimo v igrišča, telovadnice, balinšča in še kaj ob tovarnah, bolnišnicah, povsod tam, kjer bi omogočili ljudem, da se ukvarjajo s športom. Z novinarji bi morali najti skupen jezik tudi v tem pogledu.

FORNEZZI: Mi smo ga našli, zdravniki ga niste. Imam zbirko člankov, ki so jih v zadnjih letih napisali zdravniki o tej temi. Eni trdijo, da je teči pametno, nato spet drugi, da je nevarno.

Tudi take neumnosti sem prebral, da v štirih urah intenzivnega kolesarjenja porabiš za lonček jogurta energije. Tako razglašeno mnenj iz istega gnezda, da tako rečem, dela stvari veliko škodo.

VUGA: Prav zato imamo v medicini specialiste za posamezna področja. Tudi športno medicino. Bržčas njej pripada vloga, da pojasnjuje te stvari, ne pa medicini nasploh.

FORNEZZI: Že, že, toda če zdravnik pravi, da je nekaj nevarno, bodo ljudje raje obsedeli pred televizorjem. Ko na vinskem selmu nekateri vse teden popivajo, pa nihče ne poudarja, da bi moral biti zdravnik poleg. Kaj je potemtakem nevarno?

ZANOŠKAR: Nekdanji vrhunski športniki se nemalokoli boje rekreativcev. Tekmujejo kvečjemu s svojim starim krogom.

HORVAT: Ali obratno: Slovenci smo preveč frustrirani in mnogi se bojijo pomeriti z nekdanjim športnikom.

BERČIČ: Tekmovalje je tudi v rekreaciji motiv, toda rekreativna tekmovalja kaže ločiti od tekmovalj vrhunskih športnikov. Poznamo vrsto odločkov, ki so nastali zaradi posnemanja modelov, ki so zadeva vrhunskega športa. Dozorel je čas, ko moramo odkrito in jasno povedati, kdaj tudi rekreacija lahko izgubi humano vsebino. Ljudi je treba opozoriti, da bodo poznali temeljne mehanizme adaptacijskega procesa, ki nastaja zaradi vadbe. Tu je vloga medicine neizmenljiva in bi morala iti z roko v roki s kineziologijo. Prav v tem je pot k večji kakovosti učinkov športno rekreativne aktivnosti ljudi.

DELO: Izhod pa je vendarle predvsem v tem, da bi ta problem razčistili že z mladimi ljudmi in bi primerno usposobljeni stopali v življenje. V nasprotnem bomo predvsem gasili. A prav kar zadeva športno aktivnost mladih od predšolske dobe do vstopa v združeno delo se vse premalo naprežamo.

HORVAT: Predvsem ne kaže precejevati možnosti medicine. Za to, da bi kontrolirali množice rekreativcev ni niti denarja, niti ni bilo pravih učinkov. Sam sem se začel ukvarjati z rekreacijo brez zdravniških pregledov, tudi psihologa za to nisem potreboval. Športna medicina je potrebna, a le za ljudi, ki bodo sami želeli kontrolirati zdravje.

BERČIČ: Preseneča me, da zdravnik tako razmišlja. Potemtakem bom lahko povedal študentom, da pravzaprav ni potrebe, da bi zaradi športa obiskovali zdravnika.

VUGA: Ne kaže, da bi se ob tej temi zdravniki prepirčevali, kaj je pametno in kaj ne. Stališče dr. Horvata je njegova stvar. Doktrina je v svetu drugačna. Tudi dejstva govorijo za aktivno vlogo medicine v športni rekreaciji.

SILC: Izobraževanje bi morali začeti v vrtec, tudi izobraževanje staršev. Mladostnikom moramo privzgojiti odnos do telesnega gibanja. Druga pa je stvar, kaj smo zdravniki za zdaj sposobni ukreniti. To pa še ne pomeni, da smemo zadevo prepustiti samo sebi.

OB NESREČI PROTOTIPA BOMBNIKA B-1

Usmerjen v 21. stoletje in v – ZSSR

Dolg je skoraj 46, visok pa nekaj čez deset metrov. Na skoraj 20 kilometrih višine leti s hitrostjo več kot dveh machov, polovico manjšo – še zmeraj nadzvočno – pa zmoro v višini drevesnih krošenj. Prazen tehta okrog 64, polno obremenjen pa skoraj 180 ton. Približno 34 ton te razlike so bombe, ki jih nosi v trupu ali različne rakete. Serijski ga še ne izdelujejo. Tak je ameriški strateški bombnik Rockwell International B-1.

Ker gre za letalo, ki ga preizkušajo že dobrih deset let, je padec enega od štirih prototipov (z oznako B-1A) pretekli teden zbudil precej presenečenja. Vzroki nesreče, v kateri je umrl en član posadke, še niso znani (vprašanje je, kdaj bodo sploh prišli v javnost), skoraj gotovo pa je, da katastrofa ne bo bistveno zavrla predvidene dinamike opreme ameriškega vojaškega letalstva z novim bombnikom. Obrambni minister Caspar Weinberger je, ko je od kongresa zahteval 8,2 milijarde dolarjev za razvoj in nabavo 34 B-1 v naslednjem proračunskem letu, med drugim namreč dejal: »Konec desetletja bo B-1 edini bombnik, ki bo sposoben prodreti v sovjetski zračni prostor, B-52 pa bo samo še nosilec manevrskih raket... Bombnik z izpolnjenimi tehnologijami (neviden za radarje zaradi posebnih premazov in oblihi linij), ki bo prišel v operativno uporabo v začetku devetdesetih let, bo zagotovil, da bodo naši bombniki lahko prebili sovjetsko protiletalsko obrambo tudi v 21. stoletju.« Sedanja ameriška administracija torej zaradi domneve premoči nasprotnika in hudih pritiskov vojaško-industrijskega kompleksa ne bo dovolila, da bi jedrsko-strateški trikotnik (rakete v zemeljskih silosih, raketa na podmornicah in rakete na letalih) ostal brez enega vogala.

Konec miru za civilno prebivalstvo

Dobrih osem let po prvem uspešnem poletu bratov Wright so Italijani v Libiji v turško-italijanski vojni prvi uporabili letalo za vojaške namene. Iz letala so 1911 vrgli ročne bombe na upornike. Še pred koncem prve svetovne vojne, junija 1918, so Britanci prvi uporabili letalo, ki je potrdilo samostojnost vojaškega letalstva.

škega letalstva, ko so ustanovili Neodvisne zračne sile (Independent Air Force) pod poveljstvom maršala Trencharda. Konec vojne je preprečil uresničitev njihovega glavnega namena: bombardiranje strateških ciljev v nemškem zaledju. Takrat največji bombniki Handley Page so lahko nosili po 30 stotokilogramskih bomb. In čeprav bombnik med prvo svetovno vojno predvsem zaradi tehničnih pomanjkljivosti ni imel večjega pomena, so se že v dvajsetih letih pojavila prva razmišljanja o drugačni vojni, o vojni, ki bi jo bilo moč dobiti samo z množičnim bombardiranjem nasprotnikov strateških točk in večjih mest.

Italijanski general Giulio Douhet je v knjigi Dominacija v zraku (Il Dominio dell'aria), ki je izšla leta 1921, med prvimi zapisal, da postaja vojna totalna: tudi civilno prebivalstvo stotine kilometrov za fronto lahko postane žrtev zračnih napadov. Če govorimo o bombnikih, je predvsem zanimiva njegova analiza sposobnosti bombniškega letalstva. Douhet je ugotovil, da so bombe manj natančne kot topniški ogenj oziroma granate in da so zato najprimernejše za uničevanje velikih in slabo odpornih objektov. Za uničevanje takšnih ciljev je treba uporabiti rušilne, zažigalne in plinske bombe. Menil je, da ima država, ki ima premoč v zraku, ofenzivno sposobnost, ki ji zagotavlja zmago v kratkem času, hkrati pa zahteva sorazmerno malo materialnih sredstev. Douhet je šel v svojih razmišljanjih tako daleč, da je zatrjeval, da je bombniško letalstvo sposobno samo izvajati zmago – kar so izkušnje druge svetovne vojne ovrgle, kljub temu pa se njegove teorije v takšni ali drugačni obliki vedno znova pojavljajo z novimi orožji – z atomsko bombo, z raketa, z nevtronsko bombo...

Izdelave novega ofenzivnega orožja so še v tridesetih letih lotile vse večje in tehnično najnaprednejše države. Potem, ko je ameriški general Mitchell v začetku dvajsetih let bil bombardiranjem in potopitvijo nemške trofejne ladje »Ostfriesland« dokazal moč bombnikov in ko je poveljstvo ameriškega letalstva prevzel njegov somišljenik Foulis, so Američani po vrsti projektov končno pristali pri prototipu XB-17. Leta 1935 je to letalo, ki je postalo kasneje znano kot letalo trdnjava B-17, preletelo 3400 kilometrov s povprečno hitrostjo 385 kilometrov na uro. Dosežek pa vseh še ni prepračil. Mornarica in kopenska vojska sta imeli še naprej privilegiran položaj.

Druge svetovna vojna je težkim bombnikom prinesla dokončno uveljavitev, civilnemu prebivalstvu pa prav zaradi tega gorje, pred katerim niso bila varna niti od fronte najbolj oddaljena mesta. Stranostnosti tvor, ki ga je lahko nosilo eno letalo, je bil vedno večji: britanski težki bombnik Avro Lancaster je lahko nosil deset ton bomb, prav toliko kot ameriška letala supertrdnjava B-29, katerih skupina je v enem samem nočnem napadu z zažigalnimi bombami Tokiu prizadejala več škode in ubila več ljudi kot atomska bomba nad Hirošimo.

Reakcijski bombniki in hladna vojna

V začetku petdesetih let so skladno z vedno hladnejšimi odnosi med bivšimi zavezniki in z novo doktrino množičnega udarca narasli tudi pritiski za gradnjo medcelinskih bombnikov. Prvi medcelinski jedrski balistični projektili namreč niso bili preveč natančni in

zato se je znova pojavila Douhetova teorija, preobčlena v strateški reakcijski bombnik s klasičnim ali jedrskim orožjem. Večina bombnikov, ki so v petdesetih letih prišli v serijsko proizvodnjo, je še danes v oborožitvi: ameriška strateška trdnjava B-52, angleški Avro Vulcan (in Handley Page Victor), sovjetski Mjasivčev M-4, Tu-16, Tu-22 in Tu-95 (natovske oznake zanje so Bison, Badger, Blinder in Bear).

Na letalski strateg Viktor Bubanj je leta 1966 v svoji knjigi »Trece dimenzija rata« zapisal: »Število letal ni več edini, pa tudi ne najpomembnejši kazalec udarne moči, pač pa je to število jedrskih bomb, njihova moč in operativna uporabnost. Zdaj prihajajo v ospredje tiste lastnosti letala, ki mu omogočajo, da čimprej in čim varneje pride do cilja. To so višina in hitrost leta, radij in sposobnost za samoohrambo. Kar zadeva nosilnost, je ta še naprej zaželen, ker bi se lahko zgodilo, da bi morali nositi klasične bombe, vendar je bila zadovoljiva že, če je letalo lahko nosilo eno jedrsko bombo, ki je takrat tehtala od 4 do 5 ton.«

Kako so tem zahtevam ustrezali našti bombniki? Boeingova strateška trdnjava B-52, znana predvsem po zlu iz Vietnamu, je imela osem reakcijskih motorjev s skupno potisno silo 490 kilojutnov, kar ji je omogočalo hitrost nekaj nad tisoč kilometrov na uro. Običajno je nosila 11, maksimalno pa tudi 30 ton bomb. V enoti je prišla leta 1955, z normalno obremenitvijo je bil njen dolet 11 tisoč kilometrov, letala pa je lahko 15 kilometrov visoko. Sovjetski odgovor je bil Mjasivčev M-4 s podobnimi lastnostmi, le da je imel 4 motorje, od katerih je vsak zmogel okrog 78,5 kilojutna potiska. Tehnološko najzvišnejši je bil britanski srednji strateški bombnik Avro Vulcan, brez vertikalnega repnega stabilizatorja, z motorji v spoju trupa in kril, ki je v torisu dajal videz velikanskega netopirja. Po nekaterih novicah naj bi posamezne konstrukcijske rešitve skoraj trideset let kasneje uporabili Američani za gradnjo svojega nevidnega (stealth) bombnika. Vulcan je lahko nosil deset ton bomb 17 kilometrov visoko in 6 tisoč kilometrov daleč, z največjo hitrostjo nekaj nad tisoč kilometrov na uro.

Medcelinske rakete namesto bombnikov

Visoka cena teh bombnikov, natančnejši medcelinski projektili in zmeraj boljša protiletalska obramba, predvsem rakete (treba je še povedati, da lovci ob nastanku reakcijskih bombnikov niso imeli zadostnega presežka hitrosti za uspešno prestrežanje in da so postali nevarni šele, ko so prebili zvočni zid), so v šestdesetih letih začelo potisniti bombniško letalstvo delno povrnile ugled. Bombniki so postali letišča platforma za izstreljevanje takšnih raket z dosegom do 500 kilometrov. Ta oborožitev in pa drugačen profil leta (visoko-nizko-visoko) jim je omogočil izogibanje nasprotnikovim radarjem in protiletalskim raketam, delno pa tudi lovem in odlaganje smrtonosnega tovora daleč od napadenega cilja. Za to pa so bili primerni tudi starejši tipi oziroma njihove izvedenke. B-52 je še danes v oborožitvi ZDA v različici z oznako G, prilagojeni za nošenje manevrskih raket ALCM (kopensko različico nameščajo na Sicilijo in v Veliki Britaniji).

Viktor Bubanj je v že omenjeni knjigi napovedal: »Klasični bombniki, usposobljeni samo za metanje bomb, nimajo velike prihodnosti, ne glede na to, kako moderni bodo. Uporabni bodo samo v lokalnih vojnah. Bombniško letalo se spreminja v nosilca vodenih raket srednjega in kratkega doseg. Letalo bo iz velikih višin ali brisanega preleta izstreljevalo te rakete... Vedno bolj lahko pričakujemo razvoj lažjega bombnika, ki bo na račun teže dosegal večje hitrosti in manevrske sposobnosti in kljub temu nosil vodene rakete in bombe. To je približno tisto, kar imajo Francozi z mirageom IV in Američani z F-111... Brez dvoma bo bombnikov vedno manj, čena izdelave pa vedno višja. Ko govorimo o vlogi, pomenu in prihodnosti strateškega bombniškega letalstva, lahko ugotovimo, da je danes samo še ena od treh (ob podmornicah in raketah), v daljši prihodnosti, s pojavom vesoljskih ladij, pa le ena od štirih komponent strateških jedrskih sil...« V začetku sedemdesetih let so začeli najprej v Sovjetski zvezi, nato pa tudi v ZDA, razvi-

jati nove tipe strateških bombnikov. Tehnični napredek je pripeljal do konstrukcij s spreminljivo geometrijo kril, kar letalu omogoča velik dolet z razprtimi krili oziroma velike hitrosti pri zaprtih krilih. Na general Zlatko Rendulić piše v svoji knjigi »Naučnotečniški progres i naoružanje«: »Tako bi lahko izdelali bombnik, ki bi letel s hitrostjo več kot dva macha in ki bi lahko tudi na zelo majhnih višinah prodiral z nadzvočno hitrostjo. Ta sposobnost bombnika, uspešno uporabljati vse višine, zelo otežkoča protiletalsko obrambo nasprotnika in strateški bombnik spet postaja zanesljivo orožje.«

Prišli smo torej do zadnje generacije bombnikov, katerih najznačilnejši predstavniki so v uvodu omenjeni Rockwellov B-1 in sovjetska Tu-26 Backfire in Blackjack (o zadnjem je za zdaj zelo malo podatkov, niti ni znana njegova sovjetska oznaka, satelitski posnetki pa, po zgodnjih virih, kažejo, da je zelo podoben ameriškem B-1 in da je namenjen predvsem za nošenje sovjetske verzije manevrskih raket).

B-1A	število motorjev	DC-9
4	2	
2600 km/h	900 km/h	
9820 km	na največja hitrost	3300 km
18.300 m	dolet	11.000 m
180.000 kg	plafon	63.900 kg
23,8 oz. 41,7 m	teža polnega letala	45,7 m
10,24 m	višina	10 m

Backfire (natovske oznake sovjetskih bombnikov se začnajo s črko B – bomber-bombnik, lovcev pa s črko F – fighter-lovec) je bil eden od kamnov spotike v sovjetsko-ameriških pogajanjih Salt-2. Američani namreč trdijo, da gre za strateški bombnik, Sovjeti pa, da za operativno-taktičnega in da torej ne bi smel biti predmet pogajanj o omejitvi strateške oborožitve. Gre za bombnik, ki polno obremenjen tehta okrog 130 ton, ki lahko zapre krila s 55 stopinj na 20 stopinj in ki leti na večjih višinah s hitrostjo dveh machov, na manjših pa okrog tisoč kilometrov na uro.

Od profila poleta je odvisen tudi akcijski radij letala. Pri poletu nizko-nizko-nizko lah-

ko leti iz baze v Lvovu do francoske atlantske obale (in nazaj) in z raketa AS-6, ki imajo približno 800 kilometrov doseg, napade vsak cilj v Evropi. Nizko prodiranje je zelo pomembno, ker edino zagotavlja uspeh v primeru močne nasprotnikove protiletalske obrambe.

Ameriški nadzvočni bombnik B-1 je prvič poletel 23. decembra 1974, v uporabo pa naj bi prišel leta 1979, vendar je predsednik Carter leta 1977 črtal serijsko proizvodnjo. Odločitev ni bila posledica neuspešnega projekta, pač pa izredno visoke cene. Za sto milijonov dolarjev, kolikor naj bi letalo stalo v serijski proizvodnji (letalstvo pa jih je naročilo 244), je moč izdelati 100 manevrskih raket in prevladalo je mnenje, da manevrne rakete za isti denar obetajo boljše rezultate.

Glavna oborožitev tega bombnika s štirilansko posadko naj bi bile rakete, čeprav ima velik prostor tudi za klasične bombe. Po enciklopediji Sodobna vojska letala (Modern Military Aircraft, ki jo je leta 1977 izdala angleška založba Salamander) lahko nosi letalo v skladišču za bombe 24 rakot zrak-zemlja tipa SRAM s termonuklearnim bojno glavo, 8 pa jih lahko obesimo pod krila. Namesto teh lahko nosi enako število manevrskih raket ALCM. Njegova radarska slika je približno tridesetkrat manjša kot radarska slika B-52, letalo pa je polno ECM (electronic countermeasures) elektronske opreme za motenje nasprotnikovih radarjev, protiletalskih raket in raket zrak-zrak, s katerimi bi ga napadli lovci. Predvsem elektronika in velika hitrost naj bi namreč temu letalu zagotavljali uspešno izvajanje nalog.

Čeprav letalo ni šlo v serijsko proizvodnjo (firma Rockwell je zaradi tega odpustila tudi nekaj delavcev), so poskuse z njim nadaljevali in prvemu prototipu B-1A je sledil izpolnjeni B-1B. Maja letos pa je predstavnik dom kongresa ZDA odobril Reaganov predlog, naj v okviru doslej največjega vojaškega proračuna (okrog 290 milijard dolarjev) namenijo (poleg pershingov) največ denarja za začetek serijske proizvodnje tega bombnika, ki naj bi stekla prihodnje leto. Po zadnjih podatkih naj bi izdelali 100 bombnikov tega tipa.

VOJKO FLEGAR

EPILOG POTEGA VŠČINE S HITLERJEVIM DNEVNIKOM

Ponaredek in milijoni pred sodiščem

V Hamburgu se je pred nekaj dnevi začel proces proti Konradu Kujau, ponarejevalcu Hitlerjevega »dnevnika«, proti njegovi prijateljici Edith Lieblangovi, ki je obtožena prikrievanja, in proti nekdanj znamenitemu uredniku tednika »Stern« Gerdu Hiedemannu, ki je verjetno glavni povzročitelj največjega ponarejevalskega škandala po drugi svetovni vojni.

Vse to se dogaja, čeprav je dnevnik v resnici ponaredil Konrad Kujau, ki ne samo da to dejanje priznava, ampak je nanj celo ponosen.

V petek 22. aprila 1983 popoldne je zahodnonemška časopisna agencija Deutsche Presse Agentur sporočila, da uredništvo hamburškega ilustriranega tednika »Stern« izjavlja, da je obkrolo osebn dnevnik Adolfa Hitlerja, ki obsega 60 zvezkov in bo začel kmalu izhajati v »Sternu«.

Gerd Heidemann na poti na sodišče (foto: DPA)

»Stern« je držal besedo, toda namesto 28 nadaljevanj, ki naj bi jih revija objavila v poldrugem letu, se je že po dveh nadaljevanjih razbilil največji milni mehur v zgodovini senzacionalističnih ponaredkov. Strokovnjaki zveznega arhiva v Koblenzu so nedvoumno dokazali, da so predloženi vzorci Hitlerjevega »dnevnika« ponarejeni.

In vendar je Hitlerjevemu »dnevniku« nasledlo nekaj znanih imen. Britanski zgodovinar Hugh Trevor-Roper je po površnem ogledu izjavil, da je nekaj besedila »avtentičnega«, kmalu nato pa so se ga začeli polasčati dvomi, zlasti ko je ugotovil, da ga je uredništvo »Sterna« ves čas v nekaj pomembnih točkah goljufalo. Bilo pa je nekaj strokovnjakov, ki so takoj izjavili, da je dnevnik ponarejen.

Manjka skupno 6 milijonov mark, od katerih bo morda mogoče naprtiti Kujauu še poldrugi milijon. Obtoženci valijo krivdo drug na drugega, kar velja zlasti za glavna dva obtoženca Kujaua in Heidemanna.

rejen. To mnenje je zlasti odločno zagovarjal mladi 41-letni ameriški strokovnjak za pisavo in zgodovinar Kenneth Rendell. Najprej je dobil v roke prvi in zadnji zvezek Hitlerjevega »dnevnika«. Prvi zvezek naj bi bil dnevnik iz leta 1932, zadnji pa naj bi izviral iz zadnjih dni tretjega rajha. Več dni prej, preden je »Stern« priznal, da je dnevnik ponaredek, je Rendell ugotovil in izjavil, da sta oba zvezka »groba ponaredka«.

Zadnje letalo iz obkoljenega Berlina

Glavni »junak« afe je bivši urednik »Sterna« Herd Heidemann, ki so ga v novinarskih krogih imeli za pravega kvožednega psa, kadar je bilo treba odkrivati skandale in druge senzacionalne novice. Morda bo sedanj proces v Hamburgu razkril, da je Heidemann zavohal pri lažnem Hitlerjevem dnevniku ali denar ali slavo ali pa oboje. Sodišče bo moralo tudi ugotoviti, kam je izginilo skupno 9 milijonov mark, ki jih je Heidemann, kot sam trdi, delno izplačal Kujauu.

Sodišče bo moralo predvsem ugotoviti, kam je izginilo 9 milijonov mark, ki jih je Heidemann v obdobjih izplačal za Hitlerjev dnevnik. Kujau in njegov branilec Groenewold trdita, da je Heidemann dal Kujauu skupno samo poldrugi milijon mark.

Po podatkih, ki jih je objavil »Bild«, naj bi bil Kujau vtnil v žep skoraj tri milijone mark, to je dvakrat več, kot sam priznava. Ta denar je v glavnem naložil v nepremičnine s pomočjo svoje prijateljice Edith Lieblangove, stare 44 let, ki je soobtožena zaradi prikrievanja, četudi se bo pred sodiščem zagovarjala s prostosti.

Kje je šest milijonov mark?

Verjetno bo laže dokazati, da je Heidemann zapravil 1,7 milijona mark »Sternovega« denarja.

Toda kdo je večji goljuf? Kujau trdi, da je Heidemann od vsega začetka vedel, da je dnevnik ponarejen. Heidemannu to odločno zanika. Tudi to bo moralo sodišče ugotoviti. Vsekakor je nekdanji »najprodornejši« urednik »Sterna« 17. marca 1983, to je pet tednov pred začetkom objave »dnevnika« v tedniku, poslal predstavniku založbe »Sterna« Schulte-Hillen pismo, v katerem je navajal, kaj vse še ponuja njegov »poslovni partner« poleg Hitlerjevega dnevnika: »nadaljnjih šest zvezkov, pisanih v obliki dnevnika«, »memoare, ki jih je Hitler lastnorčno napisal« in segajo od leta 1942 do 1944; »Hitlerjevo knjigo o ženskah«; »Hitlerjev načrt za dokončno rešitev židovskega vprašanja, v katerem daje Himmlerju natančna povelja«; »Hitlerjeve akte o domnevnem sinu, ki živi v Franciji, (francoski novinarji so ga potem v resnici »odkrivali«); »Hitlerjevo knjigo o Frideriku Velikem«; »njegovo knjigo o Ludviku II. Bavarskem«; »Hitlerjevo opero Kovač Wieland in za nameček »300 oljnatih slik in akvarelov, ki jih je naslikal Hitler«.

Kujau se hvali

To shrljivo, naravnost gogoljevsko domišljijo je Kujau še obogatil pred novinarji in obiskovalci tik pred začetkom procesa, ko jim je delil svoje »avtograme« v obliki začetnic A. H. (Adolf Hitler), kakor ju je ponarejal v svojem dnevniku. Bahal se je, da je dobil naročila, da bi ponaredil Maozedongovo »Rdečo knjižico«, nekateri »Stalinove rokopise« in celo Shakespeara. To vse zna narediti genialni nekdanji sodelavec voditelja zahodnonemške obveščevalne službe Gehlena, vendar je predstavnik zahodnonemške obveščevalne službe zdaj zanikal, da bi bil Kujau kdaj sodeloval z Gehlenom.

Bujna domišljija Gerda Heidemanna

Gerd Heidemann je prav tako dokazal, da ima bujno domišljijo, četudi zanj pravijo, da je obseden od želje, da bi se poistovetil z nacističnimi veličinami. Z denarjem, ki si ga je »prislužil« s prodajo Hitlerjevega dnevnika, je kupil nekdanjo Goeringovo jahto, ki jo je dal prenoviti. Na jahti se sestajal z nekdanjimi nacističnimi veljaki in neonacisti. Med njegove »svetinj« sodi Goeringova uniforma in kavni servis reichsmarschalla, ki

Danes se dosti ljudi sprašuje, kako je mogel Gerd Heidemann tako preplesti glavne urednike »Sterna« Nannena in tri druge urednike tednika, da so mu odobrvali ogromne vsote denarja, ki jih je potreboval, da je odkupoval zvezke Hitlerjevega dnevnika. Gerd Heidemann je bil v očeh nekaterih vplivnih ljudi pri »Sternu« nezmotljiv. Zato so bili do njega nekritični.

ga je dobil od ene izmed Goeringovih hčera. Kujau celo trdi, da Heidemann upa, da bo po smrti prišel v »rjava nebesa, kjer ga bodo sprejeli v čin SS-gruppenführerja«. Dotlej pa bo skrbno varoval krvavo nacistično zastavo, to je tisto zastavo, ki jo je pordečila kri nekaj padlih nacistov, ki so se udeležili pohoda na Feldherrnhalle v Münchnu, s katerega je Hitler pobegnil, ko je policija streljala na demonstrante. Poleg zastave bo po smrti hranil Hitlerjev pepel.

Heidemann je izjavil dopisniku »Sunday Timesa«, da so nemški vojaki potem, ko je

zadnje letalo odletelo iz obkoljenega Berlina in treščilo na zemljo južno od nemške prestolnice, vzeli iz njega Hitlerjeve dokumente in jih skrili v svišli v bližnjem skednju. Napredujoči sovjetski vojaki jih niso dobili v roke. Nekaj dni pozneje, je tvežil Heidemann dopisniku, je neki oficir Wehrmachta prenesel dokumente na drugo kmetijo. In tako so se po Heidemannu dokumenti selili s kmetije na kmetijo, toda zmeraj proti zahodu. Skrivnostni oficir je imel dokumente shranjene dolga leta. Naposled jih je prodal »Sternu« za dokajšnjo vsoto denarja s pogojem, da jih bodo naposled izročili zveznemu arhivu v Koblenzu.

Trevor-Roper si je premislil

Dopisniki »Sunday Timesa« so odkrili nekaj spodbudnih »dejstev«, ki so na videz potrjevala Heidemannovo zgodbo, toda novinarji zahodnonemškega tednika »Der Spiegel« se niso dali tako zlahka preslepiti. »Der Spiegel« je poročal o neznanem bivšem vojaku, ki je poveljeval prvi patrulji, ki je aprila 1945 prišla do ponesrečenega letala. Trinajst esesovcev je naletelo na razbitine kovinskega letala, ne pa junekera, pokritega s platnom. Našli so 140 majhnih lesenih zabojev. V njih so bile po štiri zlate palice, medtem ko je bilo v drugih zabojih orožje, strelivo in hrana. Toda patrulja ni našla nobenega sledu za Hitlerjevim dnevnikom, njegovimi slikami ali kakimi zasebnimi listinami. Tudi drugi reporterji, ki so prihrumeli v zahodnonemsko vas Boernsdorff niso odkrili nobenih Hitlerjevih »zvezkov«.

Ponaredek razkrijejo

To je vznemirilo britanskega zgodovinarja Trevorja-Ropera, ki je sprva menil, da je

pristno vsaj tisto, kar mu je predložila redakcija »Sterna«. Britanski zgodovinar je izjavil, da mu je redakcija tednika povedala, da »Stern« ve za ime bivšega oficirja Wehrmachta, ki je baje toliko let hranil Hitlerjev dnevnik in se je potem naposled odločil, da ga bo drago prodal. Prej se je baje bal to storiti.

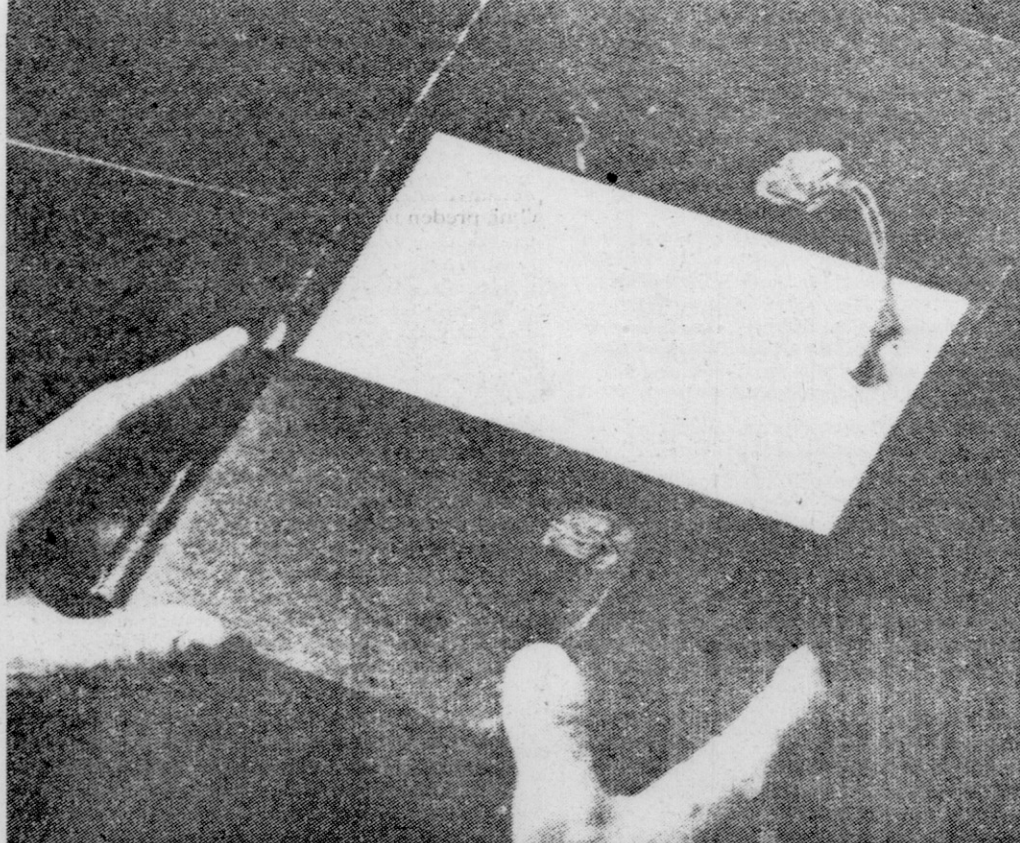
Po dramatičnem prepisu s Heidemannom je Trevor-Roper izjavil na zahodnonemški televiziji, da so bistveni dokumenti v »Sternu«, zlasti tisti, ki se nanašajo na Hessov pobeg v Anglijo, verjetno ponaredek.

Takrat so v »Sternu« že zasliutili katastrofo. Kljub temu je redakcija še vedno poskušala dokazati, da je dnevnik res Hitlerjev. Sklicala

Iz dnevnika je bilo mogoče razbrati, da je Hitler postal Hessa v miroljubni misli v Anglijo. Vsa znana dejstva govorijo proti taki razlagi. Še bolj govori proti taki razlagi citat iz »dnevnika«, da po kapitulaciji Poljske, »ne bo nobenih represalij proti poljskemu prebivalstvu«. Represalij pa ne bo zato, ker bo on tako ukazal. Nič ne ve za noben tak ukaz. Ko bi ga bil izdal – v resnici ga ni nikoli – bi se Nemci na Poljskem zagotovo drugače obnašali, kot so se.

je veliko tiskovno konferenco v svoji samopostrežni restavraciji v Hamburgu, na katero je med drugimi povabila Weinberga in Trevorja-Ropera. In na tej konferenci je Trevor-Roper, na katerega je »Stern« najbolj računal, prečkal prvotno izjavo, češ da so dokumenti pristni. Za senzacijo na televizijskih zaslonih je takrat poskrbel »zgodovinar« David Irving, nepovabljen gost, ki v svoji knjigi trdi, da Hitler ni vedel za pobijanje Židov. Prerinil se je k mikrofonu in začel

Kujauov spodrstaj: Kaj delajo pečati na dnevniku?

vpti, da je »Sternov« Hitlerjev dnevnik ponaredek. Priskočil je nizozemski snemalec, ki se je začel ruvati z Irvingom in mu glasno očitali, da »zgovarja Hitlerja«.

Poskus, prikazati Hitlerja v lepi luči

Razgiban in hrupni prizori, ki jih je snemala televizija, so že napovedali, kakšen bo nadaljnji potek afe. Hkrati so nakazovali pomembno značilnost Hitlerjevega »dnevnika«, na katero so postali pozorni nekateri opazovalci že na začetku afe: da je dnevnik v bistvu poskušal prikazati Hitlerja v lepi luči. To je prišlo do izraza že v prvem članku v »Sternu«, ki je vseboval poročilo o Hessovem pobegu v Anglijo.

Ta plat ponarejenega Hitlerjevega dnevnika je zelo pomembna za nemško in za tujo javnost.

Poskusov oprati Hitlerja in nacistični režim in obdobje njegove vladavine ni tako malo.

Segajo od nekoliko zadržanih in previdnih mnenj, da »pod Hitlerjem le ni bilo tako hudo in da zgodovinarji v marsičem pretiravajo«, do skrajnih izjav (zgodovinar David Irving in njemu podobni iz neonacističnih krogov), češ da je vse skupaj zlagano. Da Hitler ni vedel za pomor Židov, da so mu marsikaj podtaknili zavezniki (ki da so med

Kaj bo še sodišče odkrilo v tej aferi, je težko napovedati. Vsekakor bo zelo natančno raziskalo ozadje največje novinarske potežavine v zgodovini zahodnonemškega novinarstva tudi zato, ker hoče dobiti »Stern« dobrih devet milijonov mark nazaj. Toda to bi tudi moralni proces proti določenim urednikom Sterna, tudi tistim trem, ki so odstopili, a so vsaki dobili nad milijon mark odpravnine – ne zaradi svojih zaslug, ampak najbrž zato, da ne bi javno govorili o krivdi še koga drugega.

drugim šele po vojni namestili krematorije) in da so drugi narodi zagrešili dosti hujše, če ne še večje zločine.

Leto dni pred sodiščem?

Zanimivo bo spremljati taktiko branilcev glavnih dveh obtožencev Heidemanna in Kujaua, ki jo je mogoče že zasliutili. Kujauu prostodušno govori o svoji ponarejevalski dejavnosti in celo ponosno govori o tej svoji spretnosti, češ da ni nikoli trdil, da je »Hitlerjev dnevnik« pristen. To je govoril Heidemann, pravi Kujau. Heidemann pa trdi, da ga je Kujau popolnoma preslepil.

Branila sta že na prvem zasledanju hamburškega sodišča poskusila zavlačevati in spodbujati nepristranost sodišča. Zaradi tolikoga pisanja tiska o obtožencih jim sodniki baje ne bodo mogli pravično soditi. Zato so zahtevali odgoditev obravnave. Teden dni po začetku procesa je sodišče to zahtevo branilcev zavrnilo, tako da se bo obravnava nadaljevala tam, kjer se je začela. Kljub temu bo zelo dolga. Nekateri prerokujejo, da bo trajala leto dni.

BOŽIDAR PAHOR

poštni predal 29

(Nadaljevanje z 12. strani)

predstavijo niti ne neposredno prizadetim, ampak zgolj nekaterim forumom. Ne povpraša in ne posvetuje pa se s prizadetimi ob samem nastajanju predloga. To je tipično ravnanje in praksa administrativne miselnosti in politične moči, ki je resnični izvor mnogih družbeno-političnih konfliktov in že kar resno zaskrbljujočega nezadovoljstva ljudi. Takšni prakti se je treba upirati na vsakem koraku, ne glede na to od kakšnih družbenih instanc prihaja. Škoda pa je, da je tovrstni spodbraj zagrešila izobraževalna skupnost za zdravstvo Slovenije, ko pa ravno zdravstveni delavci upravičeno zelo zavzeto protestirajo proti administrativnemu urejanju svojega dela (Marko Demšar, Vasja Klavara: Vem, zdravnik, svoj dolg? – Naj se sprijaznim s tem, da se administrativno ureja moje strokovno in človeško delo in se dehumanizira zdravstvo? Naši razgledi 10. avgusta 1984). Podobno si pogosto takšno vprašanje zastavljajo pedagoški delavci. V tem obravnavanem primeru pa si ga lahko zastavijo tudi občani Jesenic in širše regije Gorenjske.

Aleksander Klinar,
Jesenice

Delo, 18. avgusta

Je himna Hej Slovani res zastarela?

Ta in druga vprašanja v zvezi s Hej Slovani obdeluje M. Vakanjac v postnem predalu 29.

Tako v odgovoru »Istrani imamo prednike različnih narodnosti« 18. avg. t. l. med drugim pravi... »ne bom vnovič razlagal svojega odnosa do himne Hej Slovani, ker nočem do konca profanirati in razvrednotiti tega plemenitega teksta in melodije, v dialogu ali polemiki z ljudmi, ki sta jim ta tekst in melodijska postala »kočljiva« in »moteča«. To opraviho prepuščam vsem tistim, ki pod takšno ali drugačno pretezo »marljivo« demontirajo vse, kar je v zvezi z zgodovinskim spominom te družbe, pa naj gre za: himno, samoupravljanje, revolucijo ali pa obračun s Stalinom leta 1948.« Itd.

Ta odstavek je surova politična diskvalifikacija; zato takoj izjavljam, da je pesem Hej Slovani – moteča in kočljiva (brez navednic).

Najprej o manj kočljivem delu, o melodiji. Ta je poljska. Sam sem nekajkrat doživel mučenost položaja pri državnih sprejemih na Surčinu, ko je ob prihodu visokih poljskih gostov vojaška godba dvakrat zaigrala – isto melodijo. Videl sem zmedenost mnogih Poljakov, ki niso vedeli, da imamo mi »njihovo himno«. Nekateri so me celo spraševali, od kod ta »pomota« ? Če vztrajamo pri tej čeprav sicer simpatici, pa vendar ne naši melodiji, dokazujemo le pomanjkanje smisla za samobitnost in originalnost.

Kar pa zadeva plemenitost teksta, moram Vakanjca spomniti, da nam ni bil vedno tako

plemenit, kot se njemu in še nekaterim zdi danes.

V Sloveniji smo že med vojno tekst neusmišljeno »prilagodili« (mislim, da je to priredbo napravil Mile Klopčič).

Prva kitica se je namreč glasila: Hej Slovani, svet se trese z Volge do Triglava, kakor Visla kakor Jadran, Valovi nam Sava.

Ena od naslednjih kitic pa se je začela še bolj »plemenito« : »Z ruskih step veliki Stalin kliče zmagovito...«

Tudi tako »poplemenitena« himna pa nam ni pomagala, da nas »hej Slovani« leta 1948 ne bi stisnili v jeklen objem, kateremu pa smo na srečo bili kos. Če že torej Vakanjac spravlja Hej Slovani v zvezo z obračunom s Stalinom leta 1948, potem mu moram povedati, da je bil obračun napravljen ne le z njim, ampak tudi s tem besedilom.

Nekako sredi leta 1949 smo sploh prenehali prepevati na proslavah to besedilo. Počasi in strmežljivo se je začelo ponovno pojavljati staro besedilo, v katerem... »naša reč slovanska živo kliče!« Kot Slovenec, Jugoslovan in Slovan ne vem, kaj naj bi to »kličje« pomenilo? Morda Vakanjac misli na »vseslovansko vzajemnost« leta 1968 na Češkoslovaškem?

Če bi imel smisel za politično diskvalifikacijo, kot jo je pokazal Vakanjac v svojem prej citiranem odstavku, bi lahko zapisal, da si tisti, ki se zavzemajo za Hej Slovani, želijo nazaj besedilo izpred leta 1949.

Če rečem, da sem Slovan, to meni ne pomeni nič drugega kot dejstvo, da sem naroden v tem delu indoevropske jezikovne skupnosti; v tem pa ne samo da ne vidim, ampak tudi nasprotujem vsaki politični artikulaciji na tej osnovi.

Dalje. Ni mi jasno, zakaj bi mi Jugoslovani peli himno v imenu vseh Slovanov? Kaj hočejo zagovorniki te pesni s slovanskim integralizmom, posebno še, ko smo jugoslovanskega že zdavnaj odklonili? Ali naj jaz s to pesmijo dajem prednost »slovanskemu« ustašu pred recimo italijanskim ali nemškim komunistom ali pacifistom?

Panslovanska himna mi je prav tako tuja in jo odklanjam kot odklanjam pangermanske ali panislamske...

Lojze Skok,
Ljubljana

Delo, 20. junija 1984

Čez dve leti bo bencin že »lažji«

To, kako se (ne) pripravljamo na uvedbo bencina brez svinca, nas lahko navdaja ne le s skrbjo, temveč z ogorčenjem, saj vidimo, kako enostranska je naša prometna politika.

Najprej dodajmo, zakaj so začeli izdelovati in uporabljati bencin brez svinca. Gorivu dodajajo svinec zaradi boljše delovanja motorja (zvišuje oktansko število in preprečuje klenjanje), zdaj pa to odpravljajo, ker je prišlo do hudih zastrupitev in tudi smrtnosti otrok. Svinca se namreč z izpuhi izloča v okolje, vneša na rastje; če takšno krmno dobe krave, ga izločajo v mleku in prav to je bilo za številne dojenčke smrtonosno. Zato so se v ZR Nemčiji in ZDA najprej

lotili rigoroznih ukrepov. V ZR Nemčiji morajo od 1. 1. 1986 izdelovalci avtomobile, ki so prirejeni za gorivo brez svinca, stare pa bodo postopno predelali ali zamenjali z novimi. Prilagoditi se morajo tudi rafinerije. Življenje otrok in zdravje ljudi ne preprečujmo: svinca v človekovem organizmu povzroča biokemične procese in poškodbe možganov. Zaščitne ukrepe sprejemajo tudi v drugih državah in če se temu ne bomo prilagodili tudi mi, se bo ustavil avtomobilski turizem v Alpah, mi pa se bomo še naprej zastrupljali.

Avtomobilske tovarne že »razmišljajo« (Rdeča zastava je bila omenjena); izvozno naravnana tovarna se mora prilagajati zahtevam tržišča. V deželah OECD niso začeli samo akcije proti svincu, temveč v celoti za zmanjšanje onesnaževanja ozračja in ta se začnjenja pri varčevanju z gorivom: do 1986 bodo zmanjšali specifično porabo za 32%. Veliko bolj resno so se lotili energetske krize kakor pri nas!

Z obžalovanjem sem poslušal (dez)informacije predstavnika zveznega komiteja za promet, ki ni vedel povedati nič o tem in je samo šlišal, da so potrebne velikanske naložbe. O tem govorimo in pišemo in opozarjamo že več let: komu le? Tudi poročilo predstavnika komiteja za promet za OECD o varstvu okolja je bilo več kot skromno in je kazalo, da ta vidik sploh zanemarjajo. Imamo tudi zakone, ki zahtevajo preprečevanje onesnaževanja okolja: uprava na vseh ravneh jih zanemarja. Kar spominjamo se, koliko tovarnjakov in avtobusov bruha cele oblake črnega dima: kdo kaj ukrene? Na zadnjih dveh tehničnih pregledih sem opazil, da sploh ne kontrolirajo več izpuhov. Potem pa se sprašujemo, zakaj vozniki tako radi prehitujejo težka vozila: ker je ne le težko, temveč tudi nevarno voziti za takšnimi zastrupeljavci zraka. Ste pomislili, koliko nesreč je nastalo zaradi omedlevice ali slabega počutja voznikov, ki vozijo za takšnimi onesnaževalci?

Ob tem se poraja cela vrsta vprašanj. Imamo tudi komite za varstvo okolja in urejanje prostora: ali ta ukrepe za varstvo ljudi usklajuje z energetiki, s prometniki, z industrijci? Se čuti kdo soodgovornega za tiste nezgode in škodljive posledice, ki nastajajo zaradi tega?

Kmalu bodo spet kritične situacije v kotlinah: jesen je blizu in z njo megla, smog. Bo spet vse, kar bomo storili, »blazež zegen« in posme ljudem: zapirajte okna, otroci in stari in bolni ostanite doma, drugi pa... kdo bi še mislil na naše zdravje in produktivnost in posledice?

dr. Avguštin Lah,
Ljubljana

Delo, 5. septembra, 1984

Drugi večer v Zelšah

V članku na kulturni strani Dela je Boža Brecljeva že drugič v tednu dni zagrešila napako, s katero je postavila prizadevanja pevcev Logaškega okteta v kaj čudno luz. Pred omenjenim člankom je namreč brez vednosti ali pristanka Logaškega okteta zapisala, da bo ansambel prepeval v zelški cerkvi v okviru tamkajšnjih kulturnih prireditvev, v srednjem članku pa je s posebnim poudarkom omenila, da se oktet povabilu ni odzval, oz.

B. Brecljeva celo trdi, da je bil Logaški oktet za nastop celo »določen«. Take neresnične, trditve zaslužijo pojasnilo.

Logaški oktet je resda moral odkloniti nastop v Zelšah, na katerega je bil po telefonu povabljen kot nadomestilo odpadlega nastopa drugega ansambla. Povabila je prišlo le teden dni pred predvidenim nastopom in to je bilo konec avgusta, ko vsi vemo, da se pevska sezona amaterskih ansamblov še ni začela in sta bila tudi dva pevca še na dopustu. Resda je povabilo v tako imeniten prostor laskavo priznanje, ki se mu je Logaški oktet pred tremi leti ob svoji 10-letnici z veseljem odzval in se, po našem prepričanju, temeljito pripravil, da bi upravičil svoj takratni nastop. Na žalost smo morali letos povabilo odkloniti, saj se na tako pomembno nastopo nikakor ne moremo odzvati ad hoc. Sicer pa nismo dali nikomur svoje privolitve za nastop v Zelšah in B. Brecljeva nikakor ne more trditi, da smo bili za nastop »določeni«. Prav ta izraz pa logaške pevce še posebej moti, saj nismo vajeni, da bi nas (ali morda tudi koga drugega) za kaj »določali«. Morda je B. Brecljeva vajena, svojemu poklicu primerno pač, koga »določiti« za sodelovanje, v kulturi in širše v naši družbi se za sodelovanje dogovarjamo, tega pa v tem primeru ni bilo (seveda na našo žalost) ne s cerkniško kulturno skupnostjo ali B. Brecljevo osebnostjo.

Primož Sark
Logatec, za Logaški oktet

Delo, 1. septembra

»Neumestna podtikanja«

V zvezi z izjavo »Neumestna podtikanja«, objavljeno v Delu 1. septembra 1984, ki naj bi bila plod razprav družbenopolitičnih organizacij in KPO Salonita Anhovo, lahko ugotovimo, da gre za dopolnjeno informacijo, ki jo je za KPO DO Salonit osebno pripravil njegov predsednik Milan Vižintin in jo je kasneje povzelo tudi tovarniško glasilo »Novice, obvestila« št. 59.

Informacija je v resnici le dopolnjena s povečevanjem zaslug predsednika KPO ter z dosežki delovne organizacije v 60-letni zgodovini njenega obstoja. Izjave ni razbrati, da bi bila družbenopolitičnih organizacijam Salonita prikazana zavrnitev odgovpdi, ki jo je podala poslovna enota Croatie v Novi Gorici, dne 6. julija 1984, v kateri so bile navedene ekonomske posledice za kolektiv DO Salonit. Zaradi tega smatramo za umestno, da ponovimo navedbe, ki so bile objavljene v Primorskih novicah dne 31. avgusta letos in predstavljajo hkrati odgovor na vsa morebitna vprašanja.

Anhovski Salonit se je po samoupravnih poti odločil za prehod od zavarovalnice Triglav k Croatii. Ves prehod zaradi zahteve sodišča, da se morajo prej izteči pogodbeni roki za posamezne vrste zavarovanja, ni bil izpeljan takoj.

Potem ko je Salonit vse oblike zavarovanja prenesel na Croatio, so bili poslovni odnosi med obema partnerjema ves čas vzorni. Zato je odgovor pomenila veliko presenečenje ne le v Croatii, temveč tudi v Salonitu. Ne preseneča, saj iz izjav predsednika delavskega sveta delovne organizacije Salonit izhaja, da je bil kolektiv obvešen o omenjenem koraku prek internega glasila. Delavski svet pa ni razpravljal in odločal, čeprav so bile vse pogodbe s Croatio podpisane na osnovi sklepov delavskih svetov tozdev. Da odpovedi niso samoupravno obravnavali, izhaja tudi iz izjave predsednika sindikata v delovni organizaciji. Glede mnenja, da bi take probleme morala reševati vodstva obeh firm v medsebojnih pogovorih, je treba dodati, da direktor poslovne enote Croatie Nova Gorica, kljub trikratni najavi v pol leta po izvolitvi, pri predsedniku kolektivnega poslovnega organa Salonita ni bil sprejet.

Odpoved, ki jo je dal tovarš Milan Vižintin, ni imela obrazložitve. Zato so se DPO in kolektiv poslovne enote Croatie lotili analize odnosov in dosedanjih medsebojnih poslov. Ugotovitve so bile enotne: odnosi so vzorni, gledano iz poslovnega zornega kota pa je razvidno, da je Salonit na planirana sredstva zaradi nižjih obresti prihranil okrog 7 milijonov dinarjev, da ne plačuje na obročno plačevanje premije nobenih obresti in je tako prihranil 11 milijonov dinarjev, kot tudi, da bi v primeru predčasnega odstopa od pogodbe moral povrniti 10-odstotni popust, ki ga Croatija daje na dolgoročno zavarovanje, kar bi znašalo okrog 14 milijonov dinarjev. V tem času je Salonit prijavil oziroma so mu bile izplačane škode v višini 76 milijonov dinarjev. Ta znesek je nastajal nekaj let in ni revaloriziran.

Kolektiv Salonita verjetno ni bil seznanjen z dejstvom, da je Croatia prispevala v letih 1975 in 1977 za gradnjo nove cementarne znesek, preračunan na današnjo vrednost, 230 milijonov dinarjev.

Kolektiv poslovne enote pa ob odpovedi ni mogel mimo dejstev ob reelekciji bivšega direktorja poslovne enote Croatie, ki je bil izpostavljen pritiskom z vseh strani, zlasti pa grožnji Milana Vižintina, da kolikor njegov brat Janko Vižintin ne bo direktor, Salonit ne bo zavarovan pri Croatii.

Ob vsem navedenem je bil logičen zaključek delavcev Croatie, da je treba odpoved pripisati uresničitvi grožnje, ki jo je Milan Vižintin dal ob reelekciji.

Odpoved je bila dana 28. junija 1984, 30. julija 1984 pa je Milan Vižintin dal nekakšno obrazložitev odpovedi, v kateri se sklicuje na kreditno pogodbo iz leta 1976, sklenjeno med Salonitom in Croatio.

Croatii očita, da je izrabila zaupanje, s tem pa porušila temelj za nadaljnje poslovno sodelovanje. Navaja, da je bil s kreditno pogodbo dogovorjen 10-letni rok, da so bile Salonitu dostavljene do leta 1978 letne police, na katere jim ni bil priznan 10-odstotni popust na zavarovalno premijo glede na 10-letno pogodbo. Da so nekatere police prekoračile dogovorjeno 10-letno zavarovalno dobo. Najtežja kršitev pa naj bi bila po mnenju Milana Vižintina samovoljno podaljšanje zavarovalnega odnosa. Na tak način, da so bile leta 1982 zavarovalne pogodbe, čeprav rok še ni iztekel, podaljšane do 1992. leta.

Taka obrazložitev ne vzdrži strokovne pravice, predvsem zato, ker kreditna pogodba iz leta 1976, na katero se Milan Vižintin opira, sploh ni kreditna pogodba, ampak le pismena obveza Salonita, da bo v naslednjem 10-letnem obdobju zavaroval vse nove rizike pri Croatii – to pa kot protiuslugu za zagotovljena sredstva pri izgradnji nove cementarne.

Tak dogovor je bil nujen, kajti glavne zavarovalne pogodbe pri Triglavu niso potekle in glede na višino kredita je bilo treba nekaj obljubiti. Ko so bile za posamezna zavarova-

nja sklenjene zavarovalne police – pogodbe, te živijo lastno življenje od izteka. Očitki v zvezi z izigravanjem, podtikanjem in podobnim, so neresni iz razloga, da so vsi nastali v času, ko je bil direktor poslovne enote Croatie Janko Vižintin, kar mu je Milan Vižintin omogočil s prehodom Salonita od Triglava h Croatii.

Na vprašanje, kaj je vodilo k novelaciji zavarovalne pogodbe 1982, vedo delavci Croatie povedati, da so vedno morali izpolnjevati voljo direktorja Janka Vižintina, kot tudi, da so direktorji tozda Salonit nove pogodbe proučili, saj so si vzeli pred podpisom tudi do 8 dni časa.

Slišali smo tudi, da naj bi Milan Vižintin opravičeval svojo odločitev s prehodom na trda goriva, za kar Salonit potrebuje okrog 200 milijonov dinarjev in naj bi mu jih zagotovila, oziroma ponudila zavarovalna skupnost Triglav. Ta velja poudariti, da bi bilo pričakovati, da bi se tudi za ta sredstva Salonit obrnil najprej k partnerju Croatii, po drugi strani pa skoraj ni verjeti, da bi Stjepan Šaubert, predsednik poslovnega organa Triglava, zavestno šel v dejanje nelojalne konkurence, čeprav je bil 26. junija 1984 skupaj z vodstvom območne skupnosti Triglav iz Nove Gorice na obisku v Salonitu.

Delavce poslovne enote Croatia čudi, da so delavci Triglava iz Nove Gorice pripravljani na ponovno sodelovanje s Salonitom, saj je ravno odhod Salonita od njih bil povod za izredno slabe odnose med obema zavarovalnicama v Novi Gorici.

PREJELI SMO

Res ne potrebujemo varnostnih inženirjev?

Vsipi v prve letnike slovenskih višjih in visokih šol ter fakultet v novo šolsko leto so večinoma zaključeni. To bodo zadnji bruci po »starih« programih, saj bo prihodnje leto tudi visoko šolstvo začelo izobraževati po usmerjenih programih. Vene prihodnje leto ne bo več brucev za profil varnostnega inženirja, kajti po tem profilu ni potreb. Tako vsaj ugotavlja skupščina izobraževalne skupnosti Slovenije v sklepih in stališčih, sprejetih na zadnji seji pred dopusti.

Vprašanje dodiplomskega izobraževanja za področje varstva pri delu in požarnega varstva v usmerjenem izobraževanju je bilo odprto od maja lani, ko je izvršni svet skupščine SR Slovenije sprejel stališče, da program dodiplomskega izobraževanja ni več potreben, na podlagi tega stališča pa se ni uvrstil v programske zasnove. To stališče je prvi spodbijal svet univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, ki je menil, da ne sme biti govora o ukinitvi programa za področje, kakršno je varstvo pri delu in požarno varstvo, pridružili pa so se mu tudi uporabniki, posamezni organi izobraževalne skupnosti Slovenije in tudi nekateri republiški upravni organi. Delegati so postavljali delegatska vprašanja, kako je prišlo do ugotovitve, da dodiplomskega izobraževanja za varstvo pri delu in požarno varstvo ne potrebujemo, na katerega pa seveda niso dobili zadovoljujočega odgovora. Vprašanje je treba ponovno proučiti, je bilo rečeno, tudi na skupščini Izobraževalne skupnosti Slovenije. Do konca junija letos je kazalo, da ne bo tega vprašanja nihče proučil, saj je takrat bilo »to vprašanje še vedno odprto.« 7. julija pa je bilo ponovno jasno, da ta program »ni smotrni niti ni potreben« (iz sklepov in stališč skupščine Izobraževalne skupnosti SR Slovenije z dne 24. 7. 1984).

Sklep organa, ki je odločil, da varnostnih inženirjev v prihodnje ne bo več, pravi, da bodo sedanje dodiplomsko izobraževanje nadomestila znanja, ki se bodo vgrajevala v vse ustrezne programe dodiplomskega študija; po potrebi pa bodo posamezne stroke pripravile tudi specialistični podiplomski študij. Skratka, zasledovati je treba cilj, da se bomo vsi usposobili za varno delo. Takemu stališču ni mogoče oporekati, saj je res že skrajni čas, da se s vprašanjem varnejšega in humanejšega delovnega okolja začnemo v svojem delovnem okolju varovati, ne potrebujemo nikogar več, nobenega strokovnjaka, ki bo pa le več vedel o varnejšem in humanejšem delu kot večina, pa ostaja. Če pa ne, zakaj pa potem potrebujemo celo vrsto drugih profilov, na primer, zakaj potrebujemo prometne inženirje. Noben voznik ne sme na cesto brez znanja cestno-prometnih predpisov!

Žal pa ne gre samo za to. Navedeni sklep pravi, da bodo dodiplomsko izobraževanje nadomestila znanja v drugih ustreznih programih dodiplomskega študija. Te programe pravkar sprejemajo. Nihče sicer ni povedal, kateri so ti »drugi ustrezni programi«, vendar se na prste ene roke prešteje tiste programe, ki pa ta znanja vsebujejo v obliki 20 do 50 ur predavanj in vaj. Vsem ostalim programom pa se očitati ni mogoče, zakaj ne vsebujejo teh znanj. Namreč, kdo jih bo pa podajal, ali imamo strokovno usposobljene učitelje, ki bodo prevzeli ta predmet? Nimamo, vsaj zdaleč ne dovolj.

V primeru potrebe pa bodo posamezne stroke organizirale tudi specialistično dodiplomsko izobraževanje za varstvo pri delu, pravi dalje navedeni sklep. Najbrž velike proizvodnje potrebujejo, denimo, strojnika, kemika specialista za varstvo pri delu, kaj pa vse srednje velike delovne organizacije, katerih je največ, in manjše? Danes imamo s specialističnim izobraževanjem bore malo izkušenj, predvsem vemo, da doslej zanj ni bilo kaj pida interesa. Denimo, Visoka tehniška šola v Mariboru je leta 1982 želela izvesti program specialističnega študija za področje požarnega varstva, vendar program ni bil izveden, ker se je na razpis prijavilo le šest kandidatov. Upravičen je dvom, da bo v naslednjem desetletju, dokler se ne bomo izkopal iz gospodarskih težav, s strani izkopal dela kaj več interesa za pošiljanje delavcev iz dela na specialistični študij. S tem ne želim reči, da takega študija sploh ne potrebujemo.

Iz navedenega lahko sklepamo, da je z odločitvijo, da dodiplomsko študija za varstvo pri delu in požarno varstvo več ne bo, spet opravljen globok rez na področje preventive. In to kljub temu, da število tistih, ki danes pravijo, da tega izobraževanja ne smemo ukiniti, kvečjemu je ta profil strokovnjakov treba izobraževati na visoki stopnji, ni zanemarljivo malo.

Poglejmo, kdo so ti, ki menijo, da varnostne inženirje potrebujemo, celo več, da potrebujemo

Delavci Croatie menijo, da je prekinitve odnosov neupravičena tudi v primeru, da enkrat samkrat ne bi bili v stanju zadostiti potrebam Salonita po sredstvih.

Salonitove DPO – oziroma predsednik KPO Milan Vižintin – so v Delu objavljeno izjavi poudarile, da grožnja Milana Vižintina, čes da »Salonit ne bo zavarovan pri Croatii, če Janko Vižintin ne bo direktor njene poslovne enote v Novi Gorici«, ni bila izrečena v navzočnosti takratnega generalnega direktorja Croatie Iva Latina. To ne zmanjšuje pomena grožnje, sicer izrečene pred pričami: Josipom Dokonalom (namestnik gen. direktorja Croatie), tov. Bitunjem (vodja kadrovskega področja v Croatii), tov. Bucikom (član KPO Salonita)...

Delavci PE Croatia Nova Gorica niso nikoli zmanjševali pomena dela in uspehov delavcev Salonita iz Anhovega. Dokaz temu je podelitev priznanja DO Salonit in posameznikom ob proslavi 100-letnice Croatie 15. junija 1984.

Zaradi navedenega je pričakovati, da bodo odnosi med kolektivoma ostali še naprej čisti, kljub poskusom, da bi jih z manipulacijami ali prirejenimi izjavami skalili. Delavci poslovne enote Croatia tudi pričakujemo, da bo družba naša sredstva za posameznike, ki so si meje svojih pooblastil postavili daleč nad družbeno dogovorjenimi.

Izjava delovne skupnosti in družbenopolitičnih organizacij Croatie, poslovna enota Nova Gorica

jemo diplomirane varnostne inženirje. Dosedanja matična izobraževalna skupnost za to izobraževanje – izobraževalna skupnost za metalurško in kovinarsko usmeritev ni nikoli ugotovila, da potrebe po tem izobraževanju ni več, kot se skuša prikazati, temveč samo, da je interdisciplinarna narave in bi zaradi tega morala imeti poseben družbeni status, z drugimi besedami, menila je, da ne bi smela biti edina pristojna za finansiranje izobraževanja za varstvo pri delu in požarno varstvo, temveč, da bi financiranje tega izobraževanja moralo pokrivati več posebnih izobraževalnih skupnosti oziroma bi moralo biti financirano od Izobraževalne skupnosti Slovenije. Ta skupnost je lani in ponovno letos ugotovila celo potrebo po izobraževanju na visoki stopnji, torej po diplomiranih varnostnih inženirjih. Podobno je stališče strokovnega sveta izobraževalne skupnosti gradbeništv Slovenije (z dne 17. 2. 1984), ki je tudi ugotovil potrebo po dodiplomskem izobraževanju kadrov za varstvo pri delu in požarno varnost. Strokovni svet izobraževalne skupnosti za elektrotehniško in računalniško usmeritev pa meni, da je treba zagotoviti ustrezen program za pridobitev izobrazbe, ki bi omogočil izobraževanje za splošne potrebe razvoja varnosti kot stroke. Največ besede pri odločanju, ali nek program potrebujemo ali ne, imajo po zakonu uporabniki izobraževanja, v našem primeru torej družbeno delo. Koliko je le-to sodelovalo pri oblikovanju in sprejemanju programskih zasnov za usmerjeno izobraževanje, je težko reči. Niti ne vemo, ali je bilo povprašano, kakšne strokovnjake potrebuje za opravljanje nalog na področju varstva pri delu in požarnega varstva. Izjasnilo pa se je o tem izobraževanju preko svojega splošnega združenja gradbeništv in IGM Slovenije 161 delovnih organizacij s področja gradnje, montažno-inštalacijskih dejavnosti, IGM, za ključnih dejavnosti in vodnega gospodarstva. Menijo naslednje: varnostni inženirji, oblikovani v samostojnem dodiplomskem študiju, so nepogrešljivi in treba je storiti vse, da se ta študij ohrani, organizacijsko in strokovno obogati in s tem omogoči gospodarstvu pridobivanje še boljših strokovnjakov, ki bodo bdeli nad varnostjo delavcev in družbenega premoženja.

Pomemben uporabnik izobraževanja za varstvo pri delu in požarno varnost je tudi Zveza samoupravnih interesnih skupnosti Slovenije za varstvo pred požari, katere skupščina je marca letos posredovala izobraževalni skupnosti Slovenije predlog, da je treba program dodiplomskega izobraževanja za varstvo pri delu in požarno varstvo vključiti v programske zasnove ter navedla, da je pripravljena tak program tudi sofinansirati. Svoj predlog je utemeljila, vendar odgovora nanj ni dobila, tudi sedaj ko je jasno, da je predlog zavrnjen, ne.

Tem mnenjem se pridružujejo tudi nekateri upravni organi. Tako republiški sekretariat za notranje zadeve podpira vsako pobudo, ki ima za cilj izpeljavo izobraževanja požarno-varnostnih kadrov na višji in pozneje visoki stopnji (18. 5. 1983), republiški komite za varstvo okolja in urejanje prostora pa meni, da bi bilo smotno dodiplomsko izobraževanje varnostnih inženirjev vsebinsko zaokrožiti tako, da bi diplomanti v delovnih organizacijah lahko opravljali naloge varstva pri delu v ožjem kot tudi naloge požarnega varstva in varstva okolja v širšem smislu. Republiški inspektorat za delo, ki je strokovna služba republiškega komiteja za delo, pa poudarja, da je neizogibno treba zagotoviti kontinuiteto formiranja kadrov, ki izvajajo strokovne naloge s področja varstva pri delu, tako da pri prehodu na kakršnokoli novo ali drugačno obliko ne bi bil prekinjen dotok novih kadrov. In ta dotok kadrov bo prekinjen! Med drugim, ta organ tudi meni, da bi bilo nujno treba proučiti smotnost predlaganih novih oblik izobraževanja.

Našli smo le nekaj mnenj tistih, ki so pristojni, bodisi zaradi nalog, ki jih opravljajo, bodisi zato, ker imajo izkušnje s profilom varnostnega inženirja, oblikovati stališča do izobraževanja za področje varstva pri delu in požarno varstvo. Seveda je tu še univerza oziroma obe slovenski univerzi, ki sta se že v prvih pripravih na usmerjeno izobraževanje v višjem in visokem šolstvu opredelili za enotne dodiplomski študij za varstvo pri delu in požarno varstvo. Od tega stališča do danes nista odstopili, čeprav je v zadnjem letu nekajkrat na svojih sejah obravnaval vprašanje tega program. V delegaciji uporabnikov univerzitetnega sveta so znana imena oziroma delegati pomembnih dejavnikov slovenskega samoupravnega, političnega in gospodarskega življenja, tako rekoč najvišjih vrhov.

In enkrat samkrat stališča, da je treba program dodiplomskega študija ohraniti, ni ugovarjal noben delegat. Ali so ti delegati prihajali na seje brez mnenja delegatske baze, ki jih je delegirala v ta organ? Ali pa je kdo drug bil brez mnenja delegatske baze? Seveda, če bomo v prihodnosti ugotovili, da odločitev, da varnostnih inženirjev ne potrebujemo več, ni bila najbolj pametna, ne bo nobene Tineta ali Micke, ki bi bila zanjo odgovorna.

Marija Žagar,
Ljubljana

INFORMACIJE O ZNANOSTI

Nihaji med navdušenjem in malodušjem

»Končno se mi je posrečilo zbrati skupino dijakov, ki so za znanost kazali nekaj več zanimanja kot večina. A kakšno podobo so imeli o znanosti! Fizika je bila zanje atomska bomba, kemija pa zastrupljajna,« je prizadeto, a s humorjem potožil John Lewis, britanski profesor, ki sodeluje pri novih modelih poučevanja znanosti v angleških šolah. Njegov sklep: informacije, ki jih javnost dobiva o znanosti, so izrazito negativne.

Profesor Lewis ni bil edini, ki je na nedavnih dveh Unescovih seminarjih s precejšnjim bridkostjo ugotavljal, da so informacije, ki iz znanstvenih krogov prihajajo v najširšo javnost, precejšnje skozi takšno sito, da se odseja pretežno črna. In ko so strokovnjaki drug za drugim poudarjali, kako izjemno pomembno je, da so informacije nevtralne, skrbno pretehtane, stvarne itd., so se trudili za čimvečjo slikovitost. Tu je, na primer, podoba, ki jo je pričaral Günther Snaatzke, profesor na univerzi v Bochumu:

Vzemimo običajen časopisni naslov – 5 mrtvih v nesreči. Da bi bila informacija popolnoma, bi morala vsebovati še marsikaj drugega: vsaj to, na primer: večeraj, v določenem trenutku, je v avtomobilih potovalo po evropskih cestah 4.796.813 ljudi, 15 psov, 8 mačk in dva kanarčka – za pet ljudi se je potovanje končalo s smrtjo. A tega, jasno, ne potrebujemo. V pravzaprav tudi ni treba, kajti to informacijsko ozadje je splošno na last vseh bralcev. Večina med nami tudi po branju takšne vesti mirno sede v avto. Izrazi to negativen izbor predstavljenih podatkov nas mora motivirati k malo večji previdnosti, zanesljivosti pa v nas ne zbudi vsesplošnega odpora do prometa.

S kemijo, s fiziko, nasploh z vsemi znanstvenimi disciplinami, je zaključil Günther Snaatzke, je popolnoma drugače. Tu publika sploh ne pozna generalnega ozadja. Izbor prgišča podatkov, ki nimajo kritija v nekem splošnem poznavanju zadeve, kaj češ osebnega izkustva, učinkuje z dosti večjo močjo.

V svetu naraščajočega odpora do vsakršnega onesnaževanja, drogiranja, plastificiranja (v

ANKETA DELA: Se za naše izdelke svet zapira ali smo sami premalo prodorni?

Naši bančniki v tujini ne morejo biti več samo trgovci z denarjem

Bančniki zdaj, ko gredo v svet, niso več samo nekakšni trgovci z novci. Postajajo trgovci z blagom in skrbijo za to, da tečejo blagovni tokovi prav tako gladko kot denarni. Tako tuji bančniki in tako čedalje bolj tudi naši predstavniki bank. O tem so te dni govorili na srečanju predstavniki Ljubljanske banke v tujini, ki so zaradi narave svojega dela postali že nekakšni ambasadorji jugoslovanskega združenega dela. Zato se zdi, da jih niso tako prizadele zahteve, da bi našo predstavniško mrežo v tujini morali zmanjšati in tako na prvi pogled tudi veliko prihraniti. Bančniki se o teh stvareh niso veliko pogovarjali, saj je očitno začelo prevladovati stališče, da klasičnih trgovcev z denarjem tudi svet skorajda ne pozna več. Seveda pa je vsaka banka tudi trgovina z nekaterimi posebnostmi. Kakšne so te posebnosti in kakšne so naše izkušnje, odgovarjajo bančniki, ki delajo v tujini.

Tudi mreža združenega dela – le bančna

»Predstavniki Ljubljanske banke v tujini ni bilo nikoli rečeno, naj se ukvarjajo zgolj z bančnimi in finančnimi zadevami,« pravi ANTON LAVTAR, bodoči predstavnik Ljubljanske banke-združene banke v Kairu, »pač pa je pri izbiri predstavnikov upoštevan širši profil gospodarstvenika kot pa čistega bančnika. Tudi predstavniki bank v takih finančnih vozičkih, kot so na primer New York, Frankfurt, London, Pariz, so imeli vselej zelo široko gospodarske izkušnje. Zato bančne predstavnike vedno dobro sprejemajo tudi v naših delovnih organizacijah. Ljubljanska banka je kot prva med jugoslovanskimi bankami organizirala mrežo v državah v razvoju, v katerih ima v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi bankami največ svojih predstavništev. Vendar se ta v zadnjem obdobju ponekod spreminjajo in skupna predstavnostva in sodelujejo z nekaterimi drugimi – v Abidjanu na primer z jugoslovansko banko za mednarodno ekonomsko sodelovanje in v Lesinio, za nekaj podobnega pa se ogrevamo tudi pri zdaj »zamrznjenem« predstavništvu v Singapuru. Predstavniki mreže Ljubljanske banke je vselej skrbela za pospeševanje jugoslovanskega izvoza in ne samo za izvoz slovenskih podjetij oz. članic Ljubljanske banke. Poseben sporazum z Gospodarsko zbornico Slovenije daje temu tudi široko veljavo in potrjuje, da naše združeno delo predstavnostne mreže v tujini ne obravnava samo kot bančno, temveč tudi kot svojo. V tem pogledu mnogo pričakujemo od predvidene premostitve predstavnostva za Bliznji vzhod iz Bejruta v Kairo. Kairo namreč postaja poslovni in politični center, že doslej pa je privabil veliko ameriškega in drugega kapitala in je tam npr. že več kot 80 tujih bank. Temu seveda sledi intenzivna nalozbena dejavnost. Zato Egipt in celotni Bliznji vzhod ostajata območje, kjer bo prostor tudi za jugoslovanske izvajalce del, ti pa bodo seveda morali svojo ponudbo prilagoditi različnim razmeram v posameznih državah in se tako kosati v izredno tudi mednarodni konkurenci.

V Franciji ugodno odmevajo novosti pri skupnih vlaganjih

»Predlagane dopolnitve našega zakona o skupnih vlaganjih so v Franciji naletale na zelo veliki in ugoden odmev,« trdi MILOŠ OPREŠNIK iz pariškega predstavništva Ljubljanske banke. »Ima bi verjetno lahko povezali z IMV, ki ima veliko tekoč v zdajšnji francosko-jugoslovanski menjavi. Treba bi bilo narediti res vse, da se to podjetje sanira – na eni strani zaradi naših domačih težav, na drugi pa tudi zaradi premikov, ki bodo v francoski avtomobilski industriji izhajali iz njihovega nacionalnega programa gospodarskega prestrukturiranja. Na to se bo treba nedvomno nujno pripraviti. Vendar so še številne druge možnosti za skupna vlaganja v Jugoslaviji, zlasti v nekatere razvojne projekte, ki bi bili lahko zelo zanimivi za francoske firme. Nekaj takega bi lahko rekli ob nameranih nalozbah v proizvodnjo aluminija v Kirdicreveh. Očitno preveč zanemarjamo precejšnje možnosti za povezovanje s francoskimi, pa tudi italijanskimi podjetji iz tako imenovane male in srednje velike industrije. Njihov delež v mednarodni menjavi se namreč povečuje, kar s svojimi ukrepi dodatno podpirata tudi državi. Vendar moramo ugotoviti, da ima za kaj takega naš gospodarstvo v Franciji premalo predstavništev. Težko je celo dobiti ljudi za zdajšnja predstavništva, ker jih je sorazmeroma malo večjih francoskega jezika.

Vloga mešanih bank pri nas še ni dovolj doumljena

»Mešane banke v tujini imajo veliko prednost, z njimi poizkušamo potisniti na stranski trgi različne posrednike. Z Adria Bank na Dunaju, ki so jo poleg Ljubljanske banke ustanovile še Zagrebška in Beograjska banka ter največje avstrijske banke, smo v začetku 1981. leta v bistvu le sledili našemu podjetjem, ki so se delovala v Avstriji,« pravi predsednik Adria Banke CIRIL KRPAČ. »V Avstriji je sicer slovenskih podjetij nekoliko manj, če izvajemo zamejstvo, in če njihovo število primerjamo s številom delovnih organizacij iz drugih republik. Na Dunaju je okoli 50 jugoslovanskih predstavništev. Mešana banka pa ima prednost v tem, ker spremlja gospodarsko dejavnost teh organizacij, predvsem pa tudi finančno pomaga njihovi dejavnosti. Zato lahko vse to poteka bolj racionalno in lažje. Vendar bi lahko kritično omenili, da še niso povsod v Jugoslaviji dovolj doumljeni, kakšna je vloga take mešane banke in si z njo zato premalo pomagajo pri poslovanju. Zato se še vedno naslanjajo na različne posrednike ali na manjše firme, namesto da bi prišli v banko po njene storitve in po denar. Pomembno pa je opozoriti, da v mešanih bankah vzgajamo tudi naše strokovnjake, saj se morajo finančni prav tako kot trgovci odpreti v svet in se še marsičesa naučiti.

Adria Bank je začela delovati, ko je bil svet še v veliki gospodarski krizi in z veliko prizadevnostjo se je povzpela do tega, da zdaj uspešno zastopa poslovne interese obeh

držav. Avstrijci pri tem namreč vedno znova poudarjajo, da naj bi bila banka začetnik ali spodbujevalec nečesa novega, ne pa konkurenčna že obstoječim bančnim ustanovam. Zato se med drugim posebej posvečamo posredovanju informacij; hočemo postati strokovna služba za jugoslovanske organizacije, ki iščejo možnosti za izvoz v Avstrijo oziroma za njegovo financiranje. Torej ima banka tudi komercialno funkcijo, kar vse bolj spoznavajo in uporabljajo tudi avstrijska podjetja; na drugi strani pa banka lahko podjetjem iz obeh držav učinkovito pomaga pri skupnih nastopih v tretjih državah. Na tej podlagi je uspešno potekla skupna gradnja hotela v Pragi. Tedaj je bil namreč Unioninženiring glavni nosilec dela, neka avstrijska firma je hotel opremila, mi pa smo sofinancirali in tako omogočili to gradnjo.

Španci premalo vedo o jugoslovanskem gospodarstvu in obratno

Kot pravi predstavnik LB in Iskre v Barceloni MARKO BOJC, je velika ovira za tesnejše medsebojno sodelovanje podjetij iz Jugoslavije in Španije že to, da se eni in drugi preslabo poznajo. »To je sicer zgodovinsko pogojeno, vendar so tudi naše predstave o tej državi precej nenatančne. Ko so začeli prihajati prvi jugoslovanski gospodarstveniki v Španijo, so se vedno zelo čutili, da je ta država gospodarsko že tako razvita. Vendar na drugi strani Španci prav tako zelo malo vedo o Jugoslaviji. Jugoslovanska predstavniška mreža v Španiji je še izredno skromna, LB pa je edina naša banka s predstavništvom v tej državi. Španski trg je glede cen zelo zahteven; primerjamo ga lahko z italijanskim. Večinoma na njem zato dosegamo zelo nizke cene. Vendar pa je treba računati s tem, da je to območje, ki se še naprej intenzivno razvija in ima okoli 40 milijonov ljudi.

Iz teh okoliščin je izhajala tudi Iskra, ko je z Ljubljansko banko oblikovala skupno predstavništvo. V Iskri smo se namreč odločili, da gremo v intenzivno obdelavo tega trga, ker je to bil za Iskro navsezadnje praktično še edini neobdelani trg v Evropi. Vse je seveda še precej na začetku, vendar pričakujemo, da nam bodo načrti uspeli. Natančno smo se že dogovorili za akcije, ki se jih bomo lotili letos in naslednje leto. Sicer pa Španija Iskrine izdelke že pozna, saj v Barceloni uspešno deluje tovarna števec po njeni licenci, s špansko avtomobilsko industrijo pa se še dogovarjamo in pričakujemo, da bomo prodrli z Iskrinimi avtoelektričnimi izdelki.

Obracun na pol leta s Kenijo

ŠTEFAN LONCNER deluje v Nairobiu, v predstavništvu LB za vzhodno Afriko in ugotavlja, da naše gospodarstvo Kenijo ponovno osvaja. »Gotovo smo že bolj trgovinski kot samo bančni predstavniki. Prižadevamo se za to, da se tamkaj ponovno uveljavljamo jugoslovansko gospodarstvo tako kot pred leti, ko je imelo v Keniji kar veliko dela, seveda pa je tako kot v vsej vzhodni Afriki v glavnem kupovalo kavo, čaj, bombaž. Vendar je v letih 1980 do 1982 to sodelovanje popolnoma zamrlo, naša podjetja pa so tudi veliko razmišljala o tem, ali naj sploh še obdržijo svoja predstavništva v Keniji. Kava je za nas namreč postala predraga, bombaža nimajo več, Jugoslavlani pa nismo več nastopali niti z investicijskimi deli. Prednost bančnega predstavništva je v tem, da lahko deluje na daljši rok, medtem ko so predstavništva posameznih podjetij bolj odvisna od tega, kolikšen bo njihov dohodek oziroma od tega, ali lahko matični delovni organizaciji prinesejo takojšnje učinek, torej če dobi naročilo. Zato je zelo koristna odločitev, da se kot bančniki ukvarjamo tudi s pridobivanjem poslov. Tako je naše predstavništvo neposredno sodelovalo pri celotni realizaciji kompenzacijskega posla, vrednega po 10 milijonov dolarjev. To je bil po daljšem času prvi večji posel v tej državi, dal pa je tudi gmotno podlago za nadaljnje razvijanje takega trgovanja. Poizkušamo tudi z novimi oblikami konzorcija vseh zainteresiranih, prav tako pa s tako imenovanimi paralelnimi posli – načeloma gre za to, da Kenijci od nas kupijo prav za to obliko blaga, kot smo ga mi kupili pri njih. To obliko trgovanja smo vnesli tudi v državni protokol, praktično pa jo izpeljali skozi trgovski aranžman. Gre za svobodno trgovino, pri čemer smo navedli izdelke, ki se kupujejo, medtem ko se blago plačuje z blagom. Vsaših šest mesecev se pod takšno trgovanje potegne črta in vse skupaj preračuna – morebitno negativno razliko pa mora nato ena ali druga stran plačati z dolžari. Vendar smo se tako izognili dolarskim problemom obeh držav, kenijske oblasti pa zdaj tudi veliko bolj širokosekno odobravajo uvozne licence. Treba je namreč upoštevati, da Kenija na leto uvozi (brez nafte) za milijardo dolarjev blaga in so zato tam prisotne tudi vse transnacionalne družbe. Pri gradnji tamkajšnjega največjega zemeljskega jezusa sodeluje Energoinvest, pri 80 milijonov dolarjev vrednem naročilu pa bo prodal veliko jugoslovanskega blaga, kot so cement in dinamit, Meblovo pohištvo itd.

Razdrobljeni ne moremo konkurirati niti na Slonokoščeni obali

V Abidjanu deluje za Slonokoščeno obalo ter za druge države Zahodne Afrike skupno predstavništvo Ljubljanske banke, JUBMES in Lesnine, direktor predstavništva PAVLE ŠAVLI pa meni, da se nismo izkoristili številnih možnosti na tem območju. »Predvsem je pomembno, da v skupnem predstavništvu lažje prihajamo do res zgodnjih informacij o poslih, ki jih šele načrtujemo. Po potrebi pač uporabljamo eno ali drugo vizitko od treh, tako da si lažje odpiram različna vrata – od podjetij pa do poslovnih bank, pa tudi vladnih institucij. Lesnina ustanavlja v Abidjanu mešano podjetje, mislimo pa, da bi kazalo zaradi večjih možnosti za uvoz kakavovca, bombaža, kavčuka, surovin za kozmetiko ipd. v njem odpreti tudi konsignacijo za različno blago. Zato bi bilo zelo koristno, če se zainteresirane delovne organizacije čim prej povežejo z Lesnino. Na drugi strani pa se je nabralo že precej konkretnih ponudb podjetij iz Slonokoščene obale in drugih bližnjih držav, ki bi rade kaj kupile pri nas. Ob vrnitvi v Abidjan se bom, tako je dogovorjeno, srečal z njihovim ministrom za zunanjo trgovino, saj jim je veliko do tega, da oživijo trgovanje. Slonokoščena obala se je začela zelo odpirati proti drugim in se na primer delež Francije, ki je v njeni zunanji trgovinski menjavi sicer še naprej zelo velik, zmanjšuje. Očitno bo tudi za nas večjega pomena to, da se je na Slonokoščeni obali začela reforma zdravstva in bodo zgradili precej bolnišnic. To je nekaj takega, kot če prodajajo ladjo, za katero je treba nato preskrbeti vse od pohištva do zadnje opreme. Vendar je zanimivo, da so mi v beograjskem Jugolaboratoriju odgovorili, češ da se ne morejo organizirati za morebitni prevzem kakšnega takega naročila, podobno pa se je izkazalo tudi v Sloveniji, da so naša podjetja za takšno naročilo preveč razdrobljena. Nujno bi bilo doseči, da bi imeli na primer konzorcij za gradnjo neke bolnišnice in ne samo za določeno državo, ker nato lahko ponudimo opremo in denar.

Naše gospodarstvo ima na tem območju možnosti za resnejša naročila vsaj še v energetiki, v prehrani oziroma agroindustriji, v gradbeništvu, prav tako pa tudi v ladjedelstvu, saj države na tem območju izredno veliko vlagajo v ribištvo. Na vseh omenjenih področjih pa so se Jugoslavlani v preteklosti zelo uveljavili in je veliko možnosti, da bi ponovno pridobili taka dela. Sofinancira jih tudi afriška razvojna banka, kar pomeni, da se s tem manjšajo tudi morebitne težave s plačili. Kako daljnoročno se razvija Afrika na tem območju, čeprav imajo zdaj tudi hude gospodarske trenutke, kažejo že nekateri pomembnejši načrti. Julija letos je, na primer, sklad gospodarske skupnosti Zahodne Afrike odobril 12 milijonov dolarjev posojila za financiranje 1. faze podregionalnega projekta za razvoj telekomunikacij in povezavo sedmih držav (Mali, Gana, Niger, Zgornja Volta, Slonokoščena obala, Benin in Nigerija), že zdaj tečejo priprave na drugo fazo tega projekta, ki bo z mikrovalovnimi komunikacijami povezal vseh šestnajst članic skupnosti. V Maliju pripravljajo projekt okoli tisoč kilometrov dolge ceste med Bamakom v Maliju in senegalskim Dakarjem. Dokaz, da se tu tudi v kriznih obdobjih načrtuje na daljši čas, pa je to, da so maja na sedežu Afriške razvojne banke razpravljali o integraciji električnega omrežja zahodnoafriških držav. Projekt se ocenjuje na 110 milijonov dolarjev, vendar je značilno, da so se tega srečanja udeležili tudi predstavniki Danske in Švedske.

V Nigeriji bo uspevalo živilec, nič več gradbenikom

Z drugačnimi težavami se ubada DALIBOR SALOBIR v Lagosu. Nigerija se je še pred nekaj leti silovito gospodarsko razvijala, slabša prodaja njihovihga praktično edinega izvoznega artikla, to je nafte, pa je njihove načrte temeljito pretresla. Zato se zatika s plačili za celo že opravljeno delo v preteklih letih, o čemer je bil dosežen meddržavni sporazum o reprogramiranju dolgov, ki so nastali do konca leta 1983. »Ker je Nigerija članica OPEC, praktično ne more dolgovi ali drugih nakupov poravnati niti s svojo nafto, seveda pa jo tudi raje daje za devize in ne za blago. Zanimivo je, da Nigerijci menjajo blaga za blago obravnavajo kot nekakšno primitivno obliko trgovanja, zato pri njih tudi ne uspemo z dogovori o kompenzacijskih poslih. Seveda pa je težko trgovati, če 90 odstotkov nigerijskega izvoza predstavlja nafta. Problemi s plačevanjem so seveda pripeljali tako daleč, da je ostalo le še malo jugoslovanskih podjetij, ki so pripravljeni izvažati v Nigerijo. Vendar so se po državnem udaru v Nigeriji tudi naša podjetja pridružila krogu držav, ki so podpre reprogramiranje nigerijskih dolgov – po novem torej plačljivih v šestih letih, toda z dvainpolletno odložitvijo začetka odplačevanja. Za naše gospodarske stike je seveda velikega pomena, kar se Nigerijci zelo zaostrijo pogoj za svoj uvoz – tako med drugim zelo počasi izdajajo posebne uvozne licence. Julija so jih dali za letošnje leto, pa še od tega so praviloma odobrili pri vsaki licenci le do 15 odstotkov zaprosenega uvoza. Vendar lahko tudi Jugoslavlani pričakujemo, da se trg ne bo zmanjšal za zdravila, tu pa so že krepko udeležene naše farmacevtske tovarne. Videti je, da se zelo odpirajo nove možnosti zaradi obsežnega programa razvoja kmetijstva in s tem tudi vasi. V ta okvir sodita načrtovana elektrifikacija vasi in preskrba z vodo za potrebe industrije in kmetijstva. Nekatera naša podjetja se s temi deli že ukvarjajo in imajo lepe možnosti, da bodo dobila nova naročila. Mladinska knjiga skupaj s Papirografiko že nekaj let tiska šolske knjige, čeprav letos tudi za to kasnjajo uvozna dovoljenja. Posebej zainteresirani pa so v Nigeriji za uvoz časopisnega in brezlesnega papirja.

Kljub vsemu se zdi, da se bo treba ozreti predvsem po možnostih, ki se nam ponujajo glede na načrtovani razvoj kmetijstva. Nigerija se je namreč iz poprejnega izvoznika hrane spremenila v njenega velikega uvoznika, saj je ob naftnem obilju pred nekaj leti svoje kmetijstvo povsem zanemarila. Njen temeljni problem je, kako prehraniti sto milijonov ljudi. Zato pri svojih zdajšnjih načrtih dopuščajo celo 80 odstotkov deleža tujih sovlagateljev (doslej največ 60 odstotkov), zagotavljajo beneficirano obrestno mero, v tem primeru pa so vse uvozne postopke izredno poenostavili; za uvoženo kmetijsko mehanizacijo ne zahtevajo več niti carine. Vsekakor se bodo tudi naša podjetja morala v to vključiti z znanjem, tehnologijo, pa tudi z denarjem, čeprav so pri tem možne različne oblike trgovanja. Vse to je lahko zelo zanimivo za nekatere naše organizacije – že doslej pa sta se s tem ukvarjala Hmezdaj iz Žalca in Emona, pogovori tečejo s Kolinko in še nekaterimi, izvažali bi lahko svoje traktorje ipd. Nekaj naslednjih let pa ne kaže pričakovati večjih možnosti, da bi se Nigerija znova odprla tudi za investicijska dela.

Zaradi neposlovnosti v trgovanju z Brazilijo pijemo predrago kavo

Latinska Amerika se kljub svojim zdajšnjim denarnim težavam še naprej silovito razvija. Kot je opozoril BOGDAN ŠALEJ iz predstavništva LB za Latinsko Ameriko v Rio de Janeiru, smo Jugoslavlani na tem kontinentu premalo prisotni. Možnosti za to pa so velike. »V letih od 1978 do 1983 so Brazilci nakupili za 554 milijonov dolarjev opreme, od tega 47 odstotkov v inozemstvu. Če gledamo, da so jo uvozili za okoli 250 milijonov dolarjev, kaže dodati še to, da v Jugoslaviji izdelujemo okoli 90 odstotkov blaga, ki so ga Brazilci uvozili. Toda prodali jim nismo praktično ničesar. Vendar je razveseljivo, da se zadnja tri leta naša močnejša podjetja le pojavljajo tudi na mednarodnih licitacijah, na katerih so že uspeli Rade Končar s svojimi transformatorji, Iskra s telekomunikacijskimi napravami za daljnovode za 500-kilovoltno omrežje, Energoinvest je dobil naročilo za male merilne transformatorje. Mehanika iz Trbovelj, ki dela odvodnike, se redno pojavlja na licitacijah in je pri tem tudi uspešna. To pa počne prek Ljubljanske Elektronabave, ki nudi opremo manjših proizvajalcev, na tem trgu pa se obnaša zelo strokovno. Zdjaj proizkušamo plasirati slovenska vina, prav tako pa naj bi bolj razvili tudi turistične stike. Tisti Brazilci, ki imajo možnost, da potujejo po svetu, so zahtevni gostje, toda radi veliko porabijo.

V Braziliji bomo seveda tudi v bodoče marsikaj kupovali, vendar se zdaj pri tem obnašamo zelo neposlovno. Toliko, recimo, gorimo o kavi, manj pa o tem, zakaj jo mora kupovati v Braziliji kar 16 jugoslovanskih uvoznikov, namesto da bi izbrali enega samega, kot je bilo v preteklosti. Boljše bi tudi bilo, če bi se za takšen nakup načrtnje pripravili, tako da bi se dogovorili, koliko kave bomo kupili letos, koliko pa naslednje leto. Nato bi lahko zahtevali, da za prav tolikšno vrednost tudi Brazilija ali katere druga pride-lovalka kave kupi kaj pri nas. Vsaj v Braziliji tega vprašanja ne postavljamo, pač pa kavo različni uvozniki kupujejo na hitro, stihljivo in vsak na nek poseben način. Toda tako ravnamo tudi pri uvozu sode, železove rude ipd, in si ne prizadevamo dovolj, da bi naš uvoz postal del izvoznega napora. V bančnem predstavništvu pa smo organizirali 32 lokalnih predstavnikov, ki delajo za naša podjetja, predvsem pa tudi sami stopijo do potencialnega kupca. Izkazalo se je, da je to zelo koristno.

Ocene iz ZDA: »Jugoslavija je »lažji primer« med svetovnimi dolžniki

Na tako pomembnem denarnem vozičku, kot so ZDA, je seveda bolj jasno videti nekatera gibanja, kot od doma. SLAVKO LORBEK iz newyorškega predstavništva Ljubljanske banke pravi: »Kar zadeva Jugoslavijo, je seveda pomembno, da so naši zunanjetrgovinski rezultati v zadnjem obdobju vplivali na to, da nas tudi v ameriških bankah letos mnogo bolj naklonjeno gledajo kot so nas še lani. Pri tem poudarjajo, da vestno izvajamo tisto, kar smo si naložili v zvezi s stabilizacijo. Seveda pa se še vedno sprašujejo, ali bomo z vsem tem nadaljevali tudi v prihodnje. Vendar hkrati ugotavljajo, da smo v primerjavi z nekaterimi drugimi večjimi svetovnimi dolžniki precej »lažji primer«, predvsem pa jih nekako preseneča in zadovoljuje naša social-

V OGLEDALU ČASA

Desetletji boj in dram PLO

V ponedeljek, 10. septembra bosta minili dve desetletji, kar so voditelji arabskih držav na vrhunskem sestanku v egiptovski Aleksandriji soglašali z ustanovitvijo Palestinske osvobodilne organizacije. Odobrili so tudi načrt o ustanovitvi in finansiranju Palestinske osvobodilne vojske s sedežem v Gazi in na Sinaju. Vojska naj bi bila pod enotnim arabskim poveljstvom.

To zgodovinsko soglasje je – kot je pokazala kasnejša burna zgodovina, pa tudi sedanji čas – nosilo v sebi kralj številnih razprtij, razdorov, pa tudi krvavih obračunov. Račun so po navadi plačali palestinski Arabci. In drama še ni končana.

Prvotna PLO je torej nastala v tedanjem razmerju sil med arabskimi državami, v marsičem v znamenju vodilne vloge, ki jo je tedaj igral egiptovski predsednik Gamal Abdel Naser. Prvi arabski vrhunski sestanek v Aleksandriji pred 20 leti, od 13. do 17. januarja, je bil namenjen sklepanju predvsem o dveh sorodnih vprašanjih: zasnovi skupni načrt zoper napake Izraela, da bi preusmeril tok reke Jordan in dogovoriti se o palestinski državnosti. Slednje je bil v marsičem odgovor na predlog, poslan svetu Arabske lige 15. septembra 1963. Sklenili so torej ustanoviti PLO, za predsednika pa so izbrali advokata Ahmeda Šukerija.

Rojstvo »prve PLO«

Kot rojstni dan »prve« PLO (za »drugo« PLO velja tista pod predsedstvom Jaserja Arafata) velja 28. maj 1964. Šukeriji je tega dne v sporočilu o ustanovitvi PLO predvsem poudaril:

»Vnovič potrjuje pravice arabskega palestinskega naroda do Palestine, njegove domovine; potrjujejo našo neuklonljivo voljo, da se borimo za osvoboditev naše domovine, ki so nam jo otele, z mobilizacijo vseh svojih gmohtov, vojaških in duhovnih sil, da bi le te postale vojaška in borbena avantgarda, odločena uresničiti najdražjo željo arabske nacije, kot je bila izražena s sklepi Lige arabskih

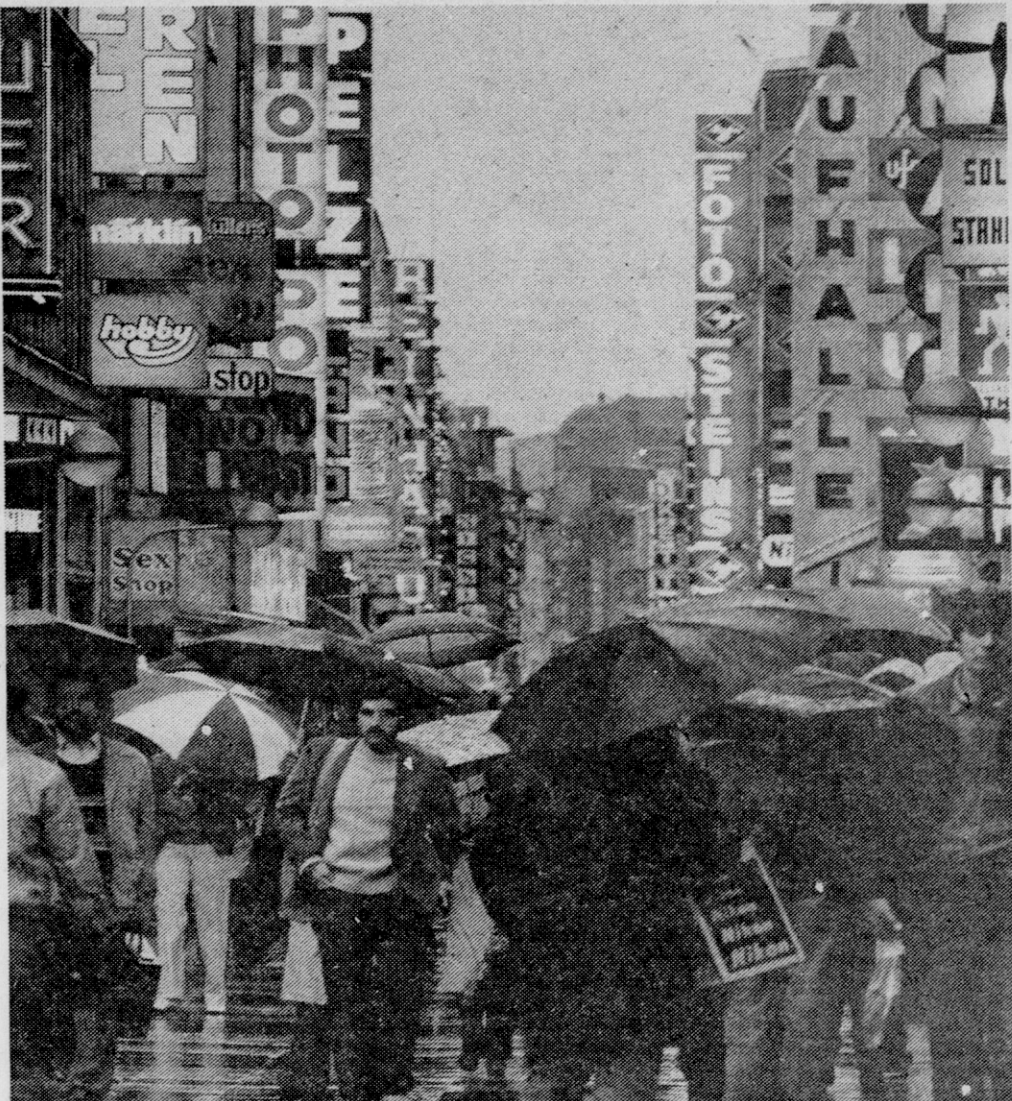

Foto: Dragan Arrieger

na in politična stabilnost. V okviru tega v predstavništvu posebej proučujemo možnosti, da povečamo naš izvoz v ZDA. Poudarjamo, da bi morali pri našem kupovanju nekaterih stvari v ZDA, za primer vzemimo letala ali pa lokomotive, odločneje vztrajati pri tem, da se del proizvodnje za te stvari prenese v naše tovarne. S tem bi namreč dobili tudi trg za te izdelke. Čeprav namreč marsikje že zelo prevladuje nekakšna euforija z vezano trgovino, menjavo blaga za blago (podobno smo kupovali tudi Douglasova letala), to ni dobro, saj pri nas večkrat nimamo niti ustreznih blaga. Povečati pa moramo naše napore za izvoz v ZDA tudi zaradi tega, ker je ta trg še vedno precej manj zaprt z različnimi uvoznimi omejitvami kot nekatere države v Evropi. Dokaz za to vidim v dobrih rezultatih, ki so jih obdržala tista slovenska podjetja, ki so na tem trgu prisotna že dalj časa. Izolska Mehanotehnika bo, na primer, letos izvozila za 7 milijonov dolarjev igrače, kar je gotovo zelo veliko; uspešen je Elan, pohištva bomo prodali za 120 milijonov dolarjev, športni čevlji Alpine so že vrsto let na vrhu s svojo blagovno znamko, uspešni so še Peko, Planika (z Adidasovim programom), dobro prodajamo kristal ipd. Za dober uspeh je sicer pomembno, da je izdelek privlačen in ceno ustreza, vendar je pomembno tudi to, da je

prodaja organizirana kar tam. V celoti pa bo letos jugoslovanski blagovni izvoz v ZDA predvidoma dosegel okoli 450 milijonov dolarjev, neblagovnega pa naj bi bilo še za 120 milijonov dolarjev. Vendar ne opažamo tega, da bi naše gospodarske organizacije v ZDA izvažale pod svojo ceno.

★ ★ ★

Zbrani odgovori kažejo, da imajo bančna predstavništva v tujini veliko vlogo pri pridobivanju del in da kaže tovrstne oblike delovanja še napej spodbujati. Zato je razveseljivo, da se v teh okvirih vedno bolj širi tudi tako imenovana promocijska dejavnost – se pravi, da bančni delavci v svetu predstavljajo tudi naše gospodarstvo, predvsem pa to, kar lahko to gospodarstvo ponudi drugim. Bančno mrežo v tujini bo treba kvečjemu še okrepiti, kot ugotavljajo tudi v slovenski gospodarski zbornici, saj se ne bi smeli slepo zaletavati v to, kdaj je takšno ali drugačno predstavništvo v nekem trenutku na videz povsem nepotrebno in zato odveč. Poslovne niti so pač tudi v svetu nežno tkivo, s katerim je treba ravnati z občutkom oziroma jih skrbno negovati, da bodo bolj trdne in zanesljive.

Pripravil: STOJAN ŽITKO

tov v Egiptu. V vojni leta 1956 je bil prostovoljec v egiptovski vojski, specialisti za saboteže. Nato 1957 preselitev v Kuvajt, uspešno pridobivanje pristajev od ondornimi Palestinci. Po letu 1963 je – predvsem s pomočjo Alzirije in Sirije – Al Fatah začel oborožene akcije pod imenom vojaškega krila, Al Asifa (burja v prevodu). Prvo gverilsko akcijo so opravili 8. avgusta 1965.

V prvem javnem sporočilu Al Fataha 1965. leta je bilo posebej poudarjeno, da je glavni cilj »svovražnik in vsemu svetu vnovič pokazati, da palestinsko ljudstvo ni umrlo in da je oborožena revolucija na poti obnove in zmage.

Arabski poraz v arabsko-izraelski vojni 1967. leta je pomenil tudi politični poraz Ali Šukerija na čelu PLO.

Jaser Arafat postane predsednik

Po vrsti obdolžitve na njegov rovaš, da ravna proti pravilom in skupnim dogovorom, da je z ustanovitvijo »poveljstva revolucije« v resnici želel odpraviti izvršni odbor PLO je 18. decembra 1967 večina v izvršnem odboru zahtevala Šukerijev odstop. Šest dni kasneje je Šukerij odstopil. Začasnega predsednika so imenovali Jahjo Hamudaha.

V naslednjem 1968. letu je prišlo na pobudo izvršnega odbora PLO do ustanovitve novega, 100-članskega palestinskega nacionalnega odbora, pri čemer je prišlo do prevlade odporniških organizacij v njem. K temu je v marsičem prispevala bitka v Karamu 23. marca 1968. Na eni strani so bili borci Al Fataha in jordanski vojski, na drugi izraelske čete. Izraelci so hoteli likvidirati palestinsko taborišče v tem mestecu, a so naleteli na nepričakovano hud odpor, s čimer se je prestž Al Fataha močno okrepil. Tako je ta organizacija v nacionalnem svetu dobila kar 33 od sto mandatov. Na začetku 1969. leta, na petem zasedanju nacionalnega sveta je vpliv Al Fataha prišel do veljave ne samo z izvolitvijo največjega števila njegovih članov v centralni komite (štirje od enajstih), marveč predvsem z izvolitvijo Jaserja Arafata za predsednika CK.

Z Arafatovim prihodom na čelo PLO, koder je še zdaj, po petnajstih letih, se je začelo novo, v marsičem še burnejše obdobje palestinskega osvobodilnega gibanja. Nečestim sporom, ustanavljanju novih političnih organizacij in vojaških formacij, se je začel z 1969. letom pridružila vrsta spopadov borcev PLO v arabskih državah, kjer so bili. Tako so se oktobra na jugu Libanona razvneli hudi spopadi med palestinskimi gverilci in libanonsko vojsko, ki so se potlej razširili na vso državo. Sledi leto 1970, »črni september«, sila krvavi obračun med palestinskimi borci in jordansko vojsko. In 27. septembra je prišlo še celo tako daleč, da so se palestinski borci rajši udali Izraelcem, kot da bi postali ujetniki jordanske vojske.

V dveh desetletjih boja za palestinsko državo ta cilj ni bil dosežen. In zamisel Palestinecev, ki so strmoglavili Šukerija, da bi se osamosvojili glede na druge Arabe, se ni uresničila. Palestinski borci so slej ko prej odvisni od gostoljubnosti arabskih držav. To pa prinaša tudi vpliv in vmešavanje slednjih.

Z drugimi besedami, boj in drama se nadaljejeta.

Po raznih virih pripravil Jože Sirčelj